cena 9 din

DE

23. aprila 1981

Glasilo Zveze sindikatov Slovenije, glavni urednik: Dušan Gačnik, odgovorna urednica: Majda Žlender

DELAVSKA ENOTNOST

št. 16, 17 — leto XXXX

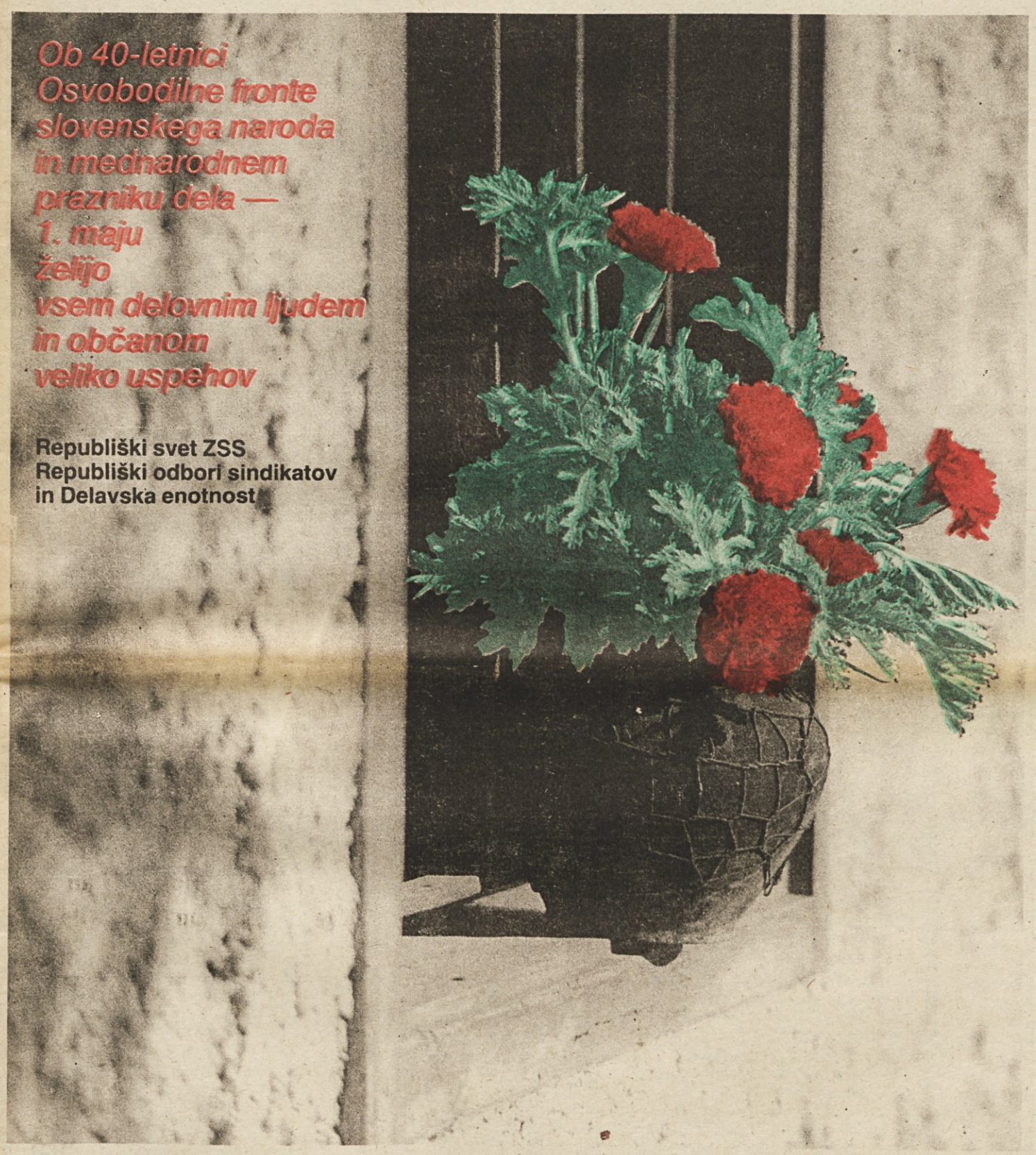

Praznična razmišljanja

Neprekinjena veriga

»Mogočen plamen iz davnine šviga,
vrhove preletel je koprne,
in plamen naš se druži z njim, se dviga
in plamen naš pogumno dalje gre,
ker neprekinjena drži veriga
iz zarje v zarjo in od dne do dne«

Oton Župančič, Pesem mladine

Ko danes ob našem starodavnem in večno mladem prazniku dela obujamo spomine na ustanovitev Osvobodilne fronte in vstajo slovenskega naroda pred štiridesetimi leti, nam misli pohite v preteklost, vendar predvsem zato, da bi v siju tedanjega revolucionarnega ognja bolje videli sedanjost.

Neprekinjena drži veriga… je v tistih opojnih dneh komaj porojene svobode zapisal naš poet. Od prvih stavk zasavskih knapov, gorenjskih in koroških kovinarjev, v katerih se je prebujal proletariat na Slovenskem, prek revolucionarnih vrenj v letih po prvi svetovni vojni in kasnejših mezdnih gibanj, v katerih je v našem delavskem razredu dozorelo spoznanje, da mu svobode nihče ne bo poklonil, do prelomnih dni pred štirimi desetletji, ko je slovenski proletariat pod vodstvom svoje partije stopil na prizorišče zgodovine kot organizator in najpomembnejši bojevnik osvobodilne bitke našega naroda. V ta boj je delavski razred vtkal svoja najplemenitejša človeška hotenja in moralna spoznanja o humanih odnosih med ljudmi. V Osvobodilni fronti je zbral vse svobodoljubne Slovence, ki so se bili pripravljeni bojevati za izgon okupatorja in za združitev slovenskega naroda, za novo Jugoslavijo enakopravnih narodov, v kateri bo moč povsem odpraviti nacionalne in socialne krivice stare kraljevine.

Za ta program Osvobodilne fronte so se bojevali in umirali naši borci, terenci in aktivisti, otroci in starci, delavci, kmetje in izobraženci. Prav tolikšna širina osvobodilnega gibanja, ki ni poznalo ideoloških in strankarskih predsodkov, je omogočila njegovo zmago, pa obnovo v povojnih letih in vso tisto garaško prizadevnost, s katero smo spreminjali podobo naše domovine in svoje življenje.

V teh prazničnih dneh se spominjamo vsega. Prvih narodnoosvobodilnih odborov, v katerih so zorela naša samoupravna hotenja, zadreg in težav, ki so rasle iz neizkušenosti in revolucionarne zaletavosti naše mlade revolucije, pa zakona o delavskem upravljanju podjetij, ki je odprl možnosti za zdajšnjo socialistično samoupravo delavcev in občanov. In tudi blokovskih napadov in pritiskov na našo neodvisnost, ki smo jih tako vztrajno premagovali, hkrati pa v mednarodnih odnosih gradili neuvrščenost, ki je postala edina alternativa človeštvu za njegov obstoj in razvoj.

Dolga je veriga, o kateri je govoril poet in ki smo ji v kasnejših letih prikovali še veliko novih členov. Združeni okoli zveze komunistov in tovariša Tita, v socialistični zvezi, ki ohranja tradicijo Osvobodilne fronte, smo premagovali številne težave in hkrati utrjevali spoznanje, da si srečo lahko ustvarimo le sami. In ko smo se v tistem turobnem jutru pred letom dni poslavljali od predsednika Tita, smo se zavezali, da bomo samoupravno življenje obogatili in izpopolnili ter odpravili slabosti v našem gospodarstvu, ki smo jih povzročili sami.

Teh obljub pa še nismo izpolnili.

Bogate izkušnje naše preteklosti nas uče, da jih bo moč uresničiti šele tedaj, ko bo delo dobilo resnično veljavo, dobro, prizadevno in preudarno ustvarjalno delo, ko bomo odpravili sebičnost in tolikanj razširjeni potrošniški grabež in ko bomo v naših samoupravnih delegatskih odnosih zagotovili človečnost in solidarnost, ki sta prevevali našo revolucijo. Zdaj delavec še ni gospodar vsega svojega dela, v njegovem imenu še odločajo birokrati in tehnokrati, mnogi vidijo le svoje trenutne potrebe, ki jih skušajo uveljaviti na račun dobrega dela drugega. O teh slabostih kar naprej govorimo, pa se jim bomo morali upreti, tako odločno in pogumno, kot so nekoč borci revolucije bojevali osvobodilni boj.

S tem spoznanjem si bomo ob letošnjem prvem maju vdeli v gumbnice majniške nageljne.

Janez Voljč

Iz vsebine:

Predsednik republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije Vinko Hafner o sindikatu včeraj, danes, jutri…

Nič več boja mezdnega delavca proti gospodarju, temveč boj za usposobitev delavca kot gospodarja

Stran 2

Marko Kržišnik, generalni direktor Litostroja, o Litostroju, strojegradnji, izvozu znanja, razvoju industrije…

Zmoremo tudi zelo zahtevne izdelke

Stran 5

Pogovor z Bojanom Štihom ob 40. obletnici kulturnega plenuma OF (1941—1981)

Da bi življenjska svoboda sinov bila realna, mora poznati skušnjo očetov

Stran 8

Klepet v uredništvu:

Kadar nam je najtežje, delamo čudeže

Stran 6

Na hribovskih kmetijah ostajajo gospodarji brez svojih naslednikov

Polje, kdo bo tebe ljubil

Stran 7

Med 2800 delavci Tovarne vozil in toplotne tehnike Boris Kidrič

Tri generacije — kot vlaki

Stran 13

Partizansko smučarsko prvenstvo na osvobojenem ozemlju v Cerknem — sredi okupirane Evrope

Srečanje smučarjev potrdilo mladostni polet naše revolucije

Stran 14

Tudi nove naloge zahtevajo hrabrost, odločnost in zvestobo svojemu narodu

Bilo je le dober teden po tem, ko je kraljevina Jugoslavija prenehala obstajati. Njena vojska je razpadla pod udarci fašističnih armad, ki so že pred tem pregazile skoraj vso Evropo, razen Sovjetske zveze, s katero je še veljal pakt med Hitlerjem in Stalinom. Med osvajalci, Nemci, Italijani, Madžari in Bolgari so še potekala pogajanja, kako si bodo razdelili poteptano deželo. Nemci so že priključili k svojemu rajhu vso Gorenjsko, slovensko Štajersko z Mežiško dolino in Posavjem. Italijanom so prepustili Dolenjsko in Notranjsko ter Ljubljano. Prekmurje pa so zasedli Madžari. Hitler se je pripeljal v Maribor in dal ukaz nacističnemu aparatu, naj mu Štajersko napravi za nemško deželo, njegovi strokovnjaki za ponemčevanje pa so že začeli z izgonom slovenskega življa iz vsega priključenega slovenskega ozemlja v okviru širokopoteznega načrta, ki je predvideval odstranitev več kot polovice Slovencev.

V Ljubljani je slovenska posvetna in cerkvena reakcija, ki je že prej napletala vezi s fašizmom, brez sramu ponudila svoje sodelovanje okupatorju, ki je pričel s fašizacijo in poitalijančevanjem tako imenovane Ljubljanske pokrajine. Slovenski narod je bil zapisan smrti.

Takrat je na sestanku, ki se ga danes spominjamo, spregovoril glas neuklonljive življenjske volje in nezlomljive moči slovenskega ljudstva. Jasno in neustrašno je pokazal, da je edina pot rešitve v boju proti fašističnim okupatorjem. Edini, ki jih zlom Jugoslavije ni našel nepripravljene, so bili komunisti. Že na ustanovnem kongresu KPS, aprila 1937, so v svojem Manifestu, ki ga je napisal Edvard Kardelj, napovedali grozečo vojno nevarnost in pozvali vse svobodoljubne demokratične sile slovenskega naroda k združitvi, v boj proti skupnemu sovražniku — fašizmu. Čeprav so jih preganjali in klevetali, češ da so prodani razrednemu internacionalizmu, da so ljudje brez domovine, so bili v resnici komunisti edini, ki so dokazali zvestobo svojemu narodu že v dneh fašističnega napada na Jugoslavijo. Kot prostovoljci so se javili za obrambo domovine. Potem ko za to ni bilo več nobenih upanj, pa so s trdno vero v nadaljevanje oboroženega boja pohiteli s skrivanjem orožja in vojaške opreme.

V zavesti, da je v tako usodnem trenutku potrebno združiti vse narodove moči, je vodstvo KPS povabilo na dogovor o skupnem boju proti okupatorju predstavnike demokratičnih Sokolov, krščanskih socialistov in naprednih kulturnih delavcev. Tako se je rodila protiimperialistična fronta, ki je kmalu zatem dobila ime Osvobodilna fronta slovenskega naroda.

Njen program, strnjen v sedmih temeljnih točkah, je na prvo mesto postavil oborožen boj za osvoboditev slovenskega naroda in združitev vseh Slovencev. Tako je bil prvič v naši zgodovini program združene Slovenije, ki je nastal v revolucionarnem letu 1848, postavljen na realne temelje osvoboditve z lastnimi silami, na temelje oboroženega boja samega slovenskega ljudstva.

Nadaljnji potek dogodkov je potrdil pravilnost te zgodovinske odločitve. Slovenski narod si je po težkem in žrtev polnem boju priboril svobodo in enakopravno mesto med narodi Jugoslavije in med vsemi suverenimi narodi sveta. S svojim bojem in z izoblikovanjem lastne državnosti smo še v času vojne preprečili, da Slovenija ni postala plen kombinacij in spletk mednarodne reakcije ali žrtev mešetarjenja med velikimi silami.

V demokratični federativni Jugoslaviji, deželi enakopravnih narodov, smo pod Titovim vodstvom našli svojo lastno obliko socialističnega družbenega razvoja in smo bili dovolj močni, da smo se lahko uprli tudi stalinističnemu hegemonizmu.

V iskanju rešitev, ki naj bi delovnemu človeku dale v roke vse vzvode odločanja o njegovi usodi in o razvoju njegovih skupnosti, v katerih se odvija njegovo življenje in delo, smo krenili na pot socialističnega samoupravljanja, ki je postalo — tako kot neodvisna, neuvrščena mednarodna politika — nezamenljiva vrednota našega obstoja.

Osvobodilna fronta je po vojni prerasla v Socialistično zvezo delovnega ljudstva. Kot nekoč za boj z okupatorjem, združuje danes zavestne sile za socialistično graditev, za reševanje življenjskih vprašanj delovnih ljudi in naše skupnosti kot celote.

Od svoje predhodnice, Osvobodilne fronte, je socialistična zveza nasledila nekatere lastnosti, ki bi jih morali danes še posebno utrjevati in razvijati.

Je frontna organizacija, to je organizacija za boj, za delovanje — in ne le za besedno poigravanje z velikimi načeli.

Je ljudska organizacija, ki ji mora biti blizu vse, kar tare in muči delovnega človeka, ki mu mora biti opora v družbenem obnašanju in si vedno znova zagotavljati njegovo zaupanje. Je idejno široka organizacija, ki povezuje ljudi različnih svetovnih nazorov, filozofskih, verskih in drugih prepričanj v skupni pozitivni opredelitvi do socialistične družbene ureditve, pri čemer so človekova dejanja osnovno merilo njegove vrednosti.

Je narodna organizacija, ki povezuje vse Slovence in pri tem ne pozna ozkosrčnosti do drugih narodov, zlasti pa uresničuje Titovo izročilo o pomenu utrjevanja bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Je v svet odprto gibanje, tesno povezano z miroljubnimi in svobodoljubnimi silami in se s svojimi izkušnjami in delovanjem vključuje v najnaprednejše družbene tokove svobodnega človeštva.

Je čvrsta organizacija za obrambo pridobitev osvobodilnega boja in samoupravne socialistične graditve pred katerimkoli zunanjim ali notranjim sovražnikom, je organizator zaščite naše varnosti, suverenosti in neodvisnosti.

Vse to je in naj bi bila v še večji meri kot doslej, socialistična zveza delovnega ljudstva. V kolikor to še ni v celoti ali še ni povsod, smo za to odgovorni vsi mi, njeni člani. To si velja še posebej priklicati v spomin ob praznovanju 40-letnice ustanovitve OF.

Zgodovinske obletnice niso le priložnost za obujanje spomina na veličino naših dejanj v preteklosti. So tudi spodbuda, da se zamislimo nad vsem, kar delamo danes in zlasti nad tem, kako uresničujemo nove naloge, ki zahtevajo od nas enako odločnost, hrabrost in zvestobo svojemu narodu.

Morda so danes v naši zavesti ločnice med vrednotami, do katerih se opredeljujemo, manj jasno začrtane kakor pred 40 leti. Morda je sovražnika in vse tisto negativno, kar bi morali odpravljati, težje identificirati in se z njim uspešno spoprijemati. Toda eno je gotovo. Tudi danes so potrebna dejanja, je potrebna zavest, da se moramo z novimi problemi spopadati združeni in enotni, da se ne smemo prepuščati udobnim utvaram in uživanju trenutka, ampak da moramo biti sposobni spoznavati vso zapletenost domačega in svetovnega dogajanja, sprejeti nase tudi del odgovornosti in naporov, da bi očuvali, kar imamo in kar včasih najbrž premalo cenimo.

Naj bo zato slovesni trenutek, posvečen spominu na zgodovinska dejanja pred 40 leti, na ustanovitev OF, za vse nas hkrati tudi odločna spodbuda k zavestnemu, nesebičnemu in požrtvovalnemu delu pri reševanju sodobnih problemov naše družbe. Še posebej pri reševanju težav delovnega človeka, ki ima prav tako kot nekoč, v rokah bodočnost slovenskega naroda in usodo naše skupne domovine, samoupravne socialistične Jugoslavije.

Bogdan Osolnik

Predsednik republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije Vinko Hafner: Sindikat včeraj, danes, jutri...

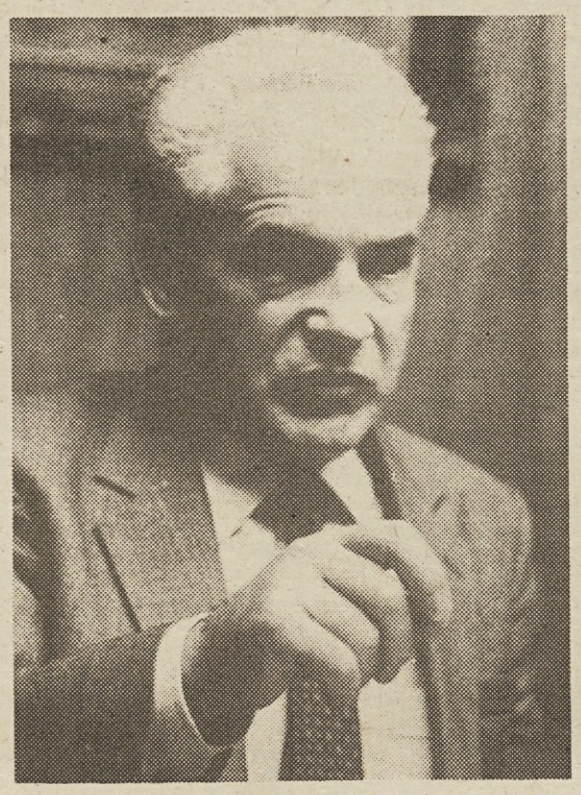

Nič več boja mezdnega delavca proti gospodarju, temveč boj za usposobitev delavca kot gospodarja

Štirideset let mineva od zgodovinskega trenutka, ko je Komunistična partija Jugoslavije, ob podpori vseh naprednih sil in organizacij, pozvala vse delavce, kmete, narode in narodnosti Jugoslavije k oboroženemu uporu in v boj za osvoboditev. Med naprednimi organizacijami je imelo pomembno mesto in vlogo tudi sindikalno gibanje, ki je bilo že v predvojnih letih močno zasidrano v jugoslovanskem delavskem razredu.

Od takrat do danes je sindikat doživljal številne preobrazbe, vztrajno, čeprav počasi oblikoval in utrjeval delavca kot gospodarja z družbenimi sredstvi, pa tudi danes so pred njim številne pomembne naloge, ki morajo bistveno prispevati h hitrejšemu razreševanju težav in k ustalitvi gospodarstva. Ob 40-letnici Osvobodilne fronte in ob 1. maju — delavskem prazniku, smo se o vseh teh vprašanjih pogovarjali s predsednikom republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije Vinkom Hafnerjem.

— Kakšno je bilo predvojno sindikalno gibanje in kaj je pomenilo delavcu?

»Že kot mlad tekstilni delavec sem se pri osemnajstih letih vključil v sindikat, kakšni dve leti kasneje pa sem bil sprejet v komunistično partijo. Seveda je bila vloga sindikata v takratnih razmerah bistveno drugačna. To je bil dejansko sindikat mezdnih delavcev, proletariata, in med sindikalnimi zahtevami so bile tiste najbolj osnovne za izboljšanje delovnih razmer in plač, kot tudi tiste pomembnejše sindikalne zahteve o vlogi sindikata in o svoboščinah delavcev. Tudi sindikalnih organizacij je bilo več vrst, pri čemer pa je treba povedati tudi, da je bilo vključenih v sindikat med 25 in 30 odstotkov delavcev.

V sindikatu pa smo delovali tako, da je delavski zaupnik postavljal kapitalistovemu zastopniku zahteve delavcev, dokazoval, v kakšnem položaju delavci žive, čeprav pri tem ni kaj prida upošteval ekonomije podjetja, saj je računal s tem, da je ta dobra in da imajo kapitalisti velike dobičke. Ravnatelj tovarne pa je običajno takšne zahteve zavračal z utemeljitvijo, da bi sicer prišel »na kant«, da bi moral odpustiti večino delavcev in podobno. To je dokazoval z najrazličnejšimi podatki, ki jih je on imel, mi v sindikatu pa ne. Te naše zahteve so se največkrat končale z nesoglasjem, razrednim odporom drugega proti drugemu ali pa celo s popolnim neupoštevanjem tistih minimalnih pogojev, ki so jih zahtevali delavci.

Seveda je bila organiziranost in aktivnost sindikata drugačna, če-tudi je bilo temeljno pravilo delovanja sindikata tako včasih kot danes, boriti se za interes delavcev, za osvoboditev delavcev, vendar pod bistveno drugačnimi pogoji.«

— Kako pa so se komunisti takrat vključevali v delovanje sindikatov?

»Ker je bila komunistična partija ilegalna organizacija, smo komunisti delovali v najrazličnejših oblikah legalnega zbiranja in združevanja delavcev. To pa je bil zlasti sindikat, seveda pa tudi razna kulturna in telovadna društva. Recimo v našem stražiškem Sokolu smo imeli mladi delavci komunisti zelo velik vpliv, kar se je najbolj izrazito pokazalo tudi v množičnem odhodu mladih športnikov telovadcev v partizane.

Komunisti so bili najbolj zasidrani v »rdečem sindikatu«

Najbolj smo bili komunisti zasidrani v takoimenovani splošni strokovni zvezi, ki so jo imenovali tudi »rdeči sindikat«. Ta je bila po svojem načinu delovanja in v svojih zahtevah tudi najbolj radikalna in zato tudi najmočnejša ter najbolj ugledna med sindikalnimi gibanji, čeprav ni mogoče odreči progresivne usmeritve tudi sindikatu krščanskih socialistov. Mislim, da je bila prisotnost komunistov v sindikatu odločilnega pomena za uspešnost delovanja v delavskem razredu, za zbiranje delavcev in njihovo osveščanje. To so pokazale tudi posamezne stavke, recimo velika stavka tekstilnih delavcev v Kranju oziroma po vsej Sloveniji leta 1936, stavke gradbincev, jeseniških železarjev in druge.

— Kakšna pa je razlika, če sploh je, med delovanjem komunistov v sindikatih takrat in danes?

»Tako položaj delavca kot tudi komunistov in sindikalnega gibanja je precej drugačen. Ne bi trdil, da danes komunisti niso enako zavzeti, opredeljeni za interes delavskega razreda in aktivni, vendar pa delujejo danes v popolnoma drugačnih razmerah. Takrat je bil komunist s svojim obnašanjem, s svojim zgledom med delavci in odločnostjo tako ugleden in vpliven, da je potegnil za sabo množico drugih delavcev v organizaciji sindikatov, pa tudi izven nje.

Danes so seveda okoliščine delovanja čisto drugačne, zato je tudi zavest posameznika in komunista ter učinkovitost njegovega delovanja težko presojati z istimi očmi. Bi pa vendarle rad omenil nekaj iz našega predvojnega delovanja, kar je sicer vezano tudi na 1. maj. Komunisti smo takrat izkoristili vse mogoče oblike združevanja delavcev, zlasti na področju kulturnega delovanja, recimo v društvih Vzajemnosti in Svoboda, planinskih društvih, pri izletih v naravo. In ravno 1. maja, če je bil na delovni dan, smo se že zgodaj zjutraj zbrali in odšli na krajši izlet v manjših skupinah. Pa tudi sicer smo podobne izlete ali srečanja uporabili za povezavo z delavci, to pa nam je omogočalo plodno politično delovanje. Mislim, da je tega, takšnega delovanja komunistov danes premalo.«

— Kako so sindikalne organizacije spodbudile delovne množice za združitev vseh sil za oborožen upor proti okupatorju in domačim sovražnikom?

Kjer so bili močni sindikati, tam je najhitreje zrasel upor

»Povedal sem že, da je bila v tistih delavskih središčih, kjer so bili sindikati močni, močna tudi partijska organizacija in tam je bil praviloma tudi najhitreje organiziran odpor proti okupatorju, ustanovljena Osvobodilna fronta. Zbirali so orožje in oblikovale so se prve ilegalne skupine, nato pa prve partizanske čete. Prav komunisti iz delavskih vrst in sindikalni aktivisti so bili med prvimi organizatorji OF in nato pripadniki partizanskih enot.

Danes sicer nekateri sprašujejo, zakaj niso na primer delavci iz Jesenic, Kranja. Tržiča ali pa tudi Trbovelj kar drli naravnost v partizane. Toda ti, ki to sprašujejo, zelo malo poznajo in povsem nerealno ocenjujejo takratni položaj. Boj z okupatorjem je bil neznansko težak in opredelitev za ta boj je pomenila neposredno tvegati lastno življenje in srečo svoje družine in kraja. V vsakem okolju je bilo treba za vključitev v osvobodilno borbo veliko prepričevanja, celo med komunisti samimi. Tako zelo trda in tvegana je bila ta borba in v tistem trenutku je kazala tako malo možnosti za zmago, da je moral biti vsakdo za takšno odločitev skrajno predan, odločen revolucionar, včasih bi dejal celo zanesenjak. Sicer pa, s kakšnim orožjem bi takoj v prvih dneh odpora lahko oborožili recimo 5.000 jeseniških ali pa nekaj tisoč kranjskih delavcev, kako bi jih nahranili...

Ta naša borba se je morala razvijati postopoma, kos za kosom. Že v letih 1942, 1943, 1944 je postala dejansko množično gibanje, delavci pa so bili glavni nosilci partizanskega gibanja, tako na Gorenjskem kot tudi po vsej Sloveniji. Zelo pomembna pa je bila

Predolgo gašenje

Najnižji oziroma zajamčeni osebni dohodek je izračunan za normalno 182-urno delo in normalno izpolnjevanje delovnih obveznosti. Vendar pa mislim, da preveč govorimo o najnižjem osebnem dohodku. Več pozornosti bi morali nameniti tistim organizacijam, ki imajo precejšnje število delavcev, ki prejemajo še nižje osebne dohodke od zajamčenega. Organizacije, ki niso sposobne zagotoviti delavcem primernega povprečnega osebnega dohodka, ali pa vsaj minimalnega osebnega dohodka, bi morale prenehati. To sicer ni preprosto, toda s preusmeritvijo njihove proizvodnje, s prekvalifikacijo teh delavcev in še s čim drugim, bomo razrešili tudi ta problem. Predolgo že gasimo takšne primere s socialnimi ukrepi.

tudi povezanost delavcev s kmeti, zlasti s tistimi siromašnimi, saj so ti kaj hitro spoznali, da pomeni zanje okupacija in uvajanje novega Hitlerjevega ali Mussolinijevega reda pravzaprav raznarodovanje in v končni fazi uničenje vseh Slovencev. Zato so se kmetje hitro povezali z delavci, dali prav komunistom in se organizirali v Osvobodilno fronto. Sindikalno gibanje, ki je bilo že prej močno povezano s kmeti, je imelo velik vpliv na ta dogajanja.«

— Osnovna usmeritev delovanja sindikatov se v minulem štirideset-letnem obdobju ni spremenila, saj so prednostne naloge še vedno zagotavljanje pogojev za »plačilo« po delu, odločujoč vpliv delavca na gospodarjenje, zagotavljanje ustreznih delovnih razmer itd. Organiziranot in način dela pa sta v sistemu socialističnega samoupravljanja drugačna kot prej. Kdaj je sindikat krenil na »novo pot« in kje so osnovne značilnosti tega?

Sindikat je krenil na »novo pot«

»Povedal sem že, da sta bila položaj sindikalnega gibanja in način delovanja sindikatov v predvojnem obdobju povsem drugačna kot danes. V medvojnem obdobju sindikat ni deloval kot organizacija, pač pa kot delavsko osvobodilno in partizansko gibanje. Že prvo obdobje po vojni pa je bilo obdobje takoimenovanega revolucionarnega etatizma, država in partija sta upravljali s celotno družbeno reprodukcijo. Že tu je prišlo do globoke spremembe v družbenem položaju delavca. To je bila delavska oblast, delavska partija, delavska država. Vendar pa je bilo to še vedno upravljanje v imenu delavcev. Čeprav je državna lastnina že dobivala tudi vsebino družbene lastnine, je delavec ostal na nek način še vedno v mezdnem položaju. Šele sprejem zakona o upravljanju državnih gospodarskih podjetij po delovnih kolektivih leta 1950 pomeni revolucionaren korak naprej v uveljavljanju družbenega položaja delavca kot gospodarja. To je bil šele začetek, ki se je nato krepil skozi vrsto radikalnih preverjanj, v boju z ostanki revščine, neenakosti pa tudi neznanja in odporov.

Tisto, kar se je v položaju delavca in sindikata začelo premikati po letu 1950, se je potrjevalo vse do današnjih dni, čeprav bo zagotovo minilo še mnogo let, da se bo popolnoma uresničila parola »tovarne delavcem«.

To je bila glavna prelomnica v dejavnosti sindikatov. Glavna naloga danes je uveljaviti delavca kot gospodarja, tako da bo sam sebe ščitil, da bo razpolagal s pogoji in rezultati svojega dela in usmerjal svojo usodo. Seveda pa bo še nekaj časa sindikat moral ob tej glavni nalogi opravljati tudi neke vrste klasično zaščitniško vlogo, izobraževalno itd. Kljub temu, da danes večina delavcev že gospodari s pogoji in rezultati svojega dela, pa je del delavcev v bistvu še vedno v nekakšnem mezdnem položaju. Zaščita delavcev na delu, vprašanje delitve po delu in uveljavljanje socialnih pravic delavcev je še vedno zelo pomembna sestavina sindikalnega gibanja, vendar želim posebej poudariti, z bistveno razliko. To ni več boj mezdnega delavca proti gospodarju, temveč boj za usposobitev tega delavca kot gospodarja.«

— Del vloge gospodarja so delavci že prevzeli. Predvsem na področju delitve, obravnave zaključnih računov. Koliko so uspešni?

»Verjemite mi, da bi bila lanskoletna delitvena razmerja veliko slabša, imeli bi več socialnih konfliktov kot smo jih imeli, če delavci ne bi bili sorazmerno dobro obveščeni o položaju lastne delovne organizacije in našega gospodarstva v celoti. Tudi o svetovnem gospodarskem položaju dosti vedo. Na nek način jih prav to spoznavanje problematike navaja k smotrnejšim odločitvam, pa tudi k žrt vam in samoodpovedovanju.

Delavci sami spoznavajo, kako je treba ravnati

Družbena akcija, organizirana in dosledna, torej nekakšen družbeni pritisk za uresničitev lanskega dogovora o razporejanju dohodka in delitvi sredstev za osebne dohodke, je dala zelo pozitivne rezultate. Toda o vsem tem je odločal delavec. In lahko rečem, da je to dokaz njihovega razumevanja položaja. Vidite, tudi po letošnjih zaključnih računih je bilo sorazmerno malo poračunov, izplačila so bila relativno majhna, čeprav tokrat nismo dali nobenih posebnih priporočil, kako je treba ravnati.

Akcija zveze sindikatov za stabilizacijo in uspešnejše gospodarjenje je usmerjena v uveljavitev delavca kot gospodarja, tako da se bo čutil odgovornega za lastni in skupni položaj, da bo pri tem videl svoje pravice in odgovornosti. Prav zato ne moremo sprejeti razmišljanj, da delavec ni za ničesar odgovoren, za ničesar kriv in da se mu morajo osebni dohodki dvigovati skladno z rastjo življenjskih stroškov in ne glede na rast dohodka. Prav gotovo je tisti, ki organizira ali vodi delo, recimo direktor, obratovodja, materialno in moralno-politično bolj odgovoren kot delavec za strojem. Toda bolj ko se bo delavec čutil odgovornega, bolje bo gospodaril in pametneje odločal o razporejanju dohodka in delitvi sredstev za osebne dohodke.«

— Sindikati so sprejeli stališča, da realni osebni dohodki letos ne bi smeli pasti, ampak naj bi se gibali skladno s produktivnostjo dela. Kako bomo to uresničili?

»V prvih dveh mesecih je bila proizvodnja precej nižja od načrtovane, gibanja v marcu pa so ugodnejša. V primerjavi s februarjem se je industrijska proizvodnja precej zvišala, tako da se ob trimesečju skoraj izenačuje z enakim obdobjem lani, čeprav smo bili takrat bolj oskrbljeni z repromaterialom. Tudi izvoz se je v marcu popravil, rast življenjskih stroškov v primerjavi z januarjem pa je mnogo nižja. Vse kaže, da bomo vendarle lahko uresničili temeljna hotenja in razmerja, ki smo si jih zapisali v letošnjih načrtih. To velja tudi za delitveno področje.

Seveda bomo lahko šele ob polletju bolj realno ocenili vsa ta prizadevanja in se dogovorili, kaj bo treba pospešiti v drugi polovici leta. Spodbudno pa je, ko človek v razgovoru z delavci občuti, da so ti najbolj zaskrbljeni prav zaradi motenj proizvodnje in to sedaj, ko je treba tudi veliko izvoziti. Pomanjkanje surovin in reprodukcijskega materiala hudo pesti delavce, naj se zavedajo posledic, če morajo za dan ali dva ustaviti proizvodnjo. Vendar pa zadnji podatki kažejo, da so se stvari pri oskrbi s surovinami in repromaterialom premaknile na bolje.

Boj za stabilizacijo je tudi boj za odpravljanje anomalij

Seveda je na našem trgu še mnogo zaprtosti, nepravilnosti in podobnega. Menim, da je vse to predvsem posledica nestabilnosti v gospodarstvu. Ko je neko tržišče nestabilno in se srečujemo s nenormalnimi odnosi v denarnih in blagovnih tokovih, pride običajno tudi do večjega subjektivnega posredovanja, do nepravilnosti, do pridobivanja dohodka izven dela na račun monopola in podobno. Zato je boj za stabilizacijo v resnici tudi boj za odpravljanje anomalij in za krepitev samoupravnega sporazumevanja na vseh področjih družbenega in gospodarskega življenja.«

— Prav tu pa se nam zadnje čase hudo zatika, saj so samoupravni sporazumi postali neke vrste izsiljevanja in vse prevečkrat je treba poseči po administrativnih ukrepih. Ali to morda pomeni, da je v razvoju samoupravljanja prišlo do nekakšne krize?

»Dejal bi, da nas narava ekonomskih problemov sama po sebi sili v pragmatistično razreševanje. V razmerah, ko živi delovna organizacija takorekoč iz rok v usta, se zdi tako direktorju kot delavcu najbolj pomembno, kako zagotoviti reprodukcijski material, nemoteno delo, kako prodati po čimbolj primernih cenah. Vse to objektivno odriva razmišljanja o dolgoročni usmeritvi posamezne organizacije in naše celotne družbe.

Najkrajša pot ni vedno najboljša

V takšnih razmerah se potem izraziteje pojavijo zavestne težnje tistih posameznikov, ki jim ni pogodu samoupravljanje in ki žele potrditev svojih tez, da je moč gospodarski razvoj in stabilnost zagotoviti predvsem s trdo roko države. Tega ne bi pripisoval le izvršnim svetom in državni administraciji. Prej bi rekel, da se takšna razmišljanja začenjajo v poslovodnih sestavah in se potem razširjajo tudi na druge. Saj tudi v sindikatih, med delavci včasih lahko slišimo. dajmo že enkrat stvari spraviti v red, vzpostavimo bolj enostaven, učinkovit in udaren mehanizem, ki bo razreševal probleme po najkrajši poti.

Prav gotovo je samoupravljanje in družbeno dogovarjanje, sicer morda bolj zapleten, včasih tudi počasnejši način razreševanja posameznih protislovij in uravnavanja družbenih in gospodarskih tokov, najprimernejša pot, saj je mnogo bolj življenjska in lahko upošteva številne specifičnosti.»

— Tudi sindikat je podpisnik številnih družbenih dogovorov, večino teh pa v praksi ne uresničujejo dosledno? no?

»Res je, da podpisujemo številne družbene dogovore in za nekatere primere tudi drži, da ne vemo povsem natančno, kako se uresničujejo in kje oziroma kdaj bi morali s politično akcijo stvari obrniti v pravo smer. Seveda pa ni sindikalna organizacija tista, ki naj bi vodila vso to evidenco v tehničnem smislu. Res pa je, da nam prav to manjka.

Pri oblikovanju cen ima delavec dvojno vlogo

Razmisliti pa bi morali tudi, če je potrebno, da denimo republiški svet zveze sindikatov podpisuje množico družbenih dogovorov, tudi takšne, ki imajo povsem gospodarsko vsebino. Zelo veliko smo govorili o tem prav ob družbenem dogovoru o cenah. Menili smo, da je področje cen eno izmed temeljnih področij usmerjanja gospodarstva in gospodarskih tokov, s tem pa tudi življenjske ravni delavcev. Pa ne gre le za življenjsko raven. Za zvezo sindikatov je pomembnejše dejstvo, da s cenami na nek način oblikujemo pogoje za pridobivanje dohodka v primarni delitvi na trgu. Zato menimo, da ima delavec velik interes za oblikovanje in urejanje cen v temeljni organizaciji. Tako cen svojih izdelkov in storitev kot tudi drugih, kjer se ta delavec pojavlja kot kupec. Razumljivo torej, da sindikat ne more ostati izven organiziranih družbenih sil, ki so soodgovorne za to področje.«

— Koliko je sindikat kot sopodpisnik družbenega dogovora kriv, da so nam cene v prvih dveh mesecih letos ušle iz rok?

»Ko gre za odločanje o cenah, je sindikalna organizacija vedno v hudih precepih. Vzemimo za primer predsednika osnovne organizacije sindikata ali pa člana izvršnega odbora, ki mora na seji delavskega sveta soodločati o višini cene. Direktor ali vodja komerciale seznani člane delavskega sveta s podrobnimi številkami o naraščanju stroškov in običajno na koncu doda: — Če hočemo doseči načrtovani gospodarski rezultat in akumulacijo, takšne osebne dohodke, kot smo se dogovorili, potlej moramo povišati cene našim izdelkom. Če tega ne bi storili, smo preprosto neumni. Res je, da sindikalne organizacije praviloma pristajajo na takšne rešitve. Prav zato pa moramo storiti vse, da bodo delavci dobro presmemo pozabiti, da je socialna varnost delavcev v trenutni gospodarski nestabilnosti, nizki rasti proizvodnje in dohodka, vrsti drugih pretresov, ob tem pa zahtev po preobrazbi gospodarstva, pomemben element za ohranjanje družbene in politične stabilnosti, pa tudi boja za ekonomsko stabilnost.«

Marjan Horvat

Kdo nasprotuje?

Družbene usmeritve o delitvi po delu in rezultatih dela uresničujemo tudi v sedanjih, dovolj zapletenih gospodarskih razmerah. Boljše nagrajevanje in vrednotenje dela proizvodnih delavcev se je že večkrat potrdilo v praksi, enako velja tudi za nagrajevanje ustvarjalnega dela. Delavci kar dobro vedo, kakšna morajo biti razmerja in kako nagraditi ustvarjalno ali vodilno delo. Seveda pa so še vedno odpori proti tej naši usmeritvi. Toda kot pribito drži, da delavci ne nasprotujejo samoupravno dogovorjenim razponom v osebnih dohodkih pa tudi ne primernemu nagrajevanju dobrih strokovnjakov, vključno z direktorjem. Temu nasprotuje njihova ožja »družina«, tisti, ki se bolj malo razlikujejo med seboj po kvalifikacijah, ti ne dopuščajo, da bi kdo kaj dosti odskakoval od njih in da bi resnično merili učinkovitost dela.

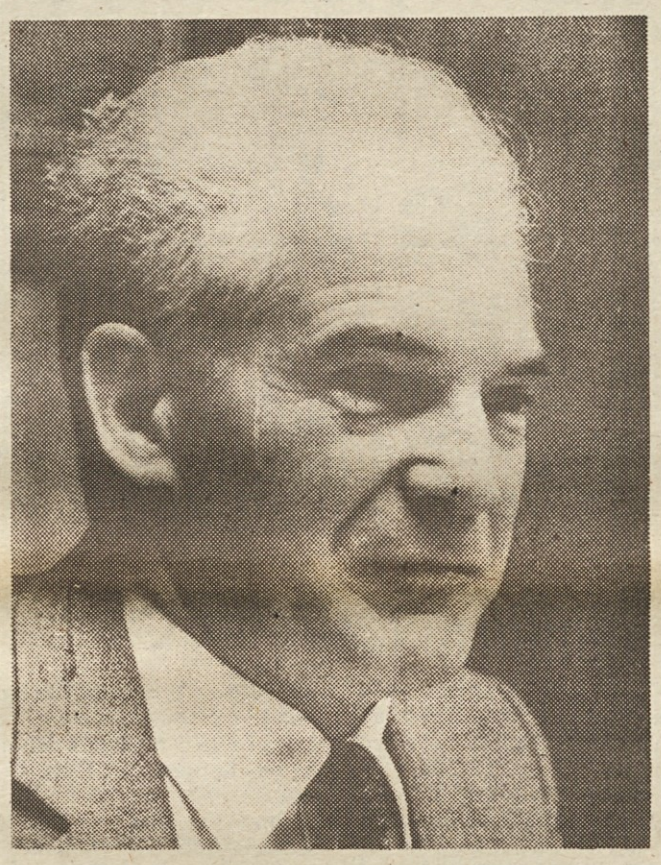

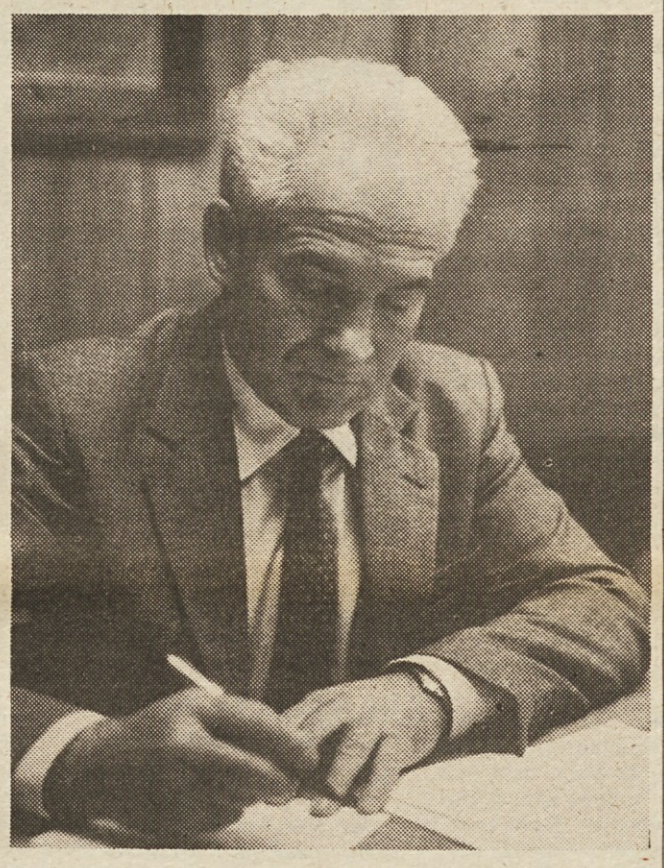

mislili, ali so ti računi resnično objektivni ali ni to morda le poskus izkoriščanja trga in zagotavljanja višjega dohodka brez iskanja rezerv v lastni organizaciji. Obenem pa mora sindikat predočiti delavcem tudi, da so vedno v dvojni funkciji — proizvajalci in kupci. Tu mislim na delavca kot posameznika in delovne kolektive. Če delovni kolektiv prevali z visoko ceno svoj višji, morda celo neopravičeni dohodek v breme drugega kolektiva, potem ne more pričakovati, da bo oni drugače ravnal.«

— Vsa vprašanja, ki so povezana z družbenoekonomskim položajem delavcev, stabilizacijo in utrjevanjem samoupravljanja, so tudi sestavni del priprav na 3. kongres samoupravljalcev. Kaj lahko pričakujemo od tega kongresa?

»Kongres mora pokazati perspektivo, pota in možnosti, kako samoupravno organizirana socialistična družba razrešuje takšne probleme in nasprotja.

Če bi na kongresu in že v samih pripravah nanj samo zapisovali težave in se opredeljevali za prakticistične ukrepe, bi to vodilo stran od samoupravljanja. Sporočila kongresu, ki so jih pripravili v organizacijah združenega dela in drugod, so v glavnem dobra, napredna in grajena na samoupravnih osnovah. Pa tudi dovolj praktičnih rešitev ponujajo. Gotovo pa bo v prihodnjih tednih, ko bodo v delovnih okoljih obravnavali ocene lastne samoupravne organiziranosti in odnosov hkrati s predlogom kongresne revolucije, treba napeti vse sile, da bomo enostavno in razumljivo pojasnili morebitne razlike in nakazali potrebne smeri. Zagotovo bo vse to prispevalo k spreminjanju sedanjih odnosov in razmer in bo nekakšna spodbuda za poglabljanje samoupravljanja.«

— Že 3. kongres samoupravljalcev je pravzaprav priprava na prihodnje sindikalne in partijske kongrese, enako bi lahko trdili tudi za 3. konferenco slovenskih sindikatov, kjer bomo spregovorili o socialni politiki. Kaj lahko pričakujemo še od obeh?

Socialno politiko moramo povezovati izključno z dobrim gospodarjenjem in delitvijo po delu

»Ta kongres nima namena vnašati vsebinskih novosti v sistem socialističnega samoupravljanja ali pa v politični sistem. Mora pa pokazati pot iz sedanjega stanja, dati spodbudo in okrepiti spoznanje, da je samoupravljanje edini in nujen način uveljavljanja delavca kot upravljalca družbene reprodukcije. Morda ne bo tako korenit, tako prelomen kot sta bila prejšnja dva, vendar pa niti malo ne dvomim, da bo dal pomembne prispevke k nadaljnjemu razvoju samoupravljanja.

Tudi 3. konferenca ZSS, za katero bomo sredi maja sprejeli celovita izhodišča, bo koristna akcija. Pri tem pa moramo upoštevati dvoje: da so priprave na konferenco v osnovnih organizacijah sindikata del vsakdanjega dela in da vsi zavestno spoznamo, da moramo socialno politiko in socialno varnost delavcev povezati izključno z dobrim gospodarjenjem in z delitvijo po delu.

S to konferenco, ki bo jeseni letos, bomo slovenski sindikati sklenili tri glavne komplekse družbenoekonomskih odnosov, torej družbeno planiranje, delitev po delu in socialno politiko. Obenem pa vse tri konference pomenijo uresničevanje sklepov mariborskega kongresa in izhodišče za oblikovanje stališč prihodnjega kongresa slovenskih sindikatov. Ne nazadnje ne

Življenje narekuje rešitve

Kadar rešujemo probleme z zakoni, ki niso temeljni in sistemski, ampak zakonski odloki vlade, so zmeraj težave. Takšni ukrepi so poenostavljeni, linearni in imajo vedno takoimenovano kritično mejo, ko se moramo vprašati, ali so še umestni. Vmes je namreč vrsta odnosov, ki jih z zakoni ni moč razrešiti, saj življenje narekuje najrazličnejše rešitve, in tu so ukrepi države praviloma linearni, tudi takrat, ko se trudi, da ne bi bilo tako.

Aktiv komunistov neposrednih proizvajalcev v Litiji

Pot med delavce — pot k uspehu

Ena izmed temeljnih nalog sindikata pa tudi vseh drugih subjektivnih sil v naši družbi je, kako čimbolj usposobiti delavca, da bo resnično znal odločati o delu in rezultatih dela, da bo dejansko postal gospodar svoje usode. Ne moremo zanikati, da smo prav v tem delu naših prizadevanj že dosegli določene rezultate. Ponekod smo bili bolj, drugje manj učinkoviti, zagotovo pa so bili uspehi v tem sedanjem razrednem boju veliko večji tam, kjer so učinkovito zaživeli aktivi komunistov neposrednih proizvajalcev, se tesno povezovali s sodelavci in naleteli na razumevanje in podporo občinskih struktur. Med takšne aktive zagotovo spada litijski, saj se njegovi člani že nekaj let odločno lotevajo vseh tistih vprašanj, ki niso omejena le na zaprt tovarniški krog, vendar pa tako ali drugače vplivajo na življenje in delo delavcev-neposrednih proizvajalcev.

»Pred kratkim smo povečali število članov aktiva in prejšnje člane skoraj v celoti zamenjali. Čeprav je sestava članstva v primerjavi s prejšnjo dobra, vendarle ta hip nismo tako uspešni, kot smo bili prej. Morda je to eden od vzrokov, da se člani še niso čisto vživeli v svoje delo in obveznosti, zavedamo pa se, da bo edinole aktiv, ki bo tako delaven, kot je bil prejšnji, lahko dosegel tudi pomembne premike,« je na začetku kritično ocenil delo sekretar aktiva Franc Borišek.

Bržkone je to le trenuten zastoj, s katerim so se ubadali tudi na samem začetku delovanja aktiva, ko pravzaprav niso vedeli, kako bi se česa lotili. Vendar pa so kaj kmalu sami spoznali, da bodo le z odločnostjo in borbenostjo ter odpiranjem vseh vprašanj, ki zadevajo delavca, lahko prispevali svoj ustvarjalni delež k utrjevanju položaja delavca kot gospodarja z družbenimi sredstvi.

»Naš aktiv je bil izredno agresiven na področju delitve po delu in rezultatih dela, pa tudi z načinom svojega dela smo zagotavljali sprotno preverjanje uresničevanja dogovorjenih stališč. Rezultati niso izostali, saj smo danes recimo v mojem delovnem kolektivu tozdu Gradmetal tik pred prvim izplačilom osebnih dohodkov po novem pravilniku. V nov katalog del in opravil smo vnesli natančne opise vseh delovnih mest, na podlagi tega kataloga bomo izračunali za vsakega delavca posebej vsoto točk, vrednost točke pa se bo izračunavala na podlagi doseženih rezultatov vsak mesec sproti. Ne le v naši temeljni organizaciji, tudi v drugih ozdih v Litiji smo prav na področju delitve dosegli pomembne premike, čeprav ob tem ne gre pozabiti, da bi morali to doseči že prej. Glavni vzrok zaostajanja pa so vsaj v našem primeru predvsem delovne skupnosti skupnih služb, ki svojega dela niso pravočasno opravile,« se je vključil v razpravo Sadik Gerzič.

»Litijski aktiv komunistov neposrednih proizvajalcev se redno sestaja in vsakič v drugi organizaciji združenega dela, njihovim sestankom pa obvezno prisostvujejo poleg predstavnikov družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih organov tudi vodstveni delavci, ki posamezne samoupravne odločitve podkrepijo tudi s strokovnimi utemeljitvami. Razen tega, da se člani aktiva na ta način podrobno seznanijo s problematiko v posamezni organizaciji, ta način dela tudi širi prostor njihove akcije, poglablja zaupanje delavcev v družbenopolitične organizacije in nenehno tke nove ustvarjalne vezi med delavci v proizvodnji in družbenopolitičnimi delavci v občini. Takšen način dela tudi skorajda povsem onemogoča, da bi delavci svoje lastne sklepe in stališča »pozabili« uresničevati v vsakdanjem delu. Zato tudi ni nikakršno presenečenje ugotovitev iz našega razgovora, da se je hkrati z uresničevanjem načel delitve po delu samo po sebi postavilo tudi vprašanje zaposlovanja.

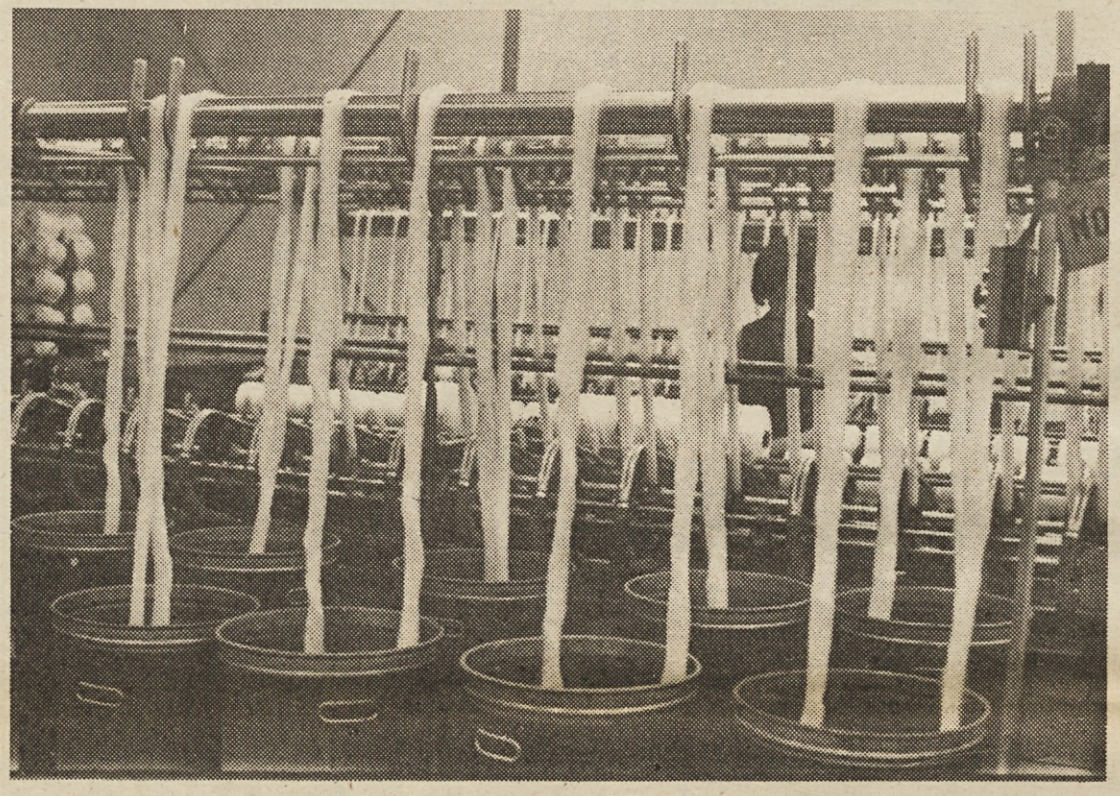

Le delitev po delu bo lahko obdržala delavca za strojem

»Že pred leti, pravzaprav na začetku našega delovanja, smo člani aktiva zahtevali, naj bi ukinili nekakšno ustaljeno prakso podpiranja »lenuhov« prek zavoda za zaposlovanje. Medtem ko smo v ozdih potrebovali delavce za vrsto del in opravil in jih nismo našli, so drugi iskali delo prek zavodov za zaposlovanje, niso sprejeli vsakega dela, prejemali pa so nadomestila za osebni dohodek. S to svojo zahtevo smo vzbudili kar precej negodovanja, ko pa so to na ravni občine preučili in ugotovili, da lahko to postane resničen problem, smo temu primerno tudi ukrepali. Ne dosti kasneje smo se soočili tudi s takoimenovanim begom v administracijo, ki je danes še bolj izrazit. Zavedamo se, da je danes vsak delavec za strojem še kako potreben in da bi nastala nepopravljiva škoda, če bomo še naprej dopuščali težnjo po zaposlovanju v administraciji. Stališča o tem je sprejel tudi naš aktiv, res pa je, da si moramo prizadevati, da jih bomo kar najbolj dosledno uresničevali,« pravi Franc Borišek.

»Bržkone se vsepovsod srečujemo s prevelikim številom administrativnih kadrov,« je sekretarja dopolnil Jože Dolšek, »zato ne smemo dopuščati, da bomo prehitro soglašali z novimi zaposlitvami na takšnih delovnih mestih. Natančno moramo preveriti, ali je resnično potrebno recimo zaposliti tehnično risarko ali pa morda takšnih del in opravil ne bi bilo mogoče porazdeliti med tiste, ki še niso polno zaposleni, vendar tako, da to ne bo vplivalo na kakovost njihovega dosedanjega dela. Prav zato je toliko pomembnejše tudi, da resnično še bolj utrdimo načelo delitve po delu in rezultatih dela in pri tem veliko bolj upoštevamo pogoje in težavnostno stopnjo posameznih del, ne nazadnje tudi odgovornost delavca pri opravljanju posameznih del in opravil, ne pa le enostavno predvsem izobrazbo, ki jo posameznik prinese iz šole.«

V litijski občini so zvečine že krenili po poti delitve po delu, čeprav nikjer ne gre zlahka in se marsikje še krepko zatika. Zavedajo pa se, da edinole takšna delitev preprečuje nadaljnji beg iz proizvodnje in omogoča ustvarjanje večjega dohodka s proizvodnim delom. Manj pa so člani aktiva zadovoljni s tistim delom takoimenovane režije, ki se je razbohotila izven združenega dela.

»V zadnjem času je aktiv nekajkrat zelo ostro zahteval, da se število zaposlenih v samoupravnih interesnih skupnostih in občinskih upravnih službah skrči ali vsaj zajezi. O tem problemu smo se zelo konkretno pogovarjali na sestanku samoupravnih delovnih skupin v predilnici. Enotni smo si bili, da moramo z vsemi silami preprečevati nadaljnje širjenje režije vsepovsod, ne le v Litiji, sicer bo to vplivalo na zmanjševanje gospodarske rasti in bo zavrlo uspehe, ki jih dosegamo kljub vsem težavam v gospodarjenju. Dogovorili smo se, da moramo vsi delavci v okolju, kjer delamo in kjer živimo, poiskati skrite rezerve, ne nazadnje tudi z izdelavo ustreznih meril za delitev po delu in rezultatih dela,« je še posebej poudaril Franc Borišek.

»Prav te samoupravne delovne skupine, v Predilnici jih imamo 35, so nam že nekajkrat dokazale, kako potrebno je neposredno in pogosto delo z ljudmi, delavci. Na vsakem sestanku takšne skupine je vedno navzoč predstavnik sindikata ali druge družbenopolitične organizacije, ki delavcem podrobno razloži posamezne sklepe ali stališča občinskih forumov. Potem delavci tudi laže odločajo o posameznih stvareh, imajo širši vpogled v občinsko problematiko in tako laže razumejo rešitve, ki jih za boljše gospodarjenje sprejemajo tudi znotraj same organizacije združenega dela. Mislim, da je takšno delovanje med delavci tisto pravo, saj smo tudi pred leti, takrat ko smo šele začeli uveljavljati samoupravljanje, na podoben način prišli med delavce, se z njimi pogovarjali in iskali skupne rešitve in skupaj uresničevali sprejete naloge. In v takšno delovanje se naš aktiv komunistov kar najbolj neposredno vključuje in bržkone smo prav zato, ker smo doslej vsako naše stališče najprej preverjali med delavci in ga šele nato posredovali občinski konferenci ZK, imeli veliko in široko podporo vsepovsod. Hkrati pa tudi člani našega aktiva natančno vedo, kateri so tisti najbolj pereči problemi, ki ta trenutek najbolj žulijo delavce,« je nadaljeval Franc Borišek.

Litijani kot delavci in krajani

Veliko vsakodnevnih vprašanj smo še načeli v našem pogovoru, v katerem sta poleg treh članov aktiva sodelovala tudi sekretar OK ZKS Litija Branko Pintar in sekretar občinskega sindikalnega sveta Karlo Lemut, in vsa izvirajo iz položaja delavca, tega delavca v Litiji, ki zna s svojim delom odgovoriti na zaostrene gospodarske razmere, ki se sicer ne strinja prav z vsako podražitvijo, ki pa tudi ne terja venomer izključno le višjega osebnega dohodka. Litijski delavci se še kako dobro zavedajo, da bodo le z boljšim in odgovornejšim delom prispevali k večjemu dohodku, kar pa obenem pomeni tudi hitrejše razreševanje problemov, s katerimi se srečujejo v svojih življenjskih okoljih. Zato tudi razmišljajo, kako bi skupna sredstva v »občinski malhi« vendarle povečali tudi s pomočjo tistih delavcev, ki služijo kruh izven občinskih meja, teh pa je več kot 2000. In ne nazadnje je zagotovo pomembna beseda delavcev, ki je prek aktiva prišla navzgor, o nadaljnjem srednjeročnem razvoju občine.

»V aktivu smo si bili enotni, da moramo biti pri razvoju našega gospodarstva v bodoče zelo pozorni, da ne bi kdo »denarja proč metal«, kot se je morda kdaj tudi dogajalo. Ne moremo dovoliti, da bi recimo gradili najdražje objekte, namesto da bi se odločili za cenejše načrte, ki včasih kar za dvakrat pocenijo celotno gradnjo in kljub temu dobro ustrezajo namenu. Zato moramo dobro delati, pravilno gospodariti in racionalno investirati le v to, kar nam bo v prihodnje ustvarjalo dohodek. Tistim delavcem pa, ki danes iz različnih vzrokov prejemajo najnižji osebni dohodek, moramo s skupnimi močmi zagotoviti dovolj dela, izboljšati organizacijo dela in poiskati tudi kakšne notranje rezerve, ker bomo le tako utrdili njihovo socialno varnost. Noben dodatek k osebnemu dohodku, pa naj bo še tako velik, tega ne more nadomestiti.«

To so bile v kratkem povzete misli vseh udeležencev našega pogovora, ki potrjujejo, da je razvojni plan občine sicer zahteven, toda hkrati tudi, da so ga Litijani sposobni in pripravljeni uresničiti. Prepričani so, da so prav njihove želje in potrebe za boljši jutrišnji delovni in življenjski vsakdan tista gonilna sila, ki zagotavlja uspešen družbeni razvoj gospodarskih in negospodarskih dejavnosti v njihovi občini.

Majda Žlender
Dušan Gačnik

Jubilejne značke ob 40-letnici vstaje in socialistične revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije

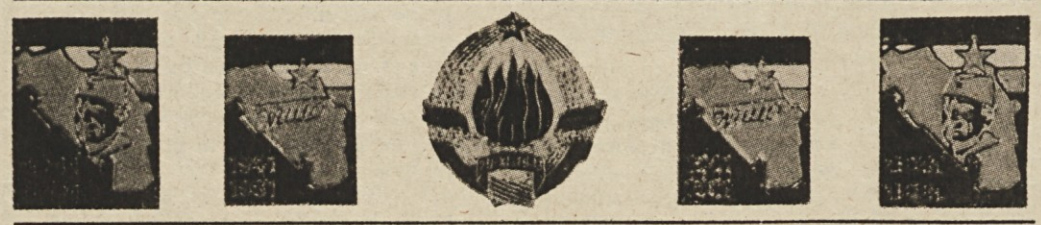

Ob 40-letnici vstaje in socialistične revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije so jugoslovanski sindikalni listi »Delavska enotnost«, »Dolgozok«, »Radnička štampa — Rad«, »Radničke novine« in »Trudbenik« pripravili jubilejno značko, ki je izdelana na osnovi idejne rešitve, sprejete v okviru javnega natečaja, ki so ga pred tem razpisali vsi jugoslovanski sindikalni listi.

Jubilejna značka je pravokotne oblike, velikosti 16 x 13 mm in vsebinsko zajema naslednje elemente: zastavo SFRJ, obrise Jugoslavije, zvezdo petokrako, lik Tita in tekst 1941—1981. Značka je štiribarvna, pozlačena in nikljana. Cena značke je 20 dinarjev.

Poleg jubilejne značke so pripravili tudi serijo s 5 značkami. V seriji so jubilejna značka z likom tovariša Tita — pozlačena, jubilejna značka z likom tovariša Tita — ponikljana, jubilejna značka s podpisom tovariša Tita — pozlačena, jubilejna značka s podpisom tovariša Tita — ponikljana in značka — grb SFRJ 29. XI. 1943 — pozlačena. Vseh pet značk bo v posebnem etuiju. Cena kompleta je 120 dinarjev. Vse značke iz serije lahko kupite tudi kot posamezne po 20 dinarjev. Posamezniki bodo na osnovi nakazila po položnici prejeli značke v enem tednu.

Značke naročite na naslov: Delavska enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, ali kupite v naši trgovini v Ljubljani, Tavčarjeva 5.

odreži in pošlji

NAROČILNICA

Pri TOZD Delavska enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, 61000 Ljubljana, nepreklicno naročamo:

..... serij po 5 značk po 120 din za serijo,
..... značk z likom tovariša Tita — pozlačena po 20 din za kos,
..... značk z likom tovariša Tita — nikljana po 20 din za kos,
..... značk s podpisom tovariša Tita — pozlačena po 20 din za kos,
..... značk s podpisom tovariša Tita — nikljana po 20 din za kos,
..... značk grb SFRJ — pozlačena po 20 din za kos.

Značke pošljite na naslov: .....

.....
(ulica, poštna št., kraj)

Datum: .....

..... (žig) ..... (čitljiv podpis naročnika)

Račun bomo plačali v 15 dneh po prejemu značk.

Dnevnice, nočnine, kilometrine...

Na podlagi 24. člena družbenega dogovora o skupnih osnovah za povračilo stroškov, ki so jih imeli delavci pri opravljanju določenih del in nalog (Uradni list SRS, št. 1/81) objavljata Zavod SR Slovenije za statistiko in Republiška skupnost za cene zneske povprečnih stroškov, ki sta jih ugotovila za prvo trimesečje leta 1981

1. POVPREČNO UGOTOVLJENI STROŠKI ZA DNEVNICO (stroški za prehrano) (po 8. in 9. členu dogovora) znašajo:

— cela dnevnica nad 12 ur	410 din
— polovična dnevnica nad 8 do 12 ur	220 din
— znižana dnevnica od 6 do 8 ur	154 din

2. POVPREČNI STROŠKI ZA PRENOČIŠČE v hotelu »B« kategorije (po 11. členu dogovora) 375 din

3. STROŠKI ZA LOČENO ŽIVLJENJE

— stroški za stanovanje največ (po 15. členu dogovora)	3375 din
— stroški za prehrano največ (po 16. členu dogovora)	3690 din

4. KILOMETRINA (po 12. členu dogovora) pavšalni znesek za prevoženi kilometer z avtomobilom srednjega razreda

— za 15.000 km letno	5,90 din
— za 20.000 km letno	5,30 din
— za 25.000 km letno	4,95 din

Marko Kržišnik, generalni direktor Litostroja, o Litostroju, strojegradnji, izvozu znanja, razvoju industrije...

Zmoremo tudi zelo zahtevne izdelke

Strojegradnja dobiva v razvojnih načrtih slovenskega in jugoslovanskega gospodarstva vse pomembnejše mesto. Dogaja se celo, da delovne organizacije, ki so bile porabniki opreme, ustanavljajo temeljne organizacije — proizvajalke strojev in opreme (lesno-predelovalna industrija na primer). Zato je razumljivo, da so delovne organizacije strojegradnje v Sloveniji na dokaj različni stopnji lastnega razvoja in stopnji uporabe lastnega znanja v proizvodnji opreme in strojev. Med najbolj uspešnimi je Litostroj, delovna organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1946 na relativno šibkih temeljih tradicije redkih podjetij , ki so se že pred drugo svetovno vojno pri nas ukvarjala s proizvodnjo turbin, drugih strojev in popravilom strojev , zato da bi pomagala pri hitrejši obnovi in industrializaciji dežele. Litostroj je danes pojem dobrega gospodarjenja, pravilne proizvodne usmeritve, izrednih razvojnih možnosti, dobrih osebnih dohodkov zaposlenih, urejenega družbenega standarda, dobrih medsebojnih odnosov...

Kako so delavci Litostroja uspeli doseči takšen razvoj v sorazmerno neugodni družbeni klimi (za razvoj strojegradnje), kako so premagovali neugodne gospodarske tokove doma in v svetu (in še o marsičem v zvezi z dobrim gospodarjenjem), smo se pogovarjali z Markom Kržišnikom, dolgoletnim direktorjem delovne organizacije, oziroma individualnim poslovodnim organom. O Marku Kržišniku dodajmo samo, da vodi Litostroj že tretje (štiriletno) mandatno obdobje zapored in da je za dosedanje dosežke pri razvoju gospodarjenja letos prejel Kraigherjevo nagrado.

Izvlečke iz pogovora je za objavo pripravil Boris Rugelj.

Zapostavljena strojegradnja

DE: — Kje naj začnemo pogovor? Pri prvi turbini, ki jo je Litostroj zgradil, ali pri poslednji (za zdaj)?

Marko Kržišnik: »Kdaj so v Litostroju zgradili prvo turbino, seveda ne vem natanko — menda je bila 25-kilovatna Francisova turbina za Žago Jesenice leta 1946 — saj me takrat v Litostroju še ni bilo. Zadnje se spomnim, v HE Čakovec smo lani montirali dve Kaplanovi turbini, eno moči 42 megavatov, drugo pa 1,1-megavatno. Vmes pa je seveda več kakor 30 let trdega dela, iskanja pravih proizvodnih usmeritev in poslovnih rešitev, težkih in seveda tudi uspešnih let.«

DE: — Razvojne smeri jugoslovanskega gospodarstva potem, ko je bila obnova domovine končana, niso bile naklonjene strojegradnji...

Marko Kržišnik: »Prva leta po osvoboditvi je bil Litostroj ena ključnih tovarn jugoslovanske strojegradnje, to pa je, zlasti v slovenskem merilu, še danes. Vmes pa so dolga leta nihanj in naporov za razvoj brez prave družbene pomoči in seveda brez razumevanja. Vse preveč denarja, namenjenega za investiranje, smo potrošili za razvoj industrije, ki je dvigala življenjski standard delavcev, za proizvodnjo potrošnih dobrin kot so hladilniki, TV sprejemniki, avtomobili itd. V skrbi, da bi naš delavec čimbolje živel, je družba dovoljevala,

da je lahko skorajda sleherno potrošno dobrino kupil na posojilo. Hkrati pa ni bilo sredstev za nas, proizvajalce investicijske opreme, da bi prodajali pod ugodnejšimi pogoji.«

DE: — Toda položaj se je v zadnjih letih, zlasti pa prav v zadnji gospodarski krizi, vendarle obrnil v prid strojegradnji?

Marko Kržišnik: »Že pred petimi leti smo prišli med prednostne dejavnosti v slovenskem srednjeročnem razvojnem planu. Seveda pa imamo še težave, saj industrija potrošnih dobrin nerada izpušča pridobljene položaje iz rok. Bojuje se na vse načine, da bi obdržala kreditno politiko čimbolj nespremenjeno tudi vnaprej. Tudi ni pravega odziva na priporočila iz družbenega razvojnega plana pri tistih vratih, na katera potrkaš, ko potrebuješ denar.«

DE: — Kako učinkoviti so skladi, v katerih se na zvezni in republiški ravni zbirajo sredstva za kreditiranje izvoza opreme in ladij ter prodaje investicijske serijske opreme doma?

Marko Kržišnik: »Jugoslavija je velik pobornik dajanja gospodarske pomoči manj razvitim in nerazvitim deželam. Nekaj smo na tem področju tudi konkretnega napravili, toda razvite dežele so nas pri tem močno prehitele v konkretnih akcijah. Doma pa je tako: dokler prihajamo pred finančne ustanove z malimi željami, so nas še voljni poslušati. Viličarjev na primer, katerih največji stane 2 milijona din, nam ni treba prodajati na kredit. Ne moremo pa pred investitorje velikih hidrocentral in drugih objektov s ponudbo, naj v gotovini plačajo turbino, ki stane 150 milijonov din. Žerjav za atomsko centralo stane na primer 120 milijonov dinarjev. Prav zaradi tega smo v preteklosti pogosto težko našli kupce »z gotovino v žepu« in pogosto smo stali pred vprašanjem, kako zaposliti delavce. Toda z razvojem kljub temu nismo nikdar zastali.«

Druga prelomnica v razvoju

DE: — Litostroj danes?

Marko Kržišnik: »Odločitev o razvojnem programu Litostroja, ki smo jo sprejeli in začeli uresničevati pred približno petimi leti, pomeni skorajda tako pomemben razvojni korak, kakor ga je pomenila ustanovitev delovne organizacije pred več kakor tridesetimi leti. S tem programom, za katerega uresničenje združujejo naše temeljne organizacije (13 jih je, op.p.) praktično vsa razpoložljiva investicijska sredstva, bomo namreč zmogljivosti Litostroja, kakršne je imel pred petimi leti, podvojili. Napravili pa bomo tudi nov kakovosten skok v ponudbi naše investicijske opreme. Ko bomo kupili nov stroj, tako imenovani karusel s 16-metrskim obdelovalnim premerom — bomo lahko izdelali turbine za katerokoli hidroelektrarno. Pa tudi pri drugih izdelkih si prizadevamo, da bi ponudili trgu čedalje večje žerjave, viličarje, stiskalnice, črpalke...«

DE: — Proizvodni program Litrostroja že zdavnaj ni več omejen na turbine in žerjave. Bi nam razložili vaše razvojne težnje, zlasti željo, da bi gradili vse večje in zahtevnejše izdelke?

Marko Kržišnik: »Začeli smo z malimi, prešli na nekoliko večje, nadaljevali s srednjimi turbinami (moči okoli 1 megavata). Izdelali pa smo tudi turbine z močjo prek 150 megavatov. Z novim karuselom bomo lahko zgradili tudi največje. Tudi pri proizvodnji viličarjev, žerjavov in črpalk izdelujemo vedno večje, močnejše in opuščamo male, bolj enostavne izdelke. Zakaj? Razlog je povsem ekonomske narave: izvažamo polovico izdelkov, na trgu je sorazmerno veliko proizvajalcev tovrstne investicijske opreme malih in manjših nosilnosti ali moči, konkurenca pri proizvajalcih največje opreme pa je v svetu sorazmerno majhna. Morda le kakih 10 proizvajalcev na svetu lahko dela tako velike turbine, kakor jih bo v kratkem Litostroj. Poleg tega so tako velika podjetja organizirana podobno kot mi. Imajo približno toliko režijcev, medtem ko lahko mala »družinska« podjetja, ki lahko izdelujejo malo opremo, poslujejo z bistveno manj režije in zato mnogo ceneje. Razvoj je torej jasen: osvajati je treba tehnološko vse zahtevnejše in tudi kapitalno dražje izdelke, ki jih lahko izdeluje le malo podjetij. V to smer razvoja smo zakorakali pred nekaj leti in se nam že bogato obrestuje.«

DE: — Večino zastavljenega razvojnega programa, ki ste ga omenili, ste pravzaprav že izpolnili. Kdaj ga boste dokončali?

Marko Kržišnik: »Zgradili smo novo tovarno talnih transportnih sredstev, viličarjev in avtodvigal. Odprli smo jo za dan republike pred dvema letoma. Lani, ob istem prazniku, smo odprli tovarno preoblikovalnih strojev. Tudi letos bomo dan republike proslavili z novim obratom, tokrat z novo in bistveno zmogljivejšo jeklolivarno. Ta je temelj našega nadaljnjega razvoja. V letu 1983 pride na vrsto nakup novega karusela, tistega 16-metrskega in potem še peti razvojni projekt — inštitut za raziskave in razvoj.«

Kako ne prekoračiti investicij

DE: — Litostroj pri gradnji novih tovarn praktično ni poznal znane jugoslovanske bolezni — strašnega povečevanja investicijskih stroškov med gradnjo. Zakaj ne?

Marko Kržišnik: »Predvsem smo realno planirali — tako pot kakor tudi stroške razvoja. Potem smo projekte temeljito pripravili in tako med gradnjo ni prišlo do drugih podražitev kakor zaradi vpliva inflacije, ki pa smo jo tudi vkalkulirali. Samo naš tretji projekt, jeklolivarna bo nekaj dražja, kakor smo računali, zaradi izredno močne inflacije v zadnjem letu dni.«

DE: — Drugi investitorji ravnajo ponavadi manj smotrno?

Marko Kržišnik: »Do prekoračitev investicij je prihajalo, samo ne zaradi tega, ker bi strokovnjaki ne znali preračunati investicijskih stroškov. Gre za predpis, da mora investitor imeti v času gradnje vsaj petino potrebnih investicijskih sredstev. Investitorji so seveda prilagodili končno ceno znesku, ki so ga zmogli zbrati sami. Če so na primer v Kidričevem hoteli začeti novo elektrolizo aluminija in imeli na voljo samo dvesto milijonov dinarjev lastnih sredstev, potem niso mogli dobiti od banke več posojila kakor za milijardo din vredno investicijo, kljub temu, da bi objekt stal prek 2,5 milijarde din. Ker za podražitve ni veljal predpis, da mora investitor imeti del sredstev sam, je potem lahko dobil vsa manjkajoča sredstva. Tako ni bilo nobenega pregleda nad dejanskimi potrebami po investicijskih sredstvih. Ker so investicijska sredstva investitorji pridobivali sorazmerno lahko, je prihajalo do izredno široke investicijske fronte in močnih podražitev. Mi imamo na srečo dovolj močno akumulacijo. Že dve leti se vrti okoli 300 milijonov dinarjev, prva dva objekta izmed petih pa sta veljala okoli ene milijarde din. To pa lahko pokrijemo v štirih letih. Močna akumulacija nam omogoča, da se lahko tako hitro razvijamo.«

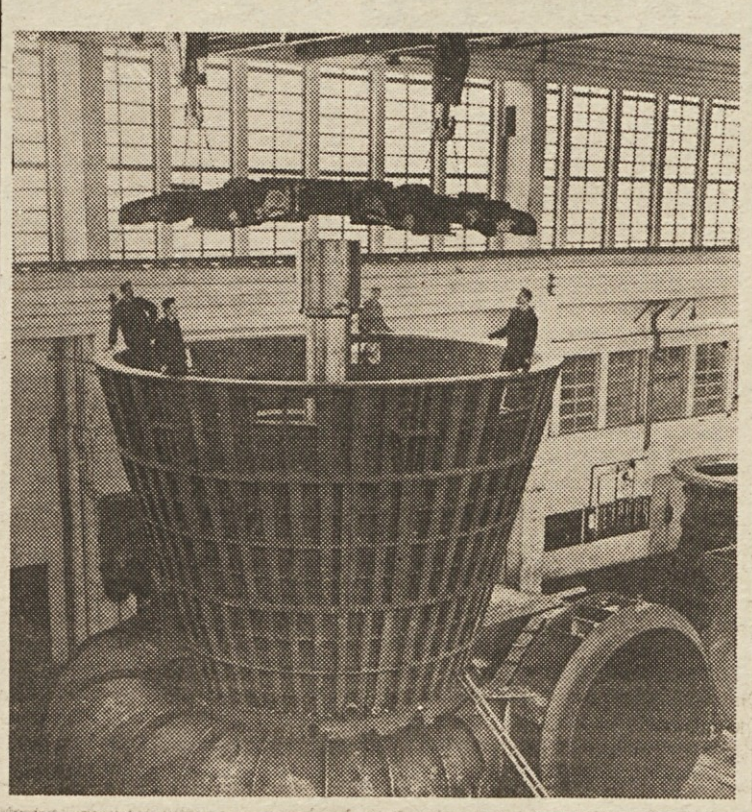

Delamo le, kar zmoremo bolje

DE: — Litostroj je zdaj »na konju«. Toda zlesti v sedlo ni bilo lahko, mar ne?

Marko Kržišnik: »Imamo dokaj dobro »zadet« proizvodni program. Doma skorajda nimamo konkurence, dobro se prilagajamo razmeram na trgu. Pred več kakor desetimi leti pa smo se reševali z avtomobilsko industrijo (montirali so avtomobile Renault, op.p.), da bi si opomogli s potrošniško proizvodnjo, ki naj bi dala hitre rezultate. Vendar smo pravočasno odnehali, ker pričakovanih rezultatov ni bilo. Hkrati smo proizvodni program očiščevali vsega tistega, kar so začeli delati drugi proizvajalci, zlasti, če so uspeli proizvajati ceneje. Dajali smo prednost proizvodnji, ki nam glede na našo »tradicijo« ustreza. Prvenstveno razvijamo osnovno strojegradnjo in izkazalo se je, da je to dosti močnejša proizvodnja, kakor tista, ki je namenjena potrošnikom. Tako smo v zadnjih letih po akumulaciji ujeli nekdaj izjemno akumulativne dejavnosti kot na primer Gorenje ali IMV. Danes ustvarjamo akumulacijo, kakor jo je Gorenje pred desetimi leti, pri tem pa imamo še možnosti za razvoj svoje dejavnosti. Žal pa je z bančnim kapitalom tako, kot je bilo pred leti. Takrat je šel za razvoj potrošniških dejavnosti, zdaj pa za reševanje njihovega slabega položaja.«

Licenca ali lastno znanje?

DE: — Ena izmed bolezni jugoslovanskega gospodarstva je prevelika odvisnost od uvoženega znanja, tehnologije. Litostroj teh težav ne pozna?

Marko Kržišnik: »Z uvozom tujega znanja nikoli nismo imeli težav — ker smo ga uvažali zelo malo. Trud z razvijanjem lastnih zamisli se nam bogato obrestuje, pa čeprav smo potrebovali tudi po deset let, da smo razvili in izdelali povsem brezhiben viličar. Danes imamo tako močan razvojni oddelek, da sem prepričan, da bi prej razvili neko idejo do uporabnosti, kakor pa ob vseh zapletenih poteh pridobili novo licenco. Da ob tem ne omenjam stroškov za licenco in zapletov pri prodaji izdelka z licenco na tujem trgu.«

DE: — Toda tudi razvoj lastnega znanja ni poceni...

Marko Kržišnik: »Ni. Toda verjemite, da se nam je izplačal ves dolgoletni trud. Dolgo časa smo imeli nizek standard zaposlenih, ker so bile razvijajoče se dejavnosti prav zavoljo lastnega razvoja dolgo časa celo v izgubah. Toda danes se jim to obilno obrestuje, izgub ni več.«

DE: — Pogosto je moč slišati, da je jugoslovanska strojegradnja razdrobljena in da ni sposobna izdelati opreme, kakršno potrebuje naša predelovalna industrija...

Kaj zmoremo sami

Marko Kržišnik: »Takšne ocene dajejo tisti, ki o tehnologiji nič ne vedo. To so predvsem finančniki. Denar dajo drugim dejavnostim, potem pa trdijo, da nismo sposobni narediti kaj zahtevnejšega. Res pa je, da nas je v preteklosti družbena klima, ki ni bila naklonjena razvoju strojegradnje, zavrla v razvoju. Dolgo smo se v Jugoslaviji prerekali, ali je tako majhni deželi potrebna strojegradnja. Vse preveč smo računali na uvoz in nismo razmišljali o ceni uvoza. Zastoj v razvoju strojegradnje pa zdaj težko zmanjšujemo, kajti razvite dežele ga niso prekinile, če smem tako reči, niti za en dan. Pri nas pa je tako: IMV je — za primer ravnanja navajam — kupil v tujini okoli 50 stiskalnic, pa pred tem ni prišel pogledat, kaj delamo pri nas. Zdaj pa so v težavah zaradi dragih odplačil deviznih kreditov...«

DE: — Šest let približno mineva od nastanka združenega podjetja Slovenske strojegradnje. Kakšen razvoj je tu dosežen? Mislimo predvsem na tako imenovano prestrukturiranje proizvodnje, specializacijo...

Marko Kržišnik: »Pred šestimi leti smo »spravili skupaj« 12 delovnih organizacij iz vse Slovenije (nekaj sorodnih pa je še vedno izven okvira ZP Slovenske strojegradnje, op.p.). Seveda so nas medtem že krepko kritizirali, češ da smo se združili samo formalno, da pa še naprej delamo tisto, kar smo prej. Kritiki so pozabljali na nekaj ekonomskih dejstev: da so bila podjetja sredi proizvodnih ciklusov in izpolnjevanja naročil, ki pogosto zavzamejo zmogljivosti za več kakor za leto dni; da ni kazalo ukinjati dobro proizvodnje in začeti nekaj novega samo zato, da bi pokazali, da tudi to znamo. Dejstvo je, da smo se v okviru združenega podjetja »zvrstili« v skupine proizvajalcev cestne opreme, energetske in transportne opreme, da imamo usklajene proizvodne programe, da navzven (pred bankami in trgom) nastopamo enotno itd.«

Objekti na ključ? Da, toda...

DE: — Kaj pa Združeno podjetje in izvoz? Kaj menite o proizvodnji in izvozu objektov »na ključ«?

Marko Kržišnik: »Objekti na ključ so še danes modni krik. Tudi za ZP Slovenske strojegradnje so mnogi sodili, da bi morala izvažati objekte na ta način. Seveda to ni tako preprosta stvar. Nesmiselno je riniti v tak izvoz, če si usposobljen izdelati samo »lupino« nekega objekta (ki je poceni), tisto, kar je v lupini, se pravi opremo, stroje, pa kupiš v tujini. Če hočemo na tem področju doseči res kakovosten premik, potem moramo zgraditi še deset takih podjetij kakor je Prva petoletka, ki je kot kaže, najrentabilnejša tovarna v Jugoslaviji. Ali pa 100 manjših tovarnic, ki bi se specializirale za proizvodnjo visoko kakovostnih in nepogrešljivih »drobnjarij«, ki jih v Jugoslavijo še vedno veliko uvozimo. Tako bi tudi počasi uravnali plačilno bilanco z razvitimi deželami. Vsekakor pa napredek ni mogoč, če delamo tako kakor na primer v tovarni Djuro Djaković, kjer v petih letih niso osvojili proizvodnje lokomotiv, ampak večino delov še vedno uvažajo.«

DE: — Vaš uvoz je majhen...

Marko Kržišnik: »Da — samo desetino vrednosti proizvodnje. Toda uvažamo veliko izdelkov, nekaj tisoč, katerih vrednost seže od 10 pa tja do 1000 mark za kos. To pa je tisti minus naše industrije, o katerem sem ravnokar govoril. Naša industrija bo takrat močna, ko bo znala narediti zelo zahtevne izdelke.«

KLEPET V UREDNIŠTVU

Kadar nam je najteže, delamo tudi čudeže

Pred štiridesetimi leti je bila sredi okupirane Ljubljane na pobudo komunistične partije ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda, ki je povedla vse svobodoljubne Slovence v boj za osvoboditev, pa tudi za demokratično oblast delavskega razreda in delovnih ljudi. Izkušnje, ki jih je v tistih težavnih letih pridobila Osvobodilna fronta kot prvo vseljudsko gibanje v vsej zgodovini našega naroda, so dandanes temeljni kamen dejavnosti socialistične zveze, ki ohranja tradicijo OF in jo prilagaja pogojem razvite družbe socialističnega samoupravljanja in samoupravne demokracije.

O teh izkušnjah in o njihovem uveljavljanju v socialistični zvezi, ki je najširša oblika samoupravljanja delovnih ljudi, smo govorili pred dnevi na »klepetu« z Vladom Krivicem, sodnikom ustavnega sodišča Jugoslavije in dolgoletnim družbenopolitičnim delavcem, pa z Igorjem Križmanom in Danilom Türkom, ki sta člana sedanjega izvršnega odbora republiške konference SZDL. To zanimivo soočenje »starih« in »mladih« frontnih aktivistov sta organizirala in opisala naša novinarja Janez Voljč in Peter Štefanič.

Vlado Krivic je komunist že kakih pet desetletij (kot skojevca so ga sprejeli v partijo leta 1933, ko je na ljubljanski univerzi študiral pravo) in od takrat pa do danes je opravljal številne odgovorne dolžnosti. Med drugim je bil partijski sekretar Ljubljane, pa sekretar kontrolne komisije pri centralnem komiteju, javni tožilec Slovenije, predsednik vrhovnega sodišča in potlej predsednik slovenskega ustavnega sodišča. Pa je še vedno tolikanj dejaven, kot v mladih letih, še zdaj je tako mladeniško zavzet za »našo stvar« kot pred vojno, ko je v Ljubljani sodeloval pri ustanavljanju Osvobodilne fronte.

Pripoveduje:

»Osvobodilna fronta je nastala kot enotno gibanje naprednih Slovencev, ki so se začeli zbirati okrog delavskega razreda in njegove partije že pred sestankom v Vidmarjevi vili. Takrat, ko se je partija pod Titovim vodstvom otresla sektaštva in smo komunisti šli med ljudi, v njihove legalne sindikate, društva in organizacije ter tamkaj zgolj z lastnim zgledom in prepričevanjem pridobivali ljudi za skupni boj. Buržoazna oblast nas je preganjala in zapirala, toda naše zamisli o skupnem nastopu proti fašistični nevarnosti, za socialne pravice delavcev, so pridobivale vedno več pristašev. Tudi med meščani. Že ob stavkah ljubljanskih gradbenih delavcev leta 1934 in kasneje se je izkazalo, da so tudi trgovci pripravljeni sodelovati z nami, saj so zastonj delili hrano stavkajočim. Takšnih primerov je bilo. Organizirali smo skupne akcije s krščanskimi socialisti, ki so se razočarali nad dejavnostjo klerikalne stranke, pa z levim krilom Sokola in s kulturnimi delavci, torej s tistimi skupinami, ki so se ob okupaciji skupaj s partijo in pod njenim vodstvom združile v Osvobodilno fronto. Takrat je bil naš narod obsojen na smrt, mnogi voditelji buržoaznih strank so se vdinjali okupatorju, le partija je bila sposobna organizirati osvobodilni boj. Ni nam bilo lahko: naš narod ni imel kakih posebnih bojevniških tradicij, dolga leta strankarskih zdrah so prispevala svoje. Spominjam se, kako sem se leta 1941 kot partijski sekretar Ljubljane pogovarjal s predstavniki krščanskih socialistov o skupnem boju, pa so mi rekli, da popolnoma zaupajo komunistom, toda v fronti ne bi smeli sodelovati liberalci in ženske. Tudi levi Sokoli so zaupali partiji, klerikalcem in ženskam pa ne! V partizanih smo odpravili to nezaupanje, in Osvobodilna fronta je postala država v državi, v narodnoosvobodilnih odborih je zaživela nova oblast, ki je bila porok naše socialistične prihodnosti. Trdo smo delali v tistih letih, nenehno pridobivali in prepričevali ljudi, mnogi so padli, toda cilji osvobodilnega boja so bili tako pomembni, da tudi strah pred smrtjo ni zavrl njegovega razvoja.

No, pa še vidva kaj povejta,« spodbudi tovariš Krivic Križmana in Türka, mlada aktivista, ki sta zrasla v razmerah, ko socialistična zveza ponovno pridobva tisto mesto v družbi, ki ga zavoljo razvoja samoupravljanja mora imeti. »Kako delate danes?«

Obudimo spomin na mnenje Edvarda Kardelja,

ki je v svojih »Smereh razvoja...« med drugim zapisal, da je bila socialistična zveza v minulih letih »zrinjena s tistega položaja, ki ga je pridobila v narodnoosvobodilni vstaji in revoluciji«. Zavoljo tega je pretežno mobilizirala ljudi za uresničevanje sklepov, sprejetih v partijskih in

»Ko že govorimo o starih slabostih,« pripomni Danilo Türk, »ki jih še nismo povsem odpravili, povejmo še kakšno besedo o paralelizmu. Se pravi, da več vodstev govori o isti zadevi in sprejema svoje sklepe, ki pa jih

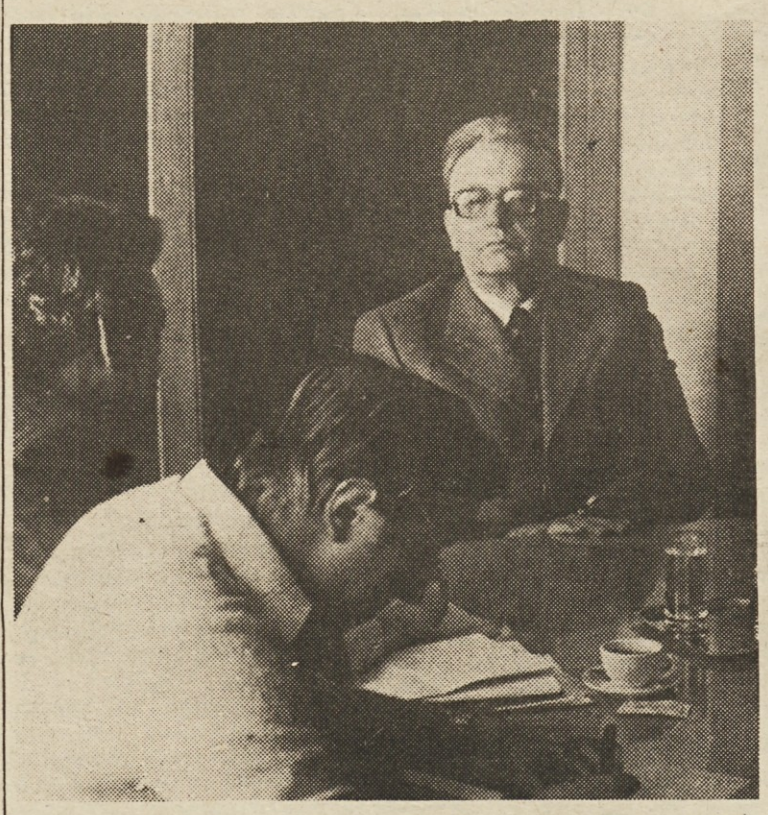

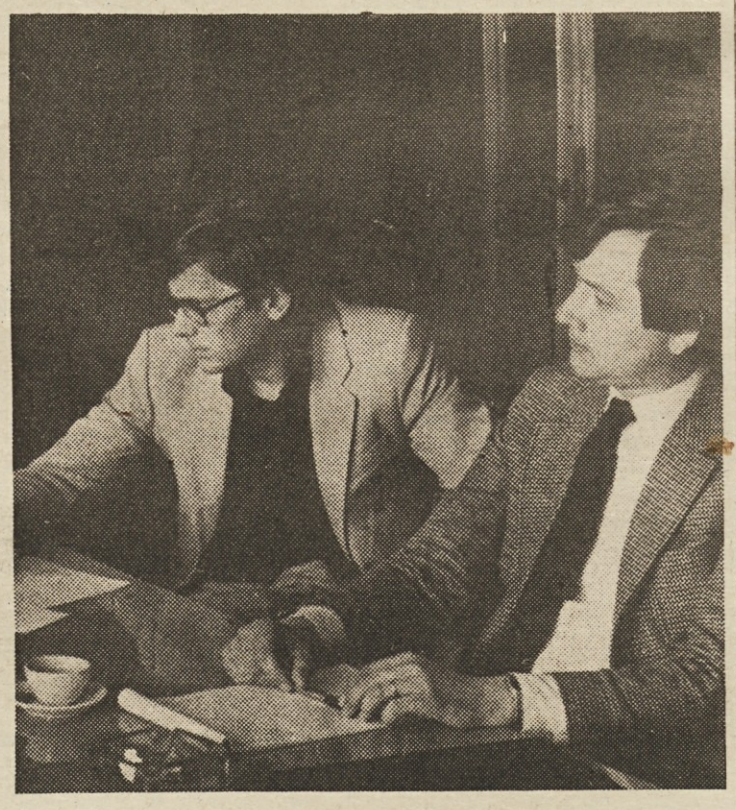

V pogovoru so sodelovali: Vlado Krivic, Igor Križman in Danilo Türk

državnih organih, marsikje so podcenjevali njeno družbeno vlogo in tako slabili njeno povezanost z vsakodnevnimi interesi delovnih ljudi.

»Stare slabosti odpravljamo,« pravi Igor Križman, »dostikrat resda prepočasi, vendar se zdaj le redko dogaja, da bi forumi zveze komunistov sami urejali tiste zadeve, ki jih je moč uspešno demokratično urediti le skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v socialistični zvezi.

V naših organizacijah deluje vedno več aktivistov, neprofesionalcev, tudi mladih, ki pridobivajo ljudi z osebnim zgledom, toda še vedno je premalo tistega nenehnega potrpežljivega dela z ljudmi, ki je bilo tako značilno za nekdanjo dejavnost partije.«

potlej ne znajo spremeniti v organizirano akcijo ljudi. Forumi socialistične zveze bi morali bolj kot doslej usklajevati demokratično sodelovanje in dejavnost vseh socialističnih sil. Tega usklajevanja je še premalo, čeprav drži, da se je delo naše frontne organizacije močno razširilo in da v njej delujejo številne sekcije, klubi, društva in druge oblike združevanju članov. Socialistična zveza postaja nosilec odkritih dialogov v vaških organizacijah in v manjših krajevnih skupnostih, v katerih se ljudje poznajo, v mestih pa je še kar precej razširjeno mnenje, da delavci izpolnjujejo svojo družbeno vlogo zgolj med delovnim časom, v sindikatih, na terenu pa se s socialistično zvezo ukvarjajo predvsem upokojenci.«

In govorimo o »naših slabostih«

Krivic: »Iz revolucije smo prinesli velik politični kapital, kaže pa, da z njim nismo znali vedno prav ravnati. Osvobodilna fronta je odigrala izredno pomembno vlogo tudi po vojni, v obdobju obnove in graditve, utrjevanja ljudske oblasti. Brez njene širine in revolucionarne naravnanosti ne bi mogli tako hitro spremeniti podobo naše dežele in si zagotoviti tolikšno življenjsko raven. Ni slučaj, da je Stalin v svojih obtožbah tako ostro napadel prav fronto. Kasneje pa je ta naša organizacija postala nekakšna transmisija med zvezo komunistov in delovnimi ljudmi — in tudi sindikati niso ušli tej usodi. Odtod napake, o katerih govorimo. Nismo se jim znali upreti dovolj odločno, tudi potlej ne, ko smo se odločili za samoupravljanje, ki je zraslo med vojno. Vsa naša revolucija je bila zgrajena na samoupravnih temeljih in na delegatskem sistemu, o katerem še zdaj dostikrat radi potožimo, da ne deluje tako, kot terjata ustava in zakon o združenem delu.«

Križman: »Delegatski sistem je odprl možnosti za široko sodelovanje ljudi pri odločanju, res pa je, da v temeljnih samoupravnih enotah, ki volijo delegate in delegacije, ni dovolj prizadevnega dela socialistične zveze in organizacij, ki so njen sestavni del. Se se dogaja, da sindikati v združenem delu ali krajevne organizacije socialistične zveze ne oblikujejo stališč in prepuščajo delegate same sebi, ali pa se dogovorijo za stališča kar vodstva. Socialistična zveza mora biti oblika demokratičnega organiziranja pobud delavcev in občanov, njihovega sporazumevanja za široko družbeno akcijo. Če zanemarimo to zahtevo, se zgubljamo v forumskem delu in zvonimo po toči, ne delujemo v sistemu, ampak nekje zunaj njega.«

»Kot na primer ob letošnjih podražitvah,« ugotavlja Vlado Krivic, in sprašuje: »Kaj ste storili v socialistični zvezi in v sindikatih, da do teh ilegalnih skokov cen ne bi prišlo? Da bi odpravili razsipništvo in šušmarjenje. Ni dovolj, če nekdo kritizira vlado ali pokliče na pomoč administracijo, ki ukrepa po državni liniji. S politično akcijo moramo stvari spraviti v red. Kje je rečeno, da ne moremo ceneje pridelati solate ali krompirja in zelja. Socialistična zveza bi morala voditi dolgoročno politiko preskrbe, ne pa dovoljevati, da zadevni organi ukrepajo od danes do jutri.«

Türk in Križman se strinjata s Krivičevimi ugotovitvami, opozarjata pa, da naša družba še ni povsem onemogočila tistih starih sovražnikov socializma (od tehnokratov do birokratov), ki delujejo znotraj samoupravljanja.

»Težko se je neposredno soočati s temi zadevami«, trdi Igor Križman, Krivic pa pravi: »Kot sodnik ustavnega sodišča naletim na številne nepravilnosti. Ugotavljamo na primer, da se je naša administracija preveč razbohotila. Zvezni izvršni svet pa sklene, da bo prispeval svoj delež k stabilizaciji tako, da ne bo sprejemal novih delavcev. In kaj je s starimi? Pa z racionalizacijo poslovanja? Za združevanjem dela in sredstev se dostikrat skrivajo monopolistične težnje. Zakaj ne stopimo na prste njihovim nosilcem že kar v delovnih organizacijah? Ugotavljamo, da potrošniški sveti slabo delujejo. Kdo bo spodbudil njihovo dejavnost?

Tolikanj govorimo o stabilizaciji, pa še vedno razkošno gradimo, ker bi rad nekdo pri teh gradnjah čimveč zaslužil. Odgovornost je zabrisana, v tem je osnovna napaka. Potlej je pa sistem kriv. Ali je sistem kriv, če se Zveza za varstvo okolja ni mogla sporazumeti z republiškimi vodstvi okrog ohranitve naravnih lepot Posočja, če v delovnih organizacijah plačujejo tudi nedelo, razmetavajo s sredstvi, dovoljujejo karierizem, sebičnost, potrošniško miselnost, ali pa tolikšno delovno nedisciplino, da ponekod lahko govorimo o anarhiji? Po mojem mnenju bomo morali v zakonu o združenem delu odpraviti možnost, da delavec lahko pet dni izostane z dela in da šele potem ukrepamo. Zaščititi moramo prizadevnega delavca, ki dobro ve, da demokracija ni prav nič vredna, če v njej ni discipline.

Sicer pa smo se tudi samoupravljanja lotili zato, da bi še bolj uveljavili stare delavske vrline, od tovarištva do solidarnosti, med katerimi je še zlasti pomembna ustvarjalna sila proizvajalca.«

Zdaj je dokaj razširjeno mnenje, da smo zašli v gospodarske težave predvsem zavoljo mednarodnih razmer. Po mnenju Danila Türka se je takšno prepričanje razširilo zato, ker zapostavljamo lastne napake ali pa jih nočemo videti. »V obdobju priprav na kongrese smo o tem že veliko govorili, pa še bomo. Najprej na bližnjem kongresu samoupravljalcev. Vendar tokrat številni naši dogovori takoj rodijo akcijo,« pravi Vlado Krivic in se smehlja, »Jugoslovani delamo čudeže, če se znajdemo v težavah. Zdaj smo se znašli. Plačujemo vse neplačane račune iz preteklih let, ko smo pojedli več, kot smo ustvarili. Če bomo sedanje razmere dobro izkoristili, nas bo nuja prisilila, da bomo v bodoče bolj preudarno gospodarili. Predvsem nas tepe pomanjkanje energetskih virov, zlasti na Slovenskem. Tudi odtod tolikšne podražitve. Ko si bomo zagotovili lastne vire in izpolnili srednjeročni plan razvoja na tem področju, se nam bodo vremena zjasnila. S krvavimi žulji smo ustvarili to, kar imamo, v najtežjih povojnih letih smo se naučili ceniti delo in ni vrag, da ga ne bi znali ceniti še zdaj, v samoupravnih razmerah.«

Zapisala sva le nekaj misli tovarišev Krivica, Türka in Križmana. Naš »klepet« je namreč »segel« na številna področja dejavnosti socialistične zveze, na katerih se prepeletajo stare in nove izkušnje. Osvobodilna fronta je izpolnila svojo zgodovinsko poslanstvo zato, ker je znala združiti interese naprednih Slovencev, socialistična zveza pa združuje interese samoupravljalcev in hkrati oblikuje njihovo socialistično zavest. Ta njena dejavnost je uspešna povsod tam, kjer zagotavlja dogovarjanje članov organizacij, združenih v socialistični zvezi, kjer deluje znotraj delegatskega sistema v interesnih in družbenopolitičnih skupnostih, ne pa zgolj v svojih forumih. Socialistična zveza pa tudi uspešno sodeluje z organizacijami zamejskih Slovencev in njena frontna naravnanost omogoča številne skupne akcije na tem področju.

Naj ob koncu zapiševa še tole misel Vlada Krivica:

»Štirideset let je minilo in ko danes pogledamo našo prehojeno pot, lahko ugotovimo, da so osnovne pridobitve Osvobodilne fronte že uveljavljene v socialistični zvezi. Veliko smo dosegli v teh letih. Naš narod si je pridobil politično samostojnost in oblikoval lastno državo, v kateri sta človek in njegova ustavna pravica temelj družbenega sistema. Še marsikaj pa bomo morali postoriti, da bodo v samoupravljanju odločilno sodelovali delavci in občani. Zato smo tudi tolikanj kritični do slabosti. Sicer pa sta bila kritika in samokritika vedno sestavni del delovanja komunistov in aktivistov Osvobodilne fronte. Vselej smo bili za odkrit pomenek in tudi to je izkušnja iz nekdanjih časov, ki je še kako pomembna za dandanašnjo dejavnost socialistične fronte samoupravljalcev.«

Na hribovskih kmetijah ostajajo gospodarji brez svojih naslednikov

Polje, kdo bo tebe ljubil

V Sloveniji je samo 19 odstotkov kmetov, mlajših od 50 let, in vsega le 20 odstotkov kmetij, ki imajo svojega naslednika. To sta v sedanjih časih, ko bitka za hrano na vsej svoji fronti prehaja v odkrito ofenzivo, nedvomno skrb vzbujajoča podatka, ki pravi obraz svoje krutosti kažeta še zlasti v hribovitih območjih. Tam postaja refren poslovilne pesmi »Polje, kdo bo tebe ljubil« z vsakim pogrebom bolj žalosten in kričeč hkrati. Tudi v partizanskih Miklavških hribih, kjer ta hip 20 ostarelih gospodarjev nima svojih naslednikov...

Da bi le ne zapokalo...

Iz Tabora v dolino Konjščice in odtod navkreber, pošteno navkreber v Miklavško hribovje. Z avtom gre, kolikor gre in dokler gre — predvsem pa kadar gre. Imeli smo srečo, da je bila »pot« suha, vdrtine pa so pričale, kako ob deževju rijejo in rujejo hudourniki, nanašajo in odnašajo nedavno tega zarezano pot do Vetrškove domačije.

Kaj hitro smo razumeli vzdevek kmetije, ko nam ga je razložil njen gospodar Maks Zmrzlak. V sicer lepem dnevu je namreč veter pošteno bril in potrjeval prastaro ime »pri Vetršk«. Domačija se je vgnezdila na greben pod sedlom. Levo od nje, desno, pod njo travniki strmo padajo v grapo in zračni tok s sedla navzdol le redko jenja.

»Saj brije, brije,« se je namuznil stari Vetršk, »je pa tale lega še kako prav prišla partizanom. Tamle nad bajto se je spravil eden in ga ni bilo vraga, da bi se mu lahko priplazil na streljaj. Na vse konce se vidi in preden bi kdo prisopihal do nas, bi jo partizani že potegnili v goščo in prek sedla.«

Ni bilo malokrat, da je stražar tako oprezal in varoval soborce, ki so pod Vetrškovo streho vselej našli — toplo peč, še danes stoji takšna kot menda od nekdaj, dober kruh, kakršnega Vetršk še zdaj ponudi gostu, tokovc, ki malo kipeč vrne sapo, ki jo je vzel breg...

Že od daleč vidiš na zunanjem voglu hiše podobo iz starih puškinih cevi. Lani jo je napravil Janez Boljka in pod njo piše: »Padlim kurirjem z območja kurirske postaje TV 26 S«.

»Ja, saj bajti v okras res ni,« Maksl, kot mu pravijo sosedi, ne more iz svoje hudomušne kože. »Pa kaj češ, da se le ne bo pozabilo, da je bil tu vsa vojna leta kurirski dom. Saj so se zaradi »konspiracije«, so tedaj veleli, včasih selili k sosedom — pa so se vselej vrnili. Ko je pa tule takšno gnezdo, da se po vsej dolini vidi. In se je moralo, vojske so se menjale, da je bilo kaj, celo kozaki so zatavali k nam. Ti so bili šele hudi, sam zlodi bi se jih bal. Psa nismo smeli imeti, so ga Švabi precej počili in tako si moral videti, pa na ušesa vleči...«

Še smo poslušali Vetrška, marsikaj je doživel in rad obudi spomin — kaj bi ga ne, ko semkaj tako redko zanese pot koga, ki bi se pomenil, prisluhnil...

»Sem menil, da se bodo vsaj tisti večkrat oglasili, ki so se štiri leta pod našo streho res lahko počutili doma. Saj so obljubljali, pa cesto, so rekli, da bodo potegnili sem gor in stroje pripeljali, da bomo tudi kmetje le osem ur delali. Ni jih bilo več kaj dosti semkaj, strojev tudi ne, »cesto« smo pa res dočakali, saj ne vem ali predlani ali leto poprej. Vem le, da prepozno. Vse mlado je zbežalo v dolino in...«

Pa Vetršk ni mehak, mož je, trd, ustrojen in vendarle — oko mu ni ostalo suho, ko je dejal:

Zaberložnik

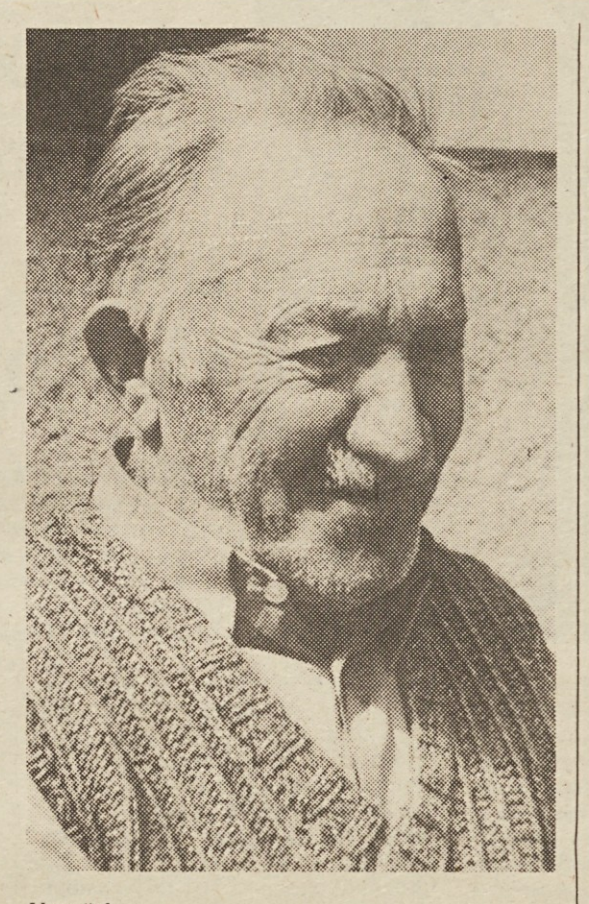

Veteršek

»Ko so mi oča predali grunt, so rekli — fant, varuj ga! Stara domačija je to, trdna, takšno predaj sinu in tole mu povej, kar zdaj poslušaš! Na, varoval sem dom, nič ni šlo od grunta, še zdaj ga je za 30 hektarjev z goščo. Nikogar pa ni, ki bi mu ga izročil z očevimi besedami vred. Šlo je, vse je šlo dol, za kruhom — pa je kruh tudi tu, le trd je, trd.«

Do deset glav živine je stalo v hlevu med vojno, par konj, pa nekaj svinj so redili pri Vetršk, kokoši je bilo in tudi na zemlji se je pridelalo, čeprav je strma. Zdaj imajo enega konja in še ta da je preveč, svinjo zrede le sem ter tja, govedi je tri do štiri glave. Les je še, les, a kaj ko še onega, ki se je moral umakniti cesti, nima kdo pobrati. Gnije. Hmelj se je tudi pel povsod, kjer se je le našlo malo ravnice, sušilnico so imeli — vse je šlo.

»Bog daj, da bi nikdar več ne zapokalo v teh hribih. Še bo tole gnezdo na grebenu, še bo stražar videl do doline, a kaj dati borcem na mizo? In kdo bo, ki bi dal, ko je vse v dolini? Saj sem zvabil mlade gor, sorodnikov imamo nekaj. Prišli so že, poskusili tudi — pa zbežali. Če prej ne, pred zimo, ki nas tu gori čisto odreže. Saj še pošte in časopisa ne prinesejo v te brege, sam stopim dol, kadar nanese in noge dajo.«

Zabrložnik je imel srečo

Od Vetrškovega Maksla se od lani vije cesta še naprej v strm hrib. Skozi mogočne stoletne gozdove pripelje popotnika do partizanskih Vrhov, od tam pa se potem obrne navzdol proti znamenitim Čebinam na eno ali korno bolezen. Potem pa je dobila še hudo vnetje. Dohtar je rekel, da jih od sto v takem primeru ostane le eden! No, Malika je ostala, vendar je kar naprej po bolnišnicah... Mene pa noge več ne nesejo...«

Zato se je Zabrložnik seveda moral zamisliti nad svojo usodo. Kaj bo z njim na jesen? In kaj bo z gruntom, ki je kljuboval stoletjem?

»Tako sta me tu notri kljuvali ti vprašanji, da me je že kar mora tlačila«, se prime za srce. »Vendar sem imel kar srečo, to moram reči. Bratov sin je bil pripravljen prijeti za delo, pa sem mu dal grunt čez, sebi in ženi pa sem izgovoril priboljšek...«

Pravi, da kot preužitkar dobro živi. Da se mu kar gode. Ta mlada ga pokličeta k zajtrku, južini in večerji, če pa gresta kam daleč na njive, v gozd ali v dolino po opravkih, mu pustita na mizi hrane za ves dan. »Dobim pa tudi 400 jurjev in nekaj dinarjev čez pokojnine in priznavalnine za sodelovanje v NOB«, nadaljuje in trdi, da se sedaj sploh živi petstokrat bolje, kot se je včasih. »Delati mi ni treba. Vendar nenehno nekaj »rihtam« okoli voglov. Sicer bi me pobralo...«

Res je imel Zabrložnik zvrhano mero sreče, da je njegov »žlahtnik« prevzel grunt. In sedaj še domačega zraven, ker je tudi ostal brez naslednika. Zato je optimist. »Po moji pameti država ne bo pustila, da bi se te miklavške kmetije zarasle in zato imam upanje, da se bodo že še našli ljudje, ki bodo tudi tod pripravljeni prijeti za delo. Trdo sicer, mnogo trše kot kjerkoli drugje v dolini, pa vendar tako lepo...«

Včasih je bilo otrok za celo šolo...

»A pri Vetršk ste bili«, se je v hribe zazrl Branko Pepel, učitelj, doma v Lokah, ki vodi teritorialno obrambo v tem kraju. »No, če ste se pomenili z Makslom, bi težko še kaj dodal. O tragediji hribovskih domačij ste se tam najbolje prepričali. Kar z Vetrškove domačije ste jih lahko v sosednjih bregeh videli nekaj, ki so propadle ali pa so že prav na robu: Tišlar, Dečman, Jereb, pri Šnep je že prazno, pri Špilmohar tudi, Hostnikovina je prav na koncu, nič bolje ni pri Zakonjšku...

Večina teh so bile njega dni trdne kmetije, tudi po 25 ljudi je lahko preživela kakšna, po 10 pa skorajda vsaka. Ko so leta 1913 v Lokah odprli osnovno šolo, je vanjo hodilo 130 otrok iz Miklavških hribov — kar 10 let bo že tega, kar smo jo zaprli, ker je bilo otrok premalo! Mladi so zdržali, dokler so pač zdržali, saj so še kar dolgo — brez cest, dolga leta brez vodovoda, elektrike... Kdo bi se le ubadal, ko pa so lahko v dolini našli službe, šolo za otroke pred nosom, vrtce?!

To so vse kmetije, ki so v času NOB primaknile svoj delež v boju proti okupatorju, velik delež. Partizanska vojska je v teh krajih vselej dobivala hrano, kože za obutev, zatočišče v stiski... Če bi še kdaj zaropotalo, bi se pol Žalske doline zateklo prav v ta konec — vprašanje pa je, od kod bi lahko dobili kruh. S kmetij gotovo ne, ko same komaj životarijo — kar jih je seveda še ostalo!

V skrbi zanje smo pošteno zamudili. Na trboveljskem koncu hribovja so se prej zdramili, potegnili ceste — letošnjo zimo je tako vozil avtobus do Vrhov in otroci niso zamudili niti en dan pouka. Na našem koncu se zadnja leta res dramimo, a v veliki meri je že prepozno. Propadlih domačij ne naseliš več kar tako in storiti moramo res vse in takoj, da bi obdržali vsaj to, kar je ostalo!«

Res čimprej! Kajti po toči je bilo vedno prepozno zvoniti...

Ciril Brajer
Damjan Križnik

Prvi maj v Kamniški Bistrici

Občinski svet Zveze sindikatov Slovenije Kamnik organizira tradicionalno srečanje delavcev in občanov ob praznovanju delavskega praznika 1. maja v Kamniški Bistrici.

Srečanje bo v petek, 1. maja. V programu, ki se bo pričel ob 10. uri, bodo sodelovali: moški pevski zbor »Solidarnost«, pihalna godba Kamnik, folklorna skupina »Kamniška Bistrica« in recitatorji. Na prvomajski svečanosti bo tudi podelitev srebrnih znakov Zveze sindikatov Slovenije. Po kulturnem programu vas bo zabaval ansambel »Bratov Poljanšek«.

Občinski svet zveze sindikatov Slovenije Kamnik poziva delavce in občane, da se v čimvečjem številu udeleže tradicionalnega srečanja ob prvomajski svečanosti v Kamniški Bistrici.

Na svidenje v Kamniški Bistrici!

ZVEZA SINDIKATOV SLOVENIJE
OBČINSKI SVET KAMNIK

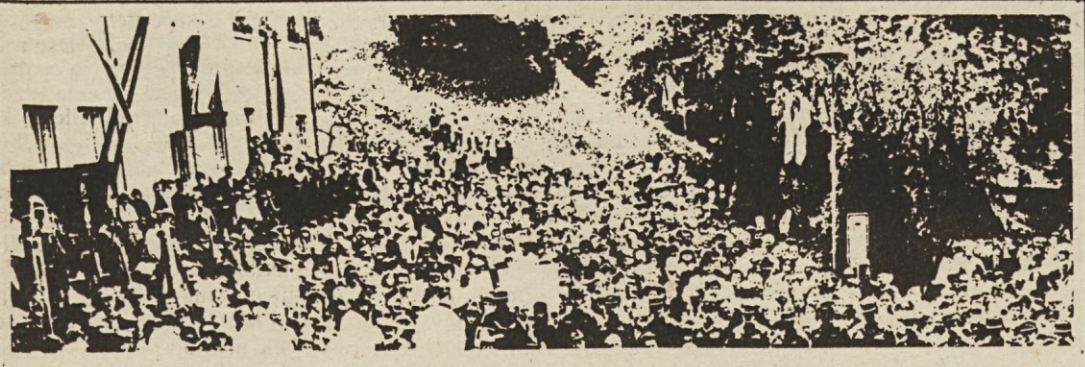

VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM ČESTITAJO ZA PRAZNIK DELA – 1. MAJ

Občinski svet Zveze sindikatov Slovenska Bistrica
Komite občinske konference ZKS Slovenska Bistrica
Občinska konferenca SZDL Slovenska Bistrica
Občinska konferenca ZSMS Slovenska Bistrica
Občinski odbor ZZB NOV Slovenska Bistrica
Skupščina občine Slovenska Bistrica
IS skupščine občine Slovenska Bistrica

OR-223

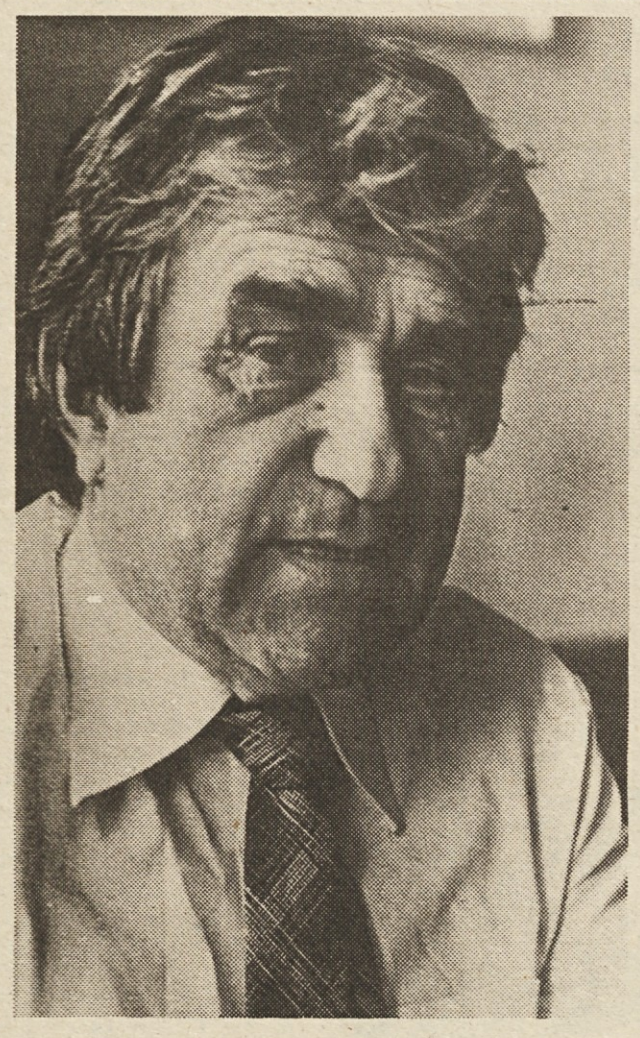

Pogovor z Bojanom Štihom ob 40. obletnici kulturnega plenuma OF (1941—1981)

Da bi življenjska svoboda sinov bila realna, mora poznati skušnjo očetov

Znani slovenski kulturni delavec in publicist Bojan Štih, ta čas ravnatelj Drame SNG Maribor, se je rad odzval vabilu naše urednice Sonje Gašperšič. Štiri desetletja kulturnega plenuma OF so bila dovolj širok okvir za njun zanimiv pogovor, razpet v časovno vsekakor še daljše obdobje, in iz historičnega spomina vračajoč se nenehno v sedanjost, njeno bit in nje obet za prihodnost.

— Tovariš Štih, v članku »Dve leti Osvobodilne fronte« je Boris Kidrič leta 1943 zapisal, da nikakor ni naključje, da so se ustanovnega sestanka OF udeležili tudi zastopniki slovenske kulture. To so bili kot vemo — Josip Vidmar, dr. Fran Šturm in Ferdo Kozak. »Po svoji duhovni in človeški višini, kakor po globini svojih ljudskih korenin dragocena, hkrati pa v pristnem pomenu besede demokratična dediščina, ki so jo slovenski kulturi zapustili Prešeren, Levstik in Cankar, je nujno terjala, je takrat zapisal Kidrič — da se zavedni del slovenske kulture v obdobju, ko je šlo za biti ali ne biti slovenskega naroda, pridruži dosledni narodnoosvobodilni borbi, kakršno je zamislila in sprožila predstraža najnaprednejšega slovenskega družbenega razreda.«

— Da, mislim, da je treba ob taki obletnici, kot je štiridesetletnica osvobodilnega boja, kritično pregledati vse tisto, kar je ta boj sestavljalo oziroma, kar je bila njegova socialna in duhovna baza. Osvobodilni boj slovenskega naroda proti fašizmu je bil v svojem jedru tudi boj za kulturno emancipacijo slovenskega naroda. Naj opozorim na tole dejstvo: ko se formira Osvobodilna fronta, je ob komunistični partiji, ob krščanskih socialistih in ob demokratičnem sokolskem krilu, skupina kulturnih delavcev takorekoč enakopravni del Osvobodilne fronte, in tako tudi zastopana v njenem vodstvenem organu. To seveda pomeni, in hkrati opozarja na pomembnost deleža kulturnih delavcev v položaju, ko se je osvobodilni boj začel.

Da so kulturni delavci v tolikšni večini sodelovali že od samega začetka osvobodilnega boja, se pravi, od aprilskih dni v letu 1941, je seveda tudi rezultat posebnosti v našem zgodovinskem razvoju. Mislim na vlogo kulture, njenega zavednega slovensko mislečega dela v zgodovinskem razvoju našega naroda: od protestantizma naprej, pa skozi vse naše XVIII. stoletje — to je Linhart, pa v XIX. stoletju Prešeren, Čop, Levstik, Stritar, Levec, ob koncu XIX. in v začetku XX. stoletja moderna z Župančičem, Cankarjem, Murnom, Kettejem, dr. Ivanom Prijateljem; in potem krog, ki ga začenja takoimenovani socialni del ekspresionizma s Srečkom Kosovelom, pa novi realizem, ki mu dajejo širok pomen Prežihov Voranc, Ciril Kosmač, Miško Kranjec in vrsta drugih piscev, na intelektualistični levici pa predvsem oba brata Kozaka, Ferdo in Juš, ki se tudi vključita v Osvobodilno fronto. Vse to dokazuje, da ta kultura oziroma njen intelektualno-literarni del formulira v zgodovinskem razvoju našega naroda vse bistvene elemente naše nacionalne usode — pravim usode, ker se mi zdi ta pojem širši kot zgodovina in se je ta usoda seveda vzgibala tudi s socialnimi in demokratičnimi težnjami ljudskega gibanja. Ni odveč poudariti, da je instinkt za socialno pravico izjemno navzoč v vsej naši kulturi, celo pri takih pesnikih kot je Stritar, kjer odmevajo vse že takratne v bistvu socialistične ideje v Evropi. In ker vse to ne velja le za literaturo, marveč tudi za glasbo, likovno umetnost, znanost, slovenskemu kulturnemu delavcu ni bilo težko vstopiti oziroma se pridružiti osvobodilnemu gibanju.

A gre še za drug vidik, zlasti kar zadeva vse generacije po letu 1918. Slovenska inteligenca, kulturni delavci so zelo zgodaj spoznali pravo naravo fašizma in nacionalsocializma, saj vemo, da je v Hitlerjevi Evropi bil predvsem kulturni krog tisti, ki je bil v najostrejšem spopadu s hitlerizmom. To so zgodovinska dejstva. In ko je šlo za usodo slovenskega naroda, je bila odločitev večine kulturnih delavcev jasna, saj sta se socialno in nacionalno vprašanje že dolgo prepletala v zavesti teh delavcev, in je bila ta simbioza socialnega in nacionalnega vidika tudi že večkrat zapisana. Hočem reči, da je bila tudi Speransova knjiga »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja« rezultat tega širokega kulturnega demokratičnega gibanja in da ta knjiga brez tega širokega gibanja, ki se je začelo že zdavnaj, tudi ne bi bila mogoča. To so tiste okoliščine, ki so v aprilskih dneh 1941. leta pripeljale do formiranja protiimperialistične fronte, ki se zelo kmalu preimenuje v Osvobodilno fronto, to široko koalicijo vseh naprednih demokratičnih, ljudskih in kulturnih sil v slovenskem boju zoper Hitlerja.

Za lik aktivnega slovenstva

— Ko je oborožen boj proti okupatorju trajal v Sloveniji in Jugoslaviji že tretje leto, je bil v Semiču, januarja 1944. leta prvi kongres slovenskih kulturnih delavcev. Na njem je govoril Josip Vidmar, predsednik IO OF, in v svojem govoru je tudi formuliral odgovor na pesnikovo vprašanje: Kdo si, ki bi rad vodil narod svoj? (O. Župančič — Veš, poet svoj dolg). Vidmar: »... ta moč je komunistična partija Slovenije, edina sila v Slovencih, ki je bila kos tej nalogi, in prav zato, ker je priznala in sprejela v svoj duhovni zaklad vso bogato kulturno dediščino, ker je torej globoko slovenska in globoko človeška.«

— Mislim, da je bila v našem narodnoosvobodilnem boju srečna okoliščina prav to vsrkanje vse kulturne dediščine v politični program boja. Tu, pred menoj, je slovenski zbornik iz leta 1942, ki so ga uredili Boris Kidrič, Edvard Kocbek, Ferdo Kozak, Juš Kozak, Lovro Kuhar in Josip Vidmar, v njem pa so sodelovali najvidnejši slovenski kulturni delavci. Prav iz teh prispevkov je vidna povezava med napredno kulturno dediščino in novo politično usmerjenostjo v kulturnem boju.

Gre namreč za nekaj, kar je treba v teh dneh še posebej zelo poudarjati. V enem teh dokumentov iz narodnoosvobodilnega boja piše, da te množice, ki se borijo za svobodo, za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva. Mislim, da že precej časa na to pozabljamo, namreč, da je ta revolucija poskušala ne le premagati to, kar je Kidrič imenoval tradicionalno hlapčevstvo, in na katerega je opozoril že Ivan Cankar, marveč da je — ko je premagovala te negativne provincialne elemente, strah, nezavedanje, ponižnost, poniglavost — poskušala vzpostaviti lik aktivnega slovenstva, ki je po svoji kulturi občečloveško, po svoji jezikovni kulturi slovensko, po svoji socialni doktrini pa pripada tistemu boju v zgodovini, ki se imenuje boj za svobodo vseh, pa tudi svobodo vsakogar. Mislim, da je to aktivno slovenstvo, ki se je tako rodilo v simbiozi, o kateri govori Josip Vidmar in na katero opozarja že ta znameniti zbornik, dragocen delež kulture v revolucionarnem boju.

— S tem v zvezi bi se dotaknil nekega širšega teoretičnega in kulturno-političnega pojma, namreč, da je vendarle že treba socializem opredeljevati z nekoliko širšo oznako. V svoji osnovi je socializem kulturno vprašanje, če kulturo pojmujemo v njenem najširšem smislu in k njej prištevamo vsako človeško delo,v materialni ali duhovni sferi, vendar ne utesnjeno le v takoimenovane socioekonomske okvire. Mislim, da je to premalo, da to vodi k dezintegraciji naroda in človeka. In če imamo v naši družbi danes opravka s temi dezintegracijskimi procesi, je to znak, da je aktivno slovenstvo iz prve točke našega programa izginilo in smo nekako vso našo družbeno bit podredili zgolj problemom statutov, pravilnikov, dohodka in tako naprej. Jaz ne zanikam s tem pomembnosti teh elementov, to so nedvomno važni elementi, vendarle nad dohodkom, nad statutom je še nekaj drugega, kar se imenuje naša skupna družbena, politična in kulturna usoda. Zavzemam se za takšno zavest, in še bi dejal, da je kulturen človek, kulturno izobražen človek v bistvu najbolj harmoničen produkcijski subjekt. Ta kulturni človek ni ne len, ne zapravljiv, ne anarhist, ne izolacionist oziroma atomizirana enota človeške družbe, marveč je v bistvu nosilec in temelj zdravega družbenoekonomskega razvoja. To, kar naša država ta hip doživlja, od takoimenovanih nacionalnih konfrontacij, sociopolitičnih konfrontacij, nas opozarja, da je treba v ospredje politike postaviti kulturno vzgojo človeka, tako kot smo postavili v času revolucije v ospredje njegovo kulturno zavest in samozavest. Tudi o tem govori ta zbornik, ki ga večkrat omenjam: ko je leta 1941 del naših množic socialna demagogija hitlerizma vendarle zapeljala, sta bili v sožitju kulturnega dejavnika in političnega dejavnika tisti dve moči, ki sta iz hlapčevske ponižnosti, strahu in podrejenosti pred Nemci vzpostavili v človeku hrbetnico, ki je bila sposobna kljubovati takemu stroju, kakršen je bil nemški policijski, vojaški ali če hočete tudi strankarski sistem in njegova moč.

V sedanjem času se znova pojavlja potreba po kulturnih plenumih

— Vedno znova se vračava k letu 1941. Skladatelj Blaž Arnič je v zborniku Ljubljana v ilegali zapisal, da so se napredni kulturniki, umetniki, znanstveniki in publicisti že leta 1940 vključevali v Društvo prijateljev Sovjetske zveze. Prav to povezovanje pa Arnič imenuje zibel napredne slovenske kulturniške organizacije, ki je že septembra 1941 dobila ne le svojo organizacijsko obliko na kulturnem plenumu OF, pač pa tudi svojo platformo boja proti okupatorju: s potrjevanjem svoje narodnostne biti, s kulturnim molkom, a hkrati z novimi vzgibi za umetniško ustvarjalnost.

— Tudi jaz mislim, da so to povezovanje in ti kulturni plenumi odigrali izredno važno vlogo. Že prej sem opozoril, da predstavlja OF s skupino kulturnih delavcev v določenem smislu zaključeno celoto, mislim duhovno celoto, ki je tako tudi delovala. S kulturnimi plenumi OF pa smo prekinili kmalu po vojni. Mislim, da je bil po vojni le še en tak plenum, in šele pred tremi leti, po tridesetih letih premora, smo njegovo tradicijo znova obudili. Osebno se nikoli nisem mogel sprijazniti s to razpršitvijo kulturnih delavcev, ki je po letu 1946 trajala dve in pol desetletji. Ne mislim, da je treba vzpostavljati neko organizacijo kulturnih delavcev, vendarle pa bi morali na teh kulturnih plenumih OF odpirati vsa tista družbenopolitična, kulturna, idejna, kulturološka vprašanja, ki so bistvena za razvoj družbe; tako, kot jih je postavljal kulturni plenum OF med vojno, v pogojih oboroženega odpora proti tujim zavojevalcem.

— Kaj je demokratično in ustvarjalno vlogo kulturnega plenuma OF po vojni potisnilo v ozadje; je bilo potrebno, da je v družbi dozorelo temeljno spoznanje o pluralizmu interesov in o demokratičnih poteh za njihovo kritiško ovrednotenje?

— V nekem svojem eseju sem že zapisal, da smo po letu 1945 prešli skozi tri faze. V prvem obdobju, od osvoboditve pa tja do leta 1952, 1953 smo bili nekakšna vojaško partizanska družba, če govorim v svojih indikacijah. Vmes je prišlo do tistega bistvenega duhovnega preloma z Informbirojem, do prve idejnopolitične konfrontacije v zvezi z demokratizacijo družbe pa šele v letih 1951, 1952 in 1953. Sledi obdobje dosti razvite politične družbe, ki traja do gospodarske reforme leta 1965, ko vstopamo v obdobje, ki ga jaz imenujem obdobje ekonomske družbe. Manjka nam seveda še četrta oznaka, saj mislim, da bi morali čimprej storiti korak naprej v kulturno družbo.

Če se vrnem k teoriji o pluralizmu interesov, k vidikom demokratičnega razvoja družbe, ki so se začeli v teoretičnih aplikacijah pojavljati ob koncu šestdesetih in v začetku sedemdesetih let, potem se v sedanjem času seveda znova poraja potreba po kulturnih plenumih, predvsem kot možnost dialoga o najbolj bistvenih in perečih kulturnih in ekonomskih vprašanjih. V zadnjih treh letih, odkar smo kulturne plenume obnovili, smo ob biografski osvetlitvi Borisa Kidriča, Voranca in Bevka, izpostavili tudi vrsto aktualnih problemov, glede na zgodovinsko celoto: pri Kidriču obojesmerni pretok med kulturo in politiko, povezavo politike in kulture, pri Vorancu in Bevku pa njuno pisateljsko delo, povezano ne le z literaturo, marveč s celotno usodo neke pokrajine in slovenskega naroda. Menim, da bi nadaljnji razvoj kulturnega plenuma morali dopolniti z dvema stvarema: s sodelovanjem novih generacij znotraj teh forumov in z razširjanjem tematoloških splošnih vidikov, se pravi, da bi se morali z biografskega predela premakniti tudi h globalnim zgodovinskim, političnim in kulturnim problemom. Že dolga leta trdim, da bi morali tudi kulturni subjekti razpravljati o usodi slovenskega gospodarstva, tako kot politično-ekonomski subjekti razpravljajo o kulturi ali usodi naroda. »Sodobnost« je sredi šestdesetih let, ko smo obravnavali prva ustavna dopolnila, oblikovala amandma, ki ni bil sprejet, nekoč pa nemara bo. Predlagali smo, naj bi tudi delavske svete delovnih organizacij industrije dopolnili z zunanjimi ljudmi. Zakaj ne bi mogla v centralnem delavskem svetu Litostroja sedeti dva pesnika. To ni ironija, to je ravno tisto, kar mislim, da manjka, ko govorimo, da se kultura mora povezati z družbo. Dokler bo kultura živela v getu kakor danes živi, zunaj socioekonomskih struktur, dotlej bo imela vedno nek elitističen način mišljenja.

— Kultura vendar ni izrinjena, saj delegati kulturnih dejavnosti skupaj z delegati iz gospodarstva sede v zborih združenega dela, v samoupravnih interesnih skupnostih...

— Vloga kulturnih delavcev v osvobodilnem boju je bila celovita: skupaj z drugimi so razreševali vsa temeljna narodna vprašanja, vprašanja revolucije, tako z besedo kot z orožjem. Danes je kulturi, umetnosti, znanosti odmerjen v tem našem globalnem družbenem dogajanju premajhen prostor. Dolgoročnega razvoja Slovenije ni mogoče izoblikovati, ne da bi na njegov predlog dala temeljne opombe društva pisateljev, skladateljev, likovnikov. Mislim, da bi nadaljnji razvoj kulturnih plenumov moral temeljiti na dragocenih izkušnjah osvobodilnega boja. Ne gre za nikakršne skupinske antagonistične odnose, gre za vpliv duhovnega deleža in za temeljno spoznanje, da je kultura v svoji osnovi produkcijska moč. Pomemben je ustvarjalni delež v vsakem delu, pa naj gre za uporabni predmet, za oblikovanje našega bivalnega okolja ali za pesem. Vsi skupaj smo naredili dve poglavitni napaki: prvič, ker smo delo razdelili na proizvodno in takoimenovano neproizvodno, in drugič, ker smo umetnost in kulturo razdelili na takoimenovano profesionalno in ljubiteljsko.

Za kulturno prebujanje sodobnih Slovencev niso potrebne vedno le milijarde

— Pa vendar se zdi, da so možnosti za demokratično razpravo o mnogih pomembnih vprašanjih narodove kulture neizkoriščene, na primer v okviru strokovnih kulturnih društev, v okviru ZKOS, ali v okviru sekcij SZDL; mislim na razprave, kakršna je bila na primer pred dvema letoma v sekciji SZDL o položaju likovnega umetnika v naši družbi.

— Seveda ni družba nič kriva, če mi obstoječih možnosti ne znamo izkoristiti. Ko smo na svetu za kulturo predsedstva RK SZDL razpravljali o srednjeročnem načrtu kulturne skupnosti Slovenije, sem dejal, da bi bilo seveda bolje, če bi imeli toliko in toliko milijard več za kulturne programe. A mi lahko opravimo tudi velik kulturni program, če navadimo novih stotisoč ljudi brati, saj je to velika investicija za duhovni profil človeka. In nobene milijarde več ne potrebujemo za akcijo, ki bo pripeljala na slikarske razstave nove desettisoče obiskovalcev. Zato mislim, da bi morali v sekcijah SZDL, pa tudi kulturnih skupnostih, več govoriti o tem, kako kulturno prebujati sodobnega Slovenca. O tem, da kulturnim dejavnostim manjkajo milijarde, ne more biti dvoma, toda hkrati smo večina kulturnih ustvarjalcev v defenzivi; ugotavljamo, da smo porabniška družba, ne delujemo pa, da bi kulturno prebudili človeka, ki bi kot množični bralec, obiskovalec koncertov, razstavnih prostorov, gledališča, vzpostavljal tudi nove elemente v materialni osnovi naše kulture.

Pozabljamo na skušnjo iz osvobodilnega boja, ko smo sredi gozdov, v izjemno težkih okoliščinah tiskali knjige, brošure, časopise, postavljali gledališke predstave, ko je tisk šel iz roke v roko, in ko ni šlo za naklade stotisočev izvodov, pač pa za to, da se en izvod sreča s stotimi rokami. Skratka, pozabljamo, kako je treba funkcionalno-operativne elemente v kulturi izkoriščati. Vem, zgodovine ni moč ponavljati, sedanji rod mora svojo bodočnost premisliti sam. A pri tem gre le za historični spomin, ki nam tudi lahko da nasvete, kako bi to tehnicistično civilizacijsko praznino zapolnili. Kaj končno je kultura? Ohranjevanje zgodovinskih vrednosti, njihov prenos iz generacije v generacijo, pri čemer mora vsaka generacija

sama dodajati tistemu, kar je že bilo ustvarjenega.

— Zanimivo, da je tudi Majda Gaspari, ko smo se pred tedni z njo pogovarjali o socialni problematiki, ugotavljala nekaj podobnega: da namreč preveč verjamemo v neke samodejne avtomatizme, da ne rešujemo zadev z akcijami, ki segajo od človeka do človeka, pa vendar smo tako znali delati v prvih letih po vojni.

— Zopet skušnja iz zgodovine. Izdelki kulture nedvomno so v določenem smislu tržno blago, vendar so primarno duhovna vrednost. Mi smo danes tako neskončno zapletli sistem našega bivanja s kazalci, pravilniki, SDK-ajevskimi in drugimi normami, da se nam v tem pragozdu izgublja tisto, kar je najbolj dragoceno v zgodovini, demokraciji in revolucionarni viziji človeštva — to je človeška osebnost. Jaz ne verjamem v računalniško civilizacijo, čeprav vem, da bo najmodernejša tehnika pomagala našemu bivanju, vendar bivati moramo kot ljudje. S pravilniki in kompjuterji ni mogoče nadomestiti tega, kar nosi s seboj kultura, to pa so prijateljstvo, tovarištvo, toleranca, posluh za bližnjega. Socializem je počlovečenje človeka, je odkrivanje in razplet človeške osebnosti... Kaj hočem povedati? Da je zmaga našega osvobodilnega boja bila mogoča, ker je Osvobodilna fronta odkrila prav ta človeški subjekt, dejavnik vsega dobrega in pogumnega, demokratičnega in tolerantnega, na kar pa danes tudi v socialistični zvezi pozabljamo.

Osvobodilni boj je ustvaril sožitje med ljudsko in profesionalno ustvarjalnostjo

— V letih boja so nastale mnoge izredne umetniške stvaritve, zelo pa se je razmahnila tudi partizanska ljudska ustvarjalnost.

— Mislim, da je to tisto, kar je na svoj način očarljivo kot zgodovinsko dejstvo: da je ta narod, ne samo v vidu svojih pesnikov in pisateljev, temveč tudi sam, ponovno začel pesnikovati in pisati. To prebujanje tega ljudstva, to iskanje samega sebe pomeni, da so ti ljudje dopolnili zavestno kulturno dejavnost v osvobodilnem boju, opravljali velikansko osveščevalno dejavnost. Opozoril bi na celo tako tragične dokumente kot so pisma na smrt obsojenih, za katere osebno mislim, da sodijo med najlepše strani našega umetniškega izraza, sloga, predvsem pa bistva. Porojena v strašni stiski med življenjem in smrtjo, nosijo s seboj toliko oblikovalnega, izpovednega in bistvenega značaja, da jih smemo uvrstiti med velika dejanja ljudskega ustvarjanja. Osvobodilni boj je ustvaril sožitje med ljudsko in profesionalno ustvarjalnostjo. Seveda je pesem Otona Župančiča po svoji oblikovni in ostalih postopkih boljša od pesmi kake kmetice iz Bele krajine, ki prepeva o osvobodilnem boju, a oba imata isti cilj: spoznati svojo usodo, svoje bistvo, zavedati se, in temu zavedanju dati višji človeški smoter kot je zgolj biološko bivanje. Bojim pa se, da smo izgubili mnoge dragocene stvari, ker nismo zbrali partizanskega humorja, anekdot, ali denimo fantazijska pripovedovanja zgodb o bojih — to narodno blago, če ga smem tako označiti. Nekaj, kar je dekoriralo to obdobje, je ostalo ohranjenega v risbah, pri čemer bi rad rekel, da je celo partizanska uniforma imela včasih likovno estetski videz. Ta vojska, ki ni imela ne oblek, ne čevljev, ne niti in igel, je znala iz nič ustvariti podobo partizana. Če se spomnim nekaterih Jakčevih podob, bi rekel, da prisostvujemo neki paradi lepe uniforme, bila pa je to le potreba subjekta revolucije, da tudi svojo zunanjost izrazi na določen estetski način. Skratka, vsega tega življenja, z mitingi, kulturniškimi skupinami, s pesmijo, z izročilom, seveda ne moremo presojati z merili sodobne estetike in filozofije, a vso to bogato ljudsko ustvarjalnost moramo poznati, razumeti, čutiti do nje spoštovanje.

— Nekatere institucije, na primer partizansko ljudsko gledališče, so bile enkraten pojav v okupirani Evropi. Kako ste se srečevali med NOB z akcijo partizanskega kulturnika.

— Mi smo 1941. leta kot osvobodilno gibanje proglasili tako imenovani kulturni molk, kar je pomenilo ne s kulturnimi dejanji sodelovati tam, kjer bi lahko okupacijska sila na ta način dobivala podporo. Če je kulturni glas torej na tej strani okupacije utihnil, se je toliko bolj manifestiral znotraj osvobodilnega gibanja. Drugič, ne smemo pozabiti, da smo v narodnoosvobodilnem boju formirali dve stvari, ki ju v zgodovini še nikoli nismo imeli — svojo lastno vojsko in svojo lastno državo. Državnost je terjala od nas, da ustanovimo ljudsko gledališče na osvobojenem ozemlju, znanstveni institut, denarni zavod. Skratka, kompletirali smo svojo državno organizacijo, in pokazalo se je, da smo funkcionirali kot država in kot vojska kratkomalo izvrstno, bolje kot Nemci.

Ko sem v času NOB sam doživljal to našo celovito kulturno organiziranost, to ni bilo, kot bi rekli, le predih, ali nekaj, kar bi pomenilo razbremenitev od vojnopsihičnih naporov, to ni bil le nastop neke kulturniške družine, potek mitinga ali nekega plenuma, ampak je bil to sploh način mišljenja in bivanja. Jaz sem vse to doživljal v IX. korpusu in moram reči, da je tu bila gledališka skupina z vsemi svojimi oblikami delovanja neprecenljivo pomemben dejavnik, čeprav so včasih tako imenovani strogi vojaki gledali na kulturnike malo postrani. A če premislimo pohod XIV. divizije, bomo videli, da je bilo, poleg komandnega sestava, takorekoč najbolj odporno, idejnopolitično, človeško jedro, prav kulturniška skupina, v kateri je bil naš Kajuh. Pomeni, da ta kultura ni bila noben paničar oziroma begunec iz bitke. In premislimo enkraten pojav partizanskega gledališča sredi vojnih let, to je Filip Kalan vse lepo popisal v knjigi Veseli veter. Zadnjič sem zapisal, da če smo imeli sredi revolucije in osvobodilnega boja smisel za Cankarja in Moliera, potem naj tudi danes naši gospodarstveniki imajo smisel za te stvari. Naj začnejo brati romane in pesniške zbirke; mislim, da bodo bolje vodili gospodarstvo, kot če jih ne bi brali.

Boj okoli »bele breze« je večen

— Mlajši rodovi lahko berejo, da so tudi med NOB bile precej ostre kulturniške diskusije, kot tista »o beli brezi«.

— Vsaka revolucija nosi s seboj tudi različne socialne in različne idejne vidike. Eden teh vidikov je bil ta, ki je poskušal pesništvo in kulturo poenostaviti v akcijsko geslo, se pravi, da kultura ni ničesar drugega kot izpovedovanje političnih misli v kulturni obliki. Poglejte, navsezadnje je tudi zaradi takega radikalizma — jaz sem o tem že pisal — bilo tudi brez vsake potrebe požganih nekaj slovenskih podeželskih gradov, ker smo pač v tej revoluciji poskušali odpraviti zadnje fevdalne ostanke. Drugo skrajno levičarstvo je bilo to, da so nekateri poskušali pesnikom dopovedati, da ne smejo pisati o beli brezi, ker je bela breza nekaj, kar z revolucijo, z diktaturo proletariata, s svobodo, z ekonomskim osvobajanjem človeka, nima nobene zveze in da ta intima naj ne bo del poezije. Do teh zaostritev s skrajnim levičarstvom je prišlo leta 1944, ko so se začeli Bor in nekateri drugi pesniki bolj intimno izpovedovati. Takrat je v to diskusijo posegel Boris Kidrič, ki je podal zelo široko opredelitev kulture in s tem tudi utemeljil pravico pesnika, da sme peti in opisovati svoja notranja razpoloženja, kar ni v nikakršnem nasprotju s širokim socialnim gibanjem. Ljudsko gibanje, kakršno je bilo naše, je nosilo s seboj pač različne modele mišljenja. Navsezadnje je tako tudi danes v naši družbi, ko ena skupina meni, da je treba dediščino odvreči, druga trdi, da je kultura porabništvo itd., tako da je ta boj okoli »bele breze« večen. Po vojni so nekateri trdili, da je treba vse kulturne ustanove ukiniti in jih nadomestiti z amaterizmom, kar je seveda radikalizirana neumnost. Prav taka radikalizirana neumnost je danes misel tistih, ki menijo, da je treba do njih, se pravi do danes, odvreči vse, od Trubarja do Prešerna in do Cankarja, ali misel tistih, ki menijo, da historičnega spomina ni itd. Drugo, na kar moram opozoriti, pa je, da se je določen del celotnega političnega vidika iz objektivnih razlogov razvijal pod vplivom Sovjetske zveze in Stalinove doktrine; manj med vojno in bolj v prvih povojnih letih, iz katerih je tudi tista znamenita polemika med Petrom Levcem in Romanom Albrehtom o tako imenovani lopatarski poeziji, ali drug primer, totalna obsodba Kocbekove knjige Strah in pogum, ki je danes vendarle eno temeljnih literarnih del in je bila takrat pač žrtev stalinistične estetike. Zgodovina ni porota, ni javni tožilec, je znanstvenik, ki nam mora razložiti vsak fenomen, da ga bomo razumeli. In razumeti moramo, da Stalin ni bil velika avtoriteta le za slovenskega partizana, priznaval ga je celo Churchill. Šele ob prelomu z Informbirojem, zlasti pa v letih 1951, 1952, ko smo se s prvimi oblikami industrijske demokracije začeli poslavljati od slehernega modela sovjetskega mišljenja, je začela naša politična misel dobivati neke druge širše vidike, tiste vidike, ki bi jih imenoval odkrivanje socializma po človeški meri, socializma za človeka, ne pa za državo in partijsko birokracijo.

BOJAN ŠTIH je nosilec partizanske spomenice 1941. Predvojni skojevec, medvojni ljubljanski ilegalec, ujetnik in ubežnik Gonarsa; na političnih in vojaških dolžnostih na Primorskem oziroma v štabu IX. korpusa; medvojni in povojni urednik Ljudske pravice; podpredsednik Komiteja za kinematografijo vlade FLRJ; doštudira zgodovino na ljubljanski filozofski fakulteti; zopet urednik v Naših razgledih, zatem pa vseskozi na odgovornih kulturnih funkcijah v Triglav filmu, ljubljanski Drami, Ljubljanskem mestnem gledališču, Celjskem ljudskem gledališču in zdaj v mariborski Drami. Bojan Štih je avtor sedmih knjig, njegova osma »Knjiga, ki noče biti requiem« in zajema njegovo publicistično in polemično delo, pa bo izšla pri Slovenski matici.

— Letos septembra bo kulturni plenum OF, ob 150.obletnici rojstva Frana Levstika, spregovoril o kritiškem vrednotenju v kulturi, to je tema, ki gotovo zanima tudi mlajše generacije.

— Najprej bi rekel tole. Ko smo pred dnevi v SZDL razpravljali v zvezi z mladinsko problemsko konferenco o kulturi, smo vsi govorili o tem, da je vednost o zgodovini podlaga za izkušnjo mladih, historični spomin pa je v našem šolskem sistemu tak, da bo čez desetletje komaj še kdo vedel, kaj v resnici pomeni leto osemnajst ali leto enainštirideset. Hočem povedati, da izkušnja očetov ne sme obremenjevati življenjske svobode sinov, a da bi življenjska svoboda sinov bila realna, mora poznati skušnjo očetov. Ne govorim o ponavljanju zgodovine, pač pa o poznavanju in razumevanju zgodovine. Drugič, z vsako generacijo se v nekem smislu svet vedno znova začne, saj se vsaka generacija znajde v socialni sredini, ki takšna, kot je, obstaja prvič, in mora kot takšna tudi reagirati. To je življenje. Naša dolžnost pa je, da smo v tem aktivnem kulturnem življenju neprestani vir informacij, te so bistvo svobode, več kot jih imaš, lažje se odločaš. In tudi v pogledu kulture se mora vsaka generacija začeti opredeljevati na osnovi historičnega spomina, pa tudi informacij. S tega vidika bi morali pregledati naš vzgojnoizobraževalni sistem in ga adaptirati za te potrebe časa. In tretjič, mislim, da mlade generacije premalo vključujemo v kritične presoje preteklosti v kulturi. Nič nimam proti, če mladina ali sindikati razpravljajo o kulturi v svojem krogu, če razpravlja posebej zveza komunistov, toda mnogo bolj funkcionalno bi bilo, če bi se vsi skupaj vključevali v razprave v sekcijah SZDL, na kulturnih plenumih OF, na simpozijih. Socialistična zveza je tista, ki bi morala to združevati, da bi bil pretok iz enega kroga v drugega hitrejši, zdaj pa ga včasih sploh ni.

— Na nedavni VI. konferenci ZKOS je Mitja Rotovnik dejal, da bi morali kritiško ovrednotiti punk, ki ga eni zelo odklanjajo, drugi o njem drugače razmišljajo.

— Tema je protest. Mislim, da je punk dosti realna kulturna vrednost, velika ali majhna, to je zdaj drugo vprašanje. Dve skrajni stališči tistih, ki bi hoteli punk administrativno omejiti, ali tistih, ki bi iz njega hoteli narediti ideologijo prihodnosti, sta enako jalovi. Potrebna je analiza, potrebno je ugotoviti, zakaj imamo v družbi nenadoma tak refleks. Punk je posledica nečesa, ne vzrok, tako je v zgodovini vedno bilo. Kosovel je rezultat nečesa, ni vzrok. Razmisliti moramo, zakaj se zdaj del mlade generacije tako manifestira. Punk je protest, katastrofa pa je, če so naše tehniške in ekonomske fakultete kulturno mrtve, če je tako z mariborsko univerzo. To je tisočkrat večja škoda, a nas ne vznemirja toliko kot punk...

Sodelovanje krajanov in pripadnikov JLA kroji danes in jutri Pivke

Mala domovina »Jugoslavije v malem«

Ko te pot zanese skozi manjše kraje, katerih lep del krajanov predstavljajo pripadniki Jugoslovanske ljudske armade, ti vojašnice pogosto zbude misli, češ, le kako se vojska vključuje v življenje kraja, v kolikšni meri vojaki čutijo to življenje kot svoje, kako jih krajani sprejmejo medse...? Vojašnice morda zato, ker običajno žde zunaj naselja, nad njim, in zbujajo občutek samostojne celote, ločene, katere prebivalci žive čisto po svoje.

Naš obisk v Pivki je takšne površne vtise krepko porušil. Pogovorili smo se s Francem Kovačem, tajnikom krajevne skupnosti Pivka, Stanislavom Hostnjakom in Aleksandrom Josifovićem, častnikom JLA. Pomenek je pokazal, da je življenje krajanov in življenje vojakov ter starešin JLA v Pivki eno življenje, trdno povezano in tesno prepleteno na vseh področjih, ki določajo utrip kraja.

»Osnova skupnosti, ki jo v Pivki tvorijo krajani in JLA, je brez dvoma skupno družbenopolitično delo,« meni Aleksander Josifović. »Svoje delegate imamo tako v splošni delegaciji krajevne skupnosti, v njeni skupščini, svetu, v socialistični zvezi... Pri vseh odločitvah, pomembnih za razvoj kraja, sodelujemo in skupaj snujemo njegovo prihodnost. Sodelovanje smo opredelili tudi v srednjeročnem načrtu in JLA bo tako pripomogla k njegovi uresničitvi — pri gradnji športnega parka, pri komunalni ureditvi, vodovodih, cestah in elektrifikaciji okoliških zaselkov. Dejavni smo tudi v svetu potrošnikov, saj je JLA pač eden potrošnikov, njen dom pa tudi ponudnik gostinskih storitev v Pivki...«

»Predstavnike armade vabimo seveda tudi k delu družbenopolitičnih organizacij kraja,« je dodal Franc Kovač. »Na zborih komunistov krajevne skupnosti smo tako obravnavali obnovitev ceste skozi Pivko, delegati JLA so zelo aktivni v svetu osnovne šole, vrtca... Pri brez dvoma dobrem sodelovanju pa moramo vendarle priznati, da je malo popustila naša mladinska organizacija — že navezani stiki so zadremali, pa jih prav zdaj skušamo spet v polni meri oživeti. Mladi po končanem šolanju množično odhajajo iz Pivke in to je pač stalna težava kadrovske sestave zveze socialistične mladine in njenega delovanja.«

Tako je pogovor od vsebinske osnove skupnega dela in življenja sproti uhajal k tistim vsakdanjim oblikam, s katerimi sproti uresničujejo skupne interese. Saj te akcije pravzaprav potrjujejo vsebinsko izhodišče — da je vsak prebivalec Pivke, čeprav biva v njej morda le eno leto, enakopraven krajan, z vsemi pravicami in seveda dolžnostmi, ki jih terja razvoj kraja. Teh akcij, potrditev, pa se je v pogovoru nabralo res mnogo:

Res začasni, a pravi krajani

»Vojaki pač vedo, koliko časa bodo preživeli v Pivki, starešine morda ne vselej — a ne glede na to vemo vsi, da je naša dolžnost biti dejaven krajan, dejaven družbenopolitični delavec,« je nadaljeval Stanislav Hostnjak. »Tudi naša organizacija zveze komunistov nenehno in odločno krepi takšno miselnost. Rok bivanja nikakor ne sme vplivati na vključevanje v življenje kraja, saj so sestavni del tega življenja tudi za nas nujni pogoji — če omenim le vrtce in šole, v katerih se šolajo naši otroci, stanovanja, zaposlitev žena starešin JLA...«

Utrip kraja torej določa le eno, skupno delo in življenje vseh prebivalcev. Za krajane in vojsko je velikega pomena Dom JLA, ki je hkrati sad skupnih interesov in osnova za njihovo uresničevanje. Vojaki in krajani bodo še poprijeli in dokončali športni park. Vojska, mladinska organizacija, Nogometni klub Pivka, košarkarski klub... Vsi bodo morali pošteno zgrabiti, brez dvoma pa bo trud poplačan z igrišči, atletsko stezo in drugimi športno rekreativnimi zmogljivostmi, ki jih zdaj v Pivki tako pogrešajo.

So pa naši sogovorniki priznali, da tudi že obstoječih zmogljivosti ne izkoriščajo v polni meri — ne športnih ne onih, ki jih za kulturne in druge dejavnosti že omogoča Dom JLA. Vzrok tiči v ne dovolj načrtnem delu, v kratkoročno zastavljenih akcijah, ki se zato včasih prekrižajo in zapletejo. Prav dolgoročno načrtovanje je zdaj eno področij, ki terja največ skupnega dela in dogovarjanja.

Vendar so v tej krajevni skupnosti s približno 2500 krajani že precej dosegli. Slišali smo za vrsto skupnih prireditev, ki so jih pripravili vojaki in krajani. Ne le proslave, praznovanja, zabavne prireditve, uspelo jim je tudi precej kakovostnih razstav, koncertov, uprizarjali so dramska dela, literarne večere... Mladinski organizaciji JLA, ki sodeluje tudi z mladimi iz Kopra, Sežane, Postojne, Pirana in Izole, je uspelo povezati tudi krajane teh krajev v nekaj skupnih akcijah. Tako zastavljeno skupno delo seveda ne obtiči po posamezni akciji, ampak se razpreda v vse širše sodelovanje, medsebojno spoznavanje, skupno delo na vse več področjih.

Navdušenje namesto sredstev

No, ko so govorili o neizkoriščenih možnostih, se je beseda takoj obrnila k novim nalogam, ciljem. Prav dom bo ustanova, katere prostori bodo dali streho novim aktivnostim. Pripravljajo sejo sveta Doma JLA, na kateri bodo zastavili bolj premišljene, dolgoročne načrte o izkoriščanju prostorov (ki jih ni malo — kinodvorana, knjižnica, razstavni prostori, strelišče, kegljišče, restavracija...). Franc Kovač pravi:

»Dom, približno pet let ga imamo, je res neprecenljiva pridobitev za kraj. Sodelovanje z JLA je na področju splošnega ljudskega odpora naravnost vzorno, medsebojno obveščanje teče v redu, njihovi vezisti so v veliko pomoč radioklubu, naše organizacije združenega dela rade sprejmejo vsako generacijo vojakov, da predavanja o samoupravljanju lahko primerjajo s tem, kako sistem deluje v združenem delu. Dobro sodelujejo fotoamaterske sekcije, pa kulturne, kjer skrbimo, da ima možnost udejstvovanja vsaka narodnost... O športu sploh ne bom govoril, da hvale ne bo preveč — skratka, Pivko smo spremenili v Jugoslavijo v malem, saj v tem malem kraju vsi narodi in narodnosti živijo resnično skupno življenje, se spoznavajo, srečujejo, prepletajo se različne kulture, običaji.«

Tako sta torej »obe plati ene plati« hvalili druga drugo, ta, kako se v Pivki res počuti kot enakopraven krajan, oni, kako dragoceno pomoč dobiva pri požarih, ki so v teh suhih, kraških krajih kar pogosti... Dom JLA nam je predstavil Dragan Aleksić, njegov načelnik:

»Lani je naš dom »zaslužil« le 110.000 dinarjev dotacije in skoraj dve tretjini smo morali odšteti za filmske predstave. Boren ostanek smo porabili za ostale dejavnosti in ljubiteljstvu, trdemu delu, navdušenju vojakov in krajanov gre zasluga, da te dejavnosti sploh niso bile skromne. V domu se je lansko leto zvrstilo 7 rednih predavanj in 12 takšnih o aktualnih vprašanjih. V športnih prireditvah je skupaj sodelovalo dobrih 1000 vojakov in prebivalcev, več kot 2000 jih je obiskalo gledališke predstave, dobrih 8000 udeležencev kulturno umetniškega programa smo našteli, skoraj 3000 poslušalcev na koncertih... Nič manjši ni bil obisk na razstavah, katerih vsebina je bila res pestra — s svojimi deli so sodelovali tudi člani društva slepih in slabovidnih, ki imajo prostore v našem domu...«

Glede na sredstva torej izredno bogat program in udeležba priča, da se je vloženo delo povrnilo. Kako bi se tudi ne, saj so od gradnje naprej sodelovali vojaki, krajani, družbenopolitične organizacije, združeno delo... Ves kraj torej, ki mu ob sicer skromnih možnostih Dom JLA resnično pomeni bogato dobrino.

Ciril Brajer

Kako se je kalil kolektiv Mure

Nekdaj sezonski delavci — danes gospodarji

»Da, devetindvajset let sem delala v Muri. Sem sopotnica njenih križev in težav, poznam padce in vzpone, dobre in slabe čase in sedaj, ko delam obračun, kaj je ta kolektiv ustvaril, kako se je razvijal, lahko rečem, da sem ze!›, zelo zadovoljna.« Tako nam je pripovedovala Ana Frumen na svoj zadnji delovni dan v Muri in nadaljevala: »Nikdar ni bilo tako lepo, kot je zdaj, čeprav se mora ta moja delovna organizacija ubadati z mnogimi zapletenimi težavami v zdajšnjih stabilizacijskih prizadevanjih. Sama se še dobro spomnim tistih časov, ko so morali moji starši pred vojno delati na grofovskih posestvih samo zato, da bi preživeli, in tudi časov, ko sva po vojni morala oba z možem natančno preračunati, kam bova dala vsak prisluženi dinar, kako bova gospodarila z njim... Nekako je šlo, čeprav nismo imeli niti krpice svoje zemlje, da bi lahko kaj pridelali tudi doma. Tedanji in zdajšnji časi se ne dajo primerjati, takrat je bilo udarništvo, takrat se nismo spraševali, do kdaj bomo delali in koliko bomo zaslužili za tisto uro ali dve več, delali smo, saj smo vedeli, da gre za naše podjetje, da je le od nas, od naše vztrajnosti in pridnosti odvisno, kako bo rasla Mura.«

Opazovali smo njen nasmeh, njene gibe, kako z nedorečeno grenkobo v svojih očeh boža stroje, ki so bili ves povojni čas del njenega življenja, njenega razvoja od hčerke delavca na grofovskih posestvih do delavke — samoupravljalke.

Naše razmišljanje je sledilo njenim mislim o tem, kako težko si je prekmurski človek v preteklosti zaslužil dober kos kruha doma. Sezonsko delo, nekdaj tako značilno za Prekmurje, za človeka iz močvirja, ki so se mu zmeraj lepile dlani od zemlje, ko je na pomlad vzel culo ali pa iz šibja spleteni kovček ter se odpravil v Banat, Bačko ali pa v Nemčijo, je skorajda izginilo. Tudi takoj po vojni so odhajali, se vdinjali drugje kot sezonski delavci. Gradili so ceste, zidali in tesarili... Tega sicer ni več! Predvsem zato ne, ker se vsa prizadevanja Prekmurcev, da si ustvarijo potreben kos kruha doma, že uresničujejo. Postopoma, zlasti s požrtvovalnostjo in delovnim zagonom ljudi v vseh organizacijah združenega dela. Skromni začetki industrializacije Prekmurja so se začeli sredi tridesetih let. Po vojni, še posebej pa po 1960. letu, se je kot meteor dvignila Mura — tovarna perila in konfekcije v Murski Soboti, ki ima velike zasluge za razvoj tega predela Slovenije, za krepitev zavesti delavcev, da so sami kovači svoje sreče. Ta zavest je pri človeku, ki je stalno s solzami v očeh spremljal očeta, brata ali pa sestro na postajo, ko so odhajali na sezonsko delo, veliko pomenila, več kot tam, kjer ni bilo tolikšnih težav pri zaposlovanju. Zato tolikšen ponos, ki navdaja delavce Mure in globoko tli v srcih ljudi; njihova pripadnost kolektivu, svoji tovarni, se skoraj ne da izraziti z besedami. »Ne gre le za kruh. Gre za mnogo več,« nam je dejala Ana Frumen.

»Tega ne znam povedati, kajti 29 let trdega dela, tovarištva, veselja ob vsaki delovni zmagi, ob vsakem novem obratu, ko ti srce hitreje utripa od sreče...«

Nepozabni boji

Zmeraj ni bilo tako. Brskanje po zgodovini, po predhodnicah Mure, je tudi odpiranje knjige modernega suženjstva med obema vojnama, izkoriščanja in odpuščanja delavcev tudi za najmanjšo napako, najmanjši greh. Zelo zgovorno je to zapisala Ljudska pravica leta 1934, ko je po dveh poročilih o težkih delovnih in življenjskih razmerah delavcev v Cvetičevi in Šiftarjevi tovarni perila zapisala: »Vsi nedostatki v obeh tvornicah, to je nezakonit delavnik, neplačane nadure, grdo ravnanje z delavkami in prepoved svobodnega kretanja po delu bi bili prav kmalu odpravljeni, če bi bile delavke enotne in združene. Sredstvo, ki naj delavke druži, uči in usposablja za boj za svoje pravice, naj bo njihova organizacija. Organizacija naj bo ona točka, v katero naj se delavke zatečejo ob vsaki priliki, se tam izobražujejo in posvetujejo o svojih zahtevah. Ob složni in močni organizaciji se ne bo moglo več pripetiti, da bi podjetnik odpustil delavke samo zaradi tega, ker čitajo časopis, ki je javno povedal, kako se godi delavkam v soboških tvornicah perila in radi tega, ker stremijo delavke za duševnim napredkom in se organizirajo v kulturni organizaciji — delavski seveda, ker v one, kjer so g. podjetniki, ne spadajo.«

Kmalu po tem zapisu so delavke ustanovile svojo delavsko organizacijo »Zvezo delavskih deklet in žena«, v kateri so večinoma prvič slišale za pravice, zvedele so, da niso le brezpravna raja, last tovarnarjev, ki lahko dela z njimi tako kot s svojimi šivalnimi stroji ali pa še slabše. Toda odgovor na ustanovitev delavske organizacije je bil krut, dobro premišljen. Cvetič je zaprl svojo tovarno in odpustil vse delavke. Javnost je bila ogorčena zaradi takšnega ravnanja Cvetiča, delavke pa niso bile dovolj enotne, med njimi je nastal preplah, kajti plača, čeprav bedna, jim je bila edini vir za preživljanje. Tovarnar je sprejel ponovno na delo le tiste delavke, ki so podpisale izjavo, da izstopijo iz delavske organizacije. Tako je organizacija razpadla. Temu je bila kriva beda, neenotnost med delavkami in tudi resnica, da ni bilo močnega idejnopolitičnega jedra, ki bi jih zmoglo mobilizirati. Partija se je pojavila šele kasneje, prvi sekretar za Pomurje je bil Ali Kardoš.

Šele po vojni so se delavci Mure združili v tako delavsko organizacijo, ki je bila kos vsem nalogam, ki je znala mobilizirati delavce in povedati tudi tistim, ki so jo hoteli preseliti v Ljubljano, da to ni mogoče. Marija Vildova, Štefan Ošlaj in Janez Štotl so nam zelo nazorno opisali povojni razvoj Mure in še posebej rast kolektiva, ki se je od 1948. leta pa do 1960. ubadal s številnimi težavami in potlej od 623 delavcev narasel na sedanjih 4400 zaposlenih.

»V začetku niti sanjati nismo upali o takšni Muri,« nam je v pogovoru dejala Ana Frumen. Štefan Ošlaj pa je dodal: »Začel sem kot vajenec, štipendirali so me in tako sem končal srednjo in višjo šolo. Vseskozi sem spremljal razvoj in povem vam, če se ne bi zavedali, da je največja zasluga za njen vzpon v ljudeh, če ne bi vedeli, da je ob pridnosti prekmurskih delavcev potrebno skrbeti tudi za strokovne kadre, danes ne bi bili na tej stopnji razvoja. V tem kolektivu je bilo veliko samoodpovedovanja, od 1961. leta dalje in do pred dvema letoma smo vlagali ogromna sredstva v razvoj in zdaj lahko trdimo, da je s povečevanjem zaposlovanja konec; v prihodnje je na vrsti le modernizacija, uporaba znanja... Že zdaj smo v znanju in produktivnosti presegli naše zahodnoevropske partnerje, od katerih smo se učili. Vrh tega pa smo razpredli svoje proizvodne tipalke tudi izven murskosoboške občine, zlasti tam, kjer je bila zmeraj težava pri zaposlovanju žensk.«

Naš kolektiv — šola za življenje

»Mura je tovarna, vendar je tudi šola za življenje. V našem izobraževalnem centru ljudje pridobivajo poleg strokovnega tudi družbenopolitično znanje, torej je center tudi šola samoupravljanja. Pravzaprav je presenetljivo, kako so mlada dekleta dovzetna za novo znanje, kako se trudijo zvedeti čim več in kako hitro se potlej vključijo v normalni delovni proces. Sploh ni pomembno, ali je prišlo dekle iz vasi ali iz mesta. Rekla bi, da tiste, ki tudi doma obdelujejo zemljo, dosegajo pri delu v tovarni celo boljše rezultate.«

»Res je, da se v Prekmurju ne moremo pohvaliti z bogato industrijsko tradicijo,« je dejal Janez Štotl, »vendar so naši ljudje znani kot marljivi delavci, dobri organizatorji. V povojnem času se je skovala enotnost kolektiva in zavestna pripadnost Muri. To morda zveni za marsikoga drugače kot za nas, ki tu živimo in delamo. Po vojni so rasle družbenopolitične organizacije, rasla je zavest, da pripadamo delavskemu razredu, ki je gospodar sadov in pogojev svojega dela. To spoznanje, ki ga je čutiti na vseh sestankih, je zelo pomembno, dejal bi, da je celo gonilo našega dosedanjega razvoja.«

Marjan Založnik, predsednik konference osnovnih organizacij zveze sindikatov, pa je dejal: »Ko sem pred nekaj leti iz Maribora prišel v Muro, sem bil prijetno presenečen nad organiziranostjo kolektiva, nad enotnostjo delavcev ne glede na to, kateri temeljni organizaciji združenega dela pripadajo. Razprave na zborih delavcev, na članskih sestankih sindikata in na sejah samoupravnih organov so zelo odprte, brez dlake na jeziku. Vsak problem, o katerem razpravljamo, enako prizadene vse, skupaj si prizadevamo, da bi ga čimprej odpravili. Bedenje delavcev nad poslovanjem, neke vrste strah, da se ne bi ponavljale stvari iz časov, ko so morali celo nekaj ljudi odpustiti, solidarnost z vsakim — to so kakovosti, ki so značilne za naš kolektiv.«

Ko smo se le za nekaj bežnih minut pomudili med delavkami, ki so se poslavljale od Ane Frumen, sem se spomnil dogodka izpred dvajsetih let, ko se je prvo dekle iz moje vasi zaposlilo v Muri. Vsako jutro se je peljala s kolesom 12 kilometrov daleč po prašni cesti v Muro. Ljudje so nanjo gledali drugače kot na druga dekleta v vasi. Končala je tečaj in postala delavka v Muri. Takrat še nisem vsega doumel in ko sem sedaj to omenil Ani Frumen, je dejala: »V začetku samoupravljanje še ni imelo takšne veljave, kot jo ima danes. Kljub temu pa smo si prizadevale, da bi postala Mura dobra delovna organizacija. Sedaj ko se poslavljam, vem, da nam je to tudi uspelo. Za takrat pa, ko je šla vaša sovaščanka prvič v Muro, je bilo razumljivo, da so nanjo gledali kot na gospo, ki dela le osem ur, saj je takrat človek zelo težko prišel do službe. Zdaj je drugače. Ni bistveno, ali delaš v pisarni ali v proizvodnji. Delavec si in v Muri je to delavec z veliko začetnico.«

Marjan Horvat

Visoki izvozni načrti

Uspehi in težave slovenskih proizvajalcev

Lani so bile obveznosti slovenskih organizacij združenega dela iz projekcije plačilno bilančnega položaja SR Slovenije v okviru zveznih projekcij postavljene zelo visoko. Zato je slovenski izvršni svet sklical sestanek s pomembnejšimi slovenskimi izvozniki. Skupaj so ugotovili, da je rešitev za uresničitev projekcije treba iskati predvsem v povečanju izvoza nad predvidenim planom posameznih delovnih organizacij. Njihovi predstavniki so se strinjali, da bodo vložili dodatne napore v povečanje izvoza nad prvotnimi predvidevanji in akcija je stekla. Vanjo so se vključili še Republiški komite za mednarodno sodelovanje, siseot, GZ Slovenije in Narodna banka Slovenije, ki so proučili dejanske možnosti za prevzem zahtevne naloge.

Kar 76 organizacij združenega dela se je obvezalo, da bodo povečale izvoz na konvertibilno področje in sicer v skupni vrednosti 153,3 milijona dolarjev. Kot kažejo podatki, je nalogo v celoti uresničilo 42 organizacij, 6 organizacij je obveznosti izpolnilo le delno, medtem ko 28 organizacij pri tem zaradi objektivnih težav ni uspelo (zastoji pri odpremljanju blaga, težave z železniškim transportom, zaostrene mednarodne razmere, itd.). Med 48 organizacijami, ki so realizirale nadplanski izvoz v višini več kot 111 milijonov dolarjev 172,63 odstotka celotne prevzete obveznosti izvoza), sta tudi Ilirija Vedrog Ljubljana in Planika—Kranj. Obiskali smo ju in povprašali, do kakšnih izkušenj sta se dokopali v lanskoletnih prizadevanjih:

Ilirija Vedrog Ljubljana

Delovna organizacija Ilirija Vedrog Ljubljana, ki je sestavljena iz treh proizvodnih tozdov, tozda marketinga in delovne skupnosti skupnih služb, zaposluje okoli tisoč ljudi. V proizvodnih tozdih izdelujejo čistilna sredstva (takoimenovana hišna kemija), sredstva za nego las (šamponi, barve za lase itd.) in negovalno kozmetiko (šminke, pudri itd.). Lani so se odločili za nadplanski izvoz in so ga v celoti dosegli. Vrednost izvoza je znašala 113 milijonov novih dinarjev, vrednost uvoza pa 103 milijone novih din, tako da so dosegli pozitivno devizno bilanco. Največ izvažajo v ZRN, Holandijo, Švedsko, Švico, Avstrijo, Poljsko, Madžarsko, Sovjetsko zvezo in na Bližnji vzhod. Trinajst odstotkov vrednosti gre na tuja tržišča, 87 odstotkov pa prodajo doma.

Za letošnje leto so si zastavili še ambicioznejši plan. Kot načrtujejo, naj bi samo na konvertibilno področje izvozili za 118 milijonov novih dinarjev vrednosti. Za tekoče srednjeročno obdobje so si postavili cilj ustvariti dovolj deviznih sredstev za lastne in širše družbene potrebe.

V izvoznih prizadevanjih jih ovira omejitev ZIS o uvozu opreme, ki bi jo nujno potrebovali. Težave imajo tudi zato, ker so domače cene surovin in embalaže občutno višje od svetovnih cen, kar pa zaradi ostre konkurence na tujih trgih ne morejo vračunati v ceno končnega izdelka. Da bi bil izvoz še večji, posvečajo precejšnjo pozornost specializiranemu proučevanju trga in prilagajanju asortimenta tržnim potrebam in zahtevam.

Marca letos so odprli nov obrat, v katerem proizvajajo sveče predvsem za zahodnoevropsko tržišče.

Planika Kranj

Planika iz Kranja je organizirana v šestih proizvodnih in dveh trgovskih tozdih in delovni skupnosti skupnih služb. Trenutno je v delovni organizaciji zaposlenih okoli 3500 ljudi.

Po poteh stabilizacije

Stroji ropotajo tudi med malico

Naš obisk v Impolu pa ni bil naključen. Ko smo brskali po številkah Delavske enotnosti iz leta 1971, torej pred desetimi leti, smo se ustavili ob zapisu, ki je govoril o stabilizacijskih prizadevanjih prav v tem delovnem kolektivu. Zamisel je bila tu: poglejmo, kako uspešni so bili v minulem desetletju pri uresničevanju te naše skupne naloge, ki je bila takrat prav tako aktualna kakor danes.

»Mislim, da se je od takrat marsikaj spremenilo na bolje,« je začel pogovor Milan Veber. »Bolje gospodarimo, delovna disciplina je mnogo boljša, skozi ta leta smo uspeli odpraviti marsikatero pomanjkljivost, veliko stvari izboljšati. To se ne pozna le na zunaj, v novih proizvodnih zmogljivostih, novih strojih, pač pa tudi na osebnih dohodkih zaposlenih ali kako drugače. Vendar to ne pomeni, da si zdaj lahko oddahnemo in nekaj časa živimo na račun minulih uspehov. Še veliko je pomanjkljivosti, ki se jih bomo morali lotiti, prav tako pa je veliko stvari, ki bi jih lahko izboljšali in jih tudi moramo.«

Za uspeh niso dovolj le pridne roke

Ko so v Impolu februarja obravnavali poslovanje v lanskem letu, so bili s končnimi skupnimi številkami zadovoljni. Niso pa bili zadovoljni z rezultati, ki so jih izkazali nekateri tozdi. Pravzaprav so že čez leto vedeli, da ne bo šlo vse po predvidevanjih in da bo težko uresničiti precej ambiciozne plane. Pa ni šlo za nedelavne roke, pač pa za vrsto objektivnih težav, s katerimi se srečujejo mnoge organizacije združenega dela.

Smelo zastavljene plane in stabilizacijska prizadevanja v tozdih so zadnji čas najbolj načenjali občasno pomanjkanje surovin, iztrošenost strojev, velika fluktuacija delavcev, ki delajo v težjih delovnih razmerah, in ne nazadnje tudi neugodne vremenske razmere, zaradi česar, na primer, tozd livarna nima dovolj hladilne vode. Če k temu dodajo še nove višje cene, predvsem električne energije, je jasno, da se je marsikakšen stabilizacijski ukrep v kolektivu izničil.

Ne glede na to pa se v Impolu ne dajo. Veliko razmišljajo in iščejo nove možnosti, kje in kako več proizvesti, zmanjšati take ali drugačne stroške, več privarčevati. Marsikdaj kakšne zamisli ni mogoče izpeljati, saj mnogi ne razumejo predlaganih novosti, ali pa so do njih nezaupljivi, češ, kaj pa vemo, kakšne utegnejo biti posledice takšnega ali drugačnega ukrepa. Pa pustimo to ob strani.

V pogovoru o tem, kako čimbolj smotrno organizirati delo, je Milan Veber razmišljal takole: »Vse bi morali storiti, da bo delavec čutil odgovornost za svoje delo, za svoj izdelek, in mu to tudi omogočiti. To pomeni, da naj bi imel pri svojem delu ob sebi ali za sabo čim manj neposrednih kontrolorjev, ki so običajno režijski delavci. To bi vplivalo na končno ceno izdelka, ki bi bila zagotovo nižja.«

Svojo misel je podkrepil s tem primerom: delavci v delavskih svetih odločajo o milijardah, v njegovem neposrednem delovnem okolju pa mu največkrat ne zaupamo. Tako ga nehote naredimo neodgovornega za njegov izdelek, češ, saj ga bo nekdo še preveril. Le-to bi torej morali narediti, da bo delavec čutil, da mu zaupamo, da se ne bo zanašal na sodelavce in da bo vedel, da je tudi od kakovosti izdelka ob čim manjšem škartu odvisen njegov osebni dohodek. Tu je torej precej rezerv. V Impolu to poskušajo in pravijo, da rezultati kažejo, da je odločitev pravilna.

»Po drugi strani pa se mi zdi pomembno tudi to, da neka skupina delavcev dela timsko, da so med sabo povezani in v delovnem procesu odvisni drug od drugega. In sicer v tem smislu, da bodo videli, na primer, tedenski rezultat svojega dela in da se bodo sproti videle tudi pomanjkljivosti, ki so vplivale na padec proizvodnje,« je razpredal misli Milan Veber.

Pri tem bi se pokazala tudi morebitna nedelavnost posameznikov. Za take potem ne bi bilo miru, saj bi nanje ob dejstvu, da njihovi skupni boljši delovni rezultati prineso več vsem, vplivali drugi, boljši delavci. Seveda pa ob tem ne bi smeli zanemariti delovnega prispevka posameznika.

Delavci sami organizirajo delo

V tozdu Valjarna zdaj že uvajajo to tako imenovano mikroplaniranje. Omogoča jim takojšen vpogled v delovne rezultate. Vedo: input je takšen, output takšen, razlika pa je tolikšna. Njihov cilj pa je to pozitivno razliko čimbolj večati. To pa je na podlagi ugotovljenih pomanjkljivosti mogoče z boljšo organizacijo dela, s smotrnim izkoriščanjem strojev, s čim manjšim odpadkom, skratka, s čimbolj smotrno proizvodnjo in gospodarjenjem.

Skraja so vodilnim v tozdu Valjarna tak sistem oporekali, češ, spet bomo imeli režijske delavce. Verjetno so imeli do neke mere prav. Vendar pa so v tem tozdu to dokaj spretno rešili. Gre le za enega takega delavca, vse ostalo delo pa so porazdelili, torej dodatno obremenili že zaposlene, ki sproti beležijo rezultate in jih sporočajo. Zdaj, pravijo, ko je stvar stekla, se je že pokazalo, kako so kaj takega potrebovali. Čeprav nagrajevanje po delu niti v tem tozdu niti v drugih še ni prav zaživelo in delavci od skupno doseženih dobrih delovnih rezultatov še nimajo »kdo ve koliko«, pa se je pokazal tale učinek: delavci v tozdu Valjarna iz tedna v teden skušajo izboljšati svoj rekord. Šli so celo tako daleč in si delo organizirali tako, da strojev ni treba izključevati niti med malico niti ob menjavi turnusov.

Kaj to pomeni, pove preprost račun. Čas malice je ena šestnajstina ali 6,5 % delovnega dne. Delavci so računali naprej in ugotovili, da lahko v šestnajstih mesecih »pridelajo« še en delovni mesec. K temu pa je treba prišteti še prihranek energije, ki bi bila potrebna za ponovni zagon strojev, denimo po malici, saj se morajo stroji najprej ogreti. V tem času pa stoji tudi proizvodnja. Zdaj, na primer, stroji stojijo le od nedelje popoldne do ponedeljka zjutraj. Valjarna ima veliko naročil. Delavci to vedo, pripravljeni so delati in si pomagati. Danes ne velja več tisto: sem na tem delovnem mestu in od tu ne grem, drugo me ne zanima. Včasih starejši in bolj izkušeni delavci niso hoteli pomagati mlajšim in jih česa naučiti, zdaj taka pripravljenost je.

V valjarni so imeli lani bistveno večji ostanek dohodka (49 odstotkov) kot v ostalih tozdih, vendar si denarja niso razdelili. Rekli so: le toliko, kolikor bodo izplačali drugi. Vedeli so, da so na dosežene rezultate vplivale ugodne razmere na trgu in seveda nove sodobne zmogljivosti njihove Valjarne. S folijo, na primer, pokrivajo potrebe celotne mlekarske industrije v Jugoslaviji.

Če smo našteli precej dobrih primerov stabilizacijskega ravnanja in razmišljanj zlasti delavcev valjarne, pa moramo zapisati tudi tisto, kar ovira doseganje še boljših delovnih rezultatov. Predvsem imajo precej težav z odsotnostjo z dela v oddelkih, kjer so zaposlene predvsem ženske in starejši delavci. Tu so dokaj nemočni. Večina odsotnosti gre namreč na račun bolniškega staleža zaradi otrok, porodniških dopustov ali fizične izčrpanosti. Probleme so imeli tudi zaradi uvoza različnih barv in lakov, ki jih doma ne proizvajamo, in zaradi pomanjkanja papirja. Če bi imeli bolje urejeno inventivno dejavnost, bi lahko še marsikaj izboljšali. Toda tu se zatika, ne gre in ne gre, čeprav sami dobro vedo, kaj vse bi lahko privarčevali.

»Vsi tozdi so sprejeli stabilizacijske programe,« je povedal Franc Kit, delavec iz tozda Montal. »Po njih se tudi ravnamo. Če bi vse teklo normalno, bi se to prav gotovo krepko poznalo v dobrih rezultatih. Toda v minulem letu dni je na naše delo vplivalo preveč zunanjih dejavnikov. Ničesar nismo mogli storiti, ko ni bilo potrebnih surovin, ko ni bilo mogoče dobiti celo navadnih vijakov. Delo je stalo, zaradi takih izpadov nismo mogli uresničiti plana, vsa naša stabilizacijska prizadevanja so padla v vodo.

Reči moram, da si v tozdu in v delovni organizaciji prizadevamo narediti čimveč. Na primer vsa investicijska dela opravimo sami. Težko odpravljamo ozka grla, prav tako pa imamo precej izpadov zaradi okvar strojev, ki so že dotrajani. Kljub temu mislim, da ne bomo vrgli puške v koruzo.«

Ob koncu velja zapisati, da v Impolu sledijo dobrim zamislim drugih organizacij združenega dela. Tako, na primer, razmišljajo tudi o tem, kako bi se izogbili odvečnemu delu v skladiščih in vpeljali tak sistem, kot ga imajo v Industriji bombažnih izdelkov v Kranju, kjer surovine prihajajo neposredno v proizvodnjo in od tu gredo neposredno v prodajo.

Peter Štefanič

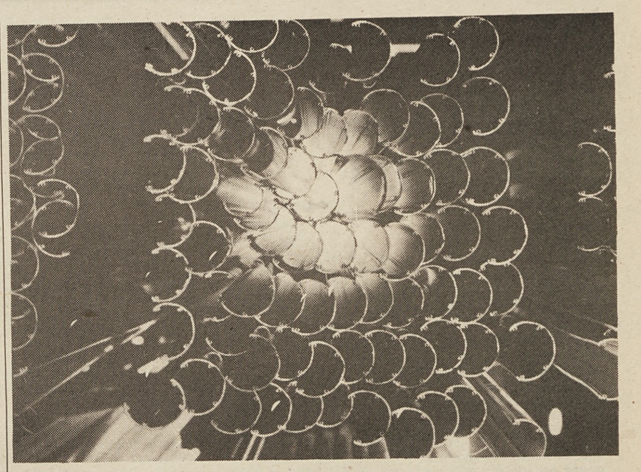

V kranjski Planiki večino športne obutve iz programa Adidas izvažajo na zahodnoevropsko tržišče

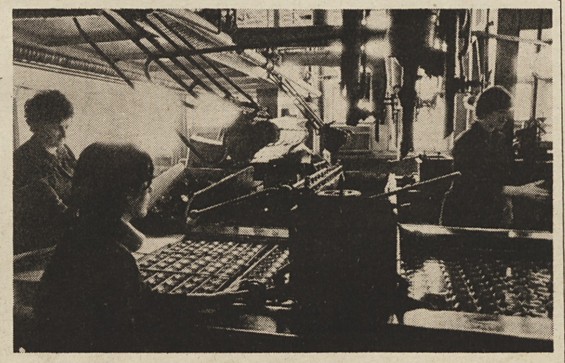

V Iliriji Vedrog — Ljubljana posvečajo precejšnjo pozornost preučevanju trga in prilagajanju raznolikim potrebam in okusu kupcev na domačem in tujem trgu

Lani so se zavestno odločili za povečanje planiranega izvoza. Načrtovali so, da bodo na konvertibilno področje izvozili za 17 milijonov dolarjev, po akciji izvršnega sveta pa so realizirali izvoz v vrednosti več kot 21 milijonov dolarjev. Skupni izvoz je znašal okoli 30 milijonov dolarjev, od tega so na vzhod izvozili za ca. 9 milijonov dolarjev. Na zahodnoevropsko tržišče izvažajo v glavnem športno obutev iz programa Adidas, v vzhodnoevropske države pa modno obutev (škornji, galanterija itd.).

Nadplanski izvoz v lanskem letu so dosegli tako, da so v proizvodnjo vključili dodatno, tretjo izmeno in del blaga izročili kupcem že decembra lani. Kot pravijo, bi bili izvozni rezultati še boljši, če bi so dobavitelji surovin in repromateriala držali dogovorjenih rokov. Trudili so se, da bi v samoupravne sporazume s predelovalci usnja vnesli določila o odgovornosti in riziku, vendar pri tem niso uspeli. Predvsem zato, ker se domači dobavitelji (Konus, IUV, Sava idr.) s tem niso strinjali in ker niso pripravljeni prevzeti nase določen del rizika.

Kranjska Planika največ izvaža v ZRN, Švico, Avstrijo, Holandijo, Švedsko, Norveško, Finsko, ZDA, Avstralijo in Japonsko. Kot so povedali, so bile izvozne cene dokaj dobro postavljene po lanski devalvaciji dinarja, nato pa so se cenovna razmerja poslabšala. Domače cene so trenutno za približno 20 odstotkov višje od izvoznih cen. Zaskrbljeni so, ker so se cene repromateriala od decembra lani povečale. Goveje usnje se je npr. podražilo za 44 odstotkov, umetni material za 50 odstotkov in embalaža za 40 odstotkov! Zato bodo prisiljeni povečati tudi ceno končnih proizvodov, ki jo evidentira republiška skupnost za cene. V zadnjem četrtletju lani so cene dvignili samo za osem odstotkov.

Prepričani so, da smo v politiki cen vse preveč osredotočeni zgolj na proizvajalce končnih izdelkov, premalo pa na proizvajalce surovin in repromateriala. Da bi uredili odnose z dobavitelji usnja, so se v okviru GZ Slovenije odločili za ustanovitev planske poslovne skupnosti, v kateri se bodo skupno dogovarjali o zagotavljanju surovin.

V tem letu bodo poskušali urediti celotne odnose znotraj panoge in predvsem izboljšati kakovost izdelkov. Trenutno imajo težave zaradi občasno slabše kvalitete repromateriala, kar povzroča v proizvodnji večji izmet, zamude ipd. Od zvezne vlade pričakujejo, da bo uredila odnose v zvezi z izvoznimi stimulacijami, blagovnimi režimi pri uvozu in da bo sprostila nujen uvoz opreme. Zaradi te omejitve namreč — kot pravijo — tehnološko zaostajajo za zahodnoevropskimi konkurenti.

Emil Lah

Kako delajo in razmišljajo v Termoelektrarnah Šoštanj

Nagelj v gumbnico pa k stroju

Ko smo se napotili v šoštanjske termoelektrarne, da bi napisali reportažo — »pa bolj praznično nadih naj bi imela«, smo začeli — so nas kar malce postrani pogledali:

»Seveda smo za reportažo, a ima naj delovni nadih. Veste, pri nas praznik dela »praznujemo« z delom, tako kot vse ostale. Res se prav tedaj konča napeto vzdušje stalne pripravljenosti, ki nas zajame s prvim mrazom in drži celo zimo. Dela pa nas čaka spomladi še več. Naprave, ki so morale pol leta teči brez prestanka in s čim večjo zmogljivostjo, bodo zdaj razbremenile hidroelektrarne. Pred nami pa so popravila, remonti, vzdrževalna dela... No, tudi proizvodnja ne sme obstati, tako da si bo počitnice lahko privoščilo prav malo delavcev.«

Delovnega pogovora smo se lotili res od začetka, od prvega leta svobode, ko so začeli pripravljati načrte za termoelektrarno v Šoštanju. Uresničevanju tako zahtevnega projekta tedanji čas seveda ni bil naklonjen, vendar gre izredno požrtvovalnemu delu zasluga, da so že v letu 1948 zgradili vse pomožne objekte, temelje — zataknilo pa se je naslednje leto, ko so dobavitelji opreme iz vzhodne Evrope, hoteč gospodarsko blokirati Jugoslavijo, enostransko razveljavili vse že sklenjene pogodbe.

Dve leti je gradbišče počivalo, potem so dela spet stekla. Leta 1953 so podpisali pogodbe z novimi dobavitelji opreme in 1. januarja leta 1954 je republiški izvršni svet ustanovil novo investicijsko podjetje, Termoelektrarne Šoštanj v izgradnji. Koncem tega leta je začela prihajati oprema, začela so se montažna dela za oba kotla hkrati in do konca leta so opravili priklop 110 kilovoltnih daljnovodov proti Ljubljani, Laškemu in Dravogradu.

Za tem suhoparnim naštevanjem razvojnih dosežkov se skriva ne le trdo delo, odrekanje — lahko trdimo, da je začetek gradnje hkrati začetek inovacijske dejavnosti v TEŠ. Razmere (pa tudi odgovornost za čimprejšnjo dograditev) so graditelje prisilile, da so se znašli, kakor so vedeli in znali. Hladilni stolp, na primer, bi terjal ogromne količine lesa in cevnih odrov in ker je bila za oboje res trda, so lupino zgradili na povsem izviren način. Z zavzetostjo in iznajdljivostjo so hladilni stolp lahko končali v 100 dneh, kar je takrat pomenilo resničen rekord.

Našteli bi lahko še vrsto delovnih rekordov. Maja 1956 so na slovensko električno omrežje priključili prvi blok in jeseni istega leta še drugi. Potrebe po električni energiji so takrat skokoma rasle in zato so vzporedno z zaključnimi deli že začeli s pripravami na gradnjo druge stopnje TEŠ. Novi turboagregat je stekel že proti koncu leta 1960. Potem je termoelektrarna s svojimi 135 megavati šest let obratovala do skrajnosti obremenjena in tako krepko pripomogla k reševanju vse večjih potreb po električni energiji. Po tem obdobju so se odločili še za tretjo stopnjo. Tudi s to so pohiteli kar se da in jo končali leta 1972. Energetska stiska je znova zahtevala hkratno načrtovanje naslednje, četrte stopnje, spet sledi obdobje izrednih delovnih dosežkov...

Po kratkem povzetku razvojne poti TEŠ nam je Tomo Jurčec, tajnik samoupravnih organov in družbenopolitičnih organizacij v tem kolektivu, predstavil njen gospodarski danes in pogled naprej:

»Lani smo v Sloveniji porabili 5,6 odstotka več električne energije kot leto poprej. Preskrba odjemalcev je bila normalna, kakovost ustrezna. Od tega so termoelektrarne proizvodle približno polovico, 3.895,7 gigavatov, iz Šoštanja pa smo v omrežje poslali kar 3.183 gigavatov — približno toliko kot vse slovenske hidroelektrarne in 23,4 odstotka več kot leta 1979. To pomeni več kot 80 odstotkov slovenske termoenergije in pokrivanje slabe polovice slovenske porabe elektrike.

Na našo delovno organizacijo so razporedili 3.618 milijonov dinarjev skupnega prihodka. Veste pa, da je slovensko elektrogospodarstvo lansko leto zaključilo z izgubo. S solidarnostnim prevzemanjem stroškov so temeljne organizacije v elektrogospodarstvu in oba rudnika pač udeleženi v izgubi. Tako pri nas še zdaj nimamo sklada skupne porabe.

Ozrimo se še naprej — naše osnovne naloge so usmerjene v proizvodnjo električne energije, v kar se da dobro zadovoljevanje potreb porabnikov. Torej bomo morali poskrbeti za takšno vzdrževanje vseh naprav in objektov, da bodo res vsak trenutek lahko dajale električno energijo. Pomembna naloga je tudi varčevanje z energijo, predvsem z energetskim premogom.

Vse bolj skrbimo za varstvo okolja, saj ga naše vrste proizvodnja pošteno ogroža. Vsako leto nam ostane za 800 tisoč ton velik kup pepela, katerega dobršen del smo doslej odlagali v okoliška jezera. Dvoje smo jih že popolnoma omrtvili in skrajni čas je, da začnemo vlagati v nov sistem odpepeljevanja. V REK Velenje je združena tudi EFE, kjer proizvajajo gradbene elemente. Tu naj bi povečali zmogljivosti proizvodnje, ki uporablja pepel, saj ga zdaj predelajo le majhen del. Načrtujemo še zaščito okolja pred velikim hrupom. Lani in predlani so nas naložbe v varstvo okolja že veljale 80 milijonov dinarjev, ker smo dim speljali skozi elektrofiltre, tako da vsaj skozi dimnike pepel ne uhaja več.

Ko smo že pri naložbah — čaka nas gradnja TE Šoštanj 5 in ta 5. stopnja bo nadomestna gradnja. Obstoječi objekti so se že precej amortizirali, njihova ekonomičnost upada, pokurimo vse več premoga (pri polni obremenitvi ga porabimo kar 20.000 ton dnevno) in nove naložbe so za nemoteno preskrbo z električno energijo nujne.

Pri tolikšni porabi premoga so seveda tudi naša stabilizacijska prizadevanja usmerjena predvsem v prihranek pri gorivu, našem največjem strošku. Stalno moramo nadzorovati kakovost premoga, kakovost njegovega mletja... Tudi pri porabi rezervnih delov in vseh vrst materialov smo že precej dosegli. Pa vzdrževanje, tudi to je oblika varčevanja. Vsak nov zagon po zastoju pogoltne 16 ton mazuta. Še zanimivost — naša energija je precej draga in najbolj varčujemo takrat, ko stojimo in naše breme prevzamejo hidroelektrarne. Nas stane kilovatna ura dober dinar, njih pa le 20 par. Zato se na primer čudno sliši pohvala, da smo v letošnjem januarju in februarju dosegli proizvodni rekord v zgodovini TEŠ — saj je bila hidrologija res neugodna, to pa seveda stane...«

Ni vse osebni dohodek

Pomenek je z gospodarjenja več kot 700-članskega kolektiva TEŠ zajadral v vse tisto, čemur je gospodarjenje osnova, v družbenopolitično življenje, v samoupravne odnose, delovne in življenjske razmere delavcev. Poprijel je Franc Poličnik, predsednik predsedstva sindikalne konference v TEŠ:

»Najprej o delu sindikata — tako kot menda povsod se ukvarjamo s prav vsem, kar se v kolektivu pač dogaja. Po eni plati je to prav, po drugi pa tako širok razpon nalog marsikdaj »pripomore« k slabšemu, počasnejšemu reševanju. Od gospodarjenja, nagrajevanja pa do športa in otroških letovanj... ni čudno, da se včasih kakšna naša akcija zatakne. Morda bi rabili poklicnega sindikalnega delavca — pa kaj, ko bi to lahko razvrednotilo prav vsebino delovanja.

V zadnjem času smo marsikaj odrinili na rob, ker smo vse moči, ves čas in znanje usmerili v sistem delitve po delu. Pred približno dvema letoma smo zastavili in zdaj se bližamo koncu prve stopnje kataloga del in opravil. Sledilo bo vrednotenje le-teh v odstotkih, pa vsebinsko vrednotenje, nato vrednotenje posameznikov... Saj bi včasih lahko kaj opravili hitreje, hočemo pa biti temeljiti, saj ima lahko vsak spodrsljaj na tem področju težke, dolgoročne posledice. Že pri sestavljanju kataloga je prihajalo do organizacijskih težav. V družbenopolitičnih organizacijah smo se sicer potrudili za dobro »vzdušje«, delavci so sprejeli nujnost delitve po delu — načelno še kako radi, pa kaj, ko v vsaki stopnji dregneš v navade, položaj, miselnost posameznikov. Obrestuje pa se nam osnovno vodilo, nagraditi predvsem proizvodno delo in delo v težkih, zahtevnih razmerah.

Še nekaj je, kar nam dela ne olajšuje. Sama organiziranost slovenskega elektrogospodarstva je takšna, da plačila ne določajo rezultati dela, produktivnost, ampak nekakšni normativi, ki odnose prej zamegljujejo kot jasnijo. Poslujemo na osnovi teh normativov, stroškov, ne pa po dohodkovnih odnosih. No, saj o teh vprašanjih vsako leto prelijete dovolj črnila: ob sprejemanju elektroenergetske bilance, ob njenem vrednotenju, ob vsakoletnih izgubah v elektrogospodarstvu in njihovem pokrivanju... V vsem tem se skrivajo razmere, ki dobremu gospodarjenju, boljšemu delu, večji produktivnosti niso najbolj v prid. Glejte, mi še zdaj ne moremo oblikovati sklada skupne porabe, ne moremo izplačati regresov..., pa smo vendarle lani zmanjšali število nadur, krepko smo obtesali materialne stroške, stroške proizvodnje, dosegli smo boljši izkoristek delovnega časa, usmerili smo se na domače dobavitelje opreme in storitev ter tako pripomogli k uravnovešanju plačilne bilance... Potem pa prepričuj delavce o njihovem interesu za dobro gospodarjenje?! Izguba ga čaka tako ali tako. Saj delavci marsikaj razumejo, sprejmejo, strinjajo pa se ne z vsem.«

Pogovor je stekel tudi o športu in rekreaciji, za kar je v TEŠ dobro poskrbljeno in o kulturnem življenju, kjer bo treba bolj poprijeti. Menili smo se o stanovanjski politiki, ki je že precej časa smotrna, dolgoročno zastavljena in tako v TEŠ večjih stanovanjskih težav nimajo — prav zdaj se pripravljajo na gradnjo novega stanovanjskega bloka, ki bo v Šoštanju zagotovil še 28 stanovanj. Tudi s počitniškimi zmogljivostmi, ki so jih združili na ravni REK, so zadovoljni, delavce pošiljajo na termalna zdravljenja — radi bi jih tudi na zimsko letovanje, pa se zatakne ob naravi proizvodnje, ki požimi le težko dovoli počitnice. Pohvalili so mladinsko organizacijo, češ da je predvsem v zadnjem času zelo aktivna in nosilec lepega števila akcij v TEŠ, od čiščenja okolja, proslav, športa, sodelovanja s krajevno skupnostjo...

Eno s krajem

»Saj ni le mladina zveza s krajem,« je pomagal Ivan Sevšek,

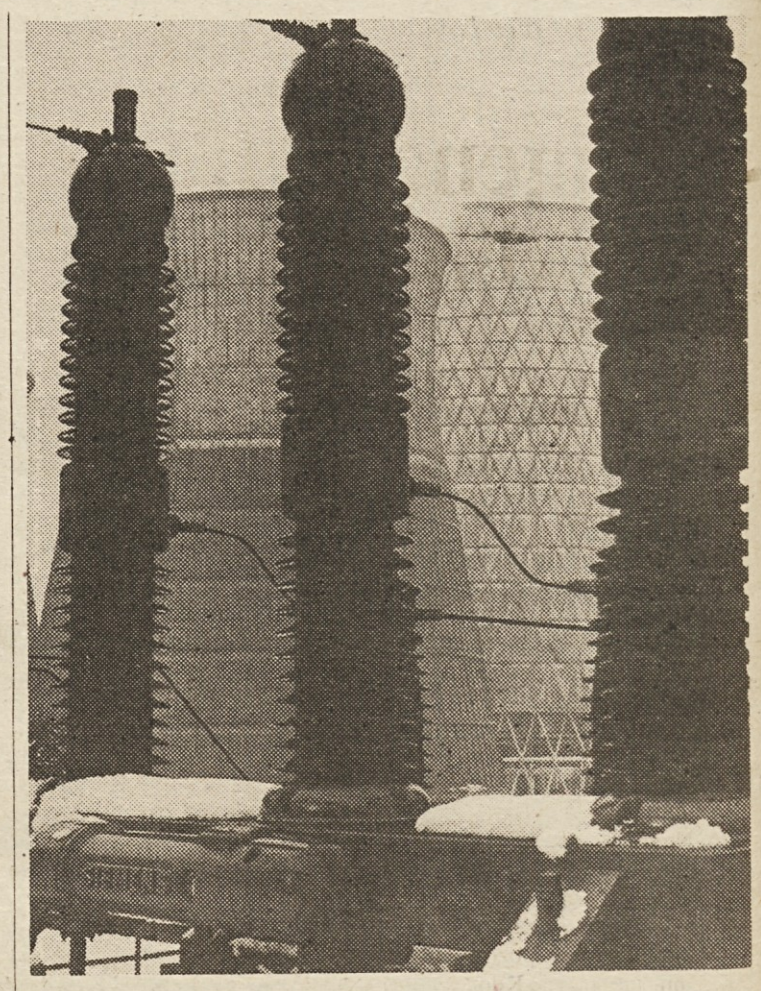

predsednik uredniškega odbora. »TEŠ je za Šoštanj pač tolikšnega pomena, da je sodelovanje nujno. Naj omenim le nekaj konkretnih oblik sodelovanja, ki izvirajo iz te povezanosti — smo pokroivitelji osnovne šole, pomagamo ji tako materialno kot s sodelovanjem pri pouku, usmerjanju v poklice... Pomagali smo pri napeljavi telefonskega omrežja po okoliških krajevnih skupnostih, vključujemo se v varstvo okolja, urejamo toplificiranje vse Šaleške doline....«

Seveda smo povprašali Ivana tudi o obveščanju — menda so izredno žive sindikalne skupine, pa tudi druge oblike so lepo urejene. Imajo bilten zgolj tehnične narave, dnevne informacije za le določen krog delavcev, tja do 70 številk obvestil izide letno, pa mesečnik Energetik, skratka, ne manjka ne kratkih, aktualnih informacij ne temeljitejših, komentiranih in vzgojnoizobraževalno usmerjenih sporočil. Dobro obveščenost je potrdil tudi pogovor z Jankom Mežo, vodjem oddelka za opravljalni sistem kotlov:

»Že od leta 1956 sem v elektrikarstvu, takrat sem začel še v stari velenjski termoelektrarni. Malo preden je obstala, sem prišel v Šoštanj in mu ostal zvest do danes. Stara elektrarna v Velenju, 1927. leta so jo postavili, je bila takrat v redu, zdaj pa je primerjava kar smešna — približno za stokrat se je vse povečalo in stoodstotno se je tudi vse spremenilo.

Že plače, takrat nas je bilo elektrikarjev malo in morda je bil poklic bolj cenjen, plače so bile kar visoke — pa kaj, ko nisi imel kaj kupiti. Zdaj so se uravnale z ostalim gospodarstvom, čeprav mnenje, kako dobro zaslužimo, še kar velja.

In odnosi. Malo nas je bilo tedaj, ko večja družina smo živeli, seveda takšna, nad katero je oče, katerega beseda vse odvrne. Nekaj pa je bilo tiste dni, česar se spominjam rad in tudi z obžalovanjem — tovarištvo, udarništvo, povezanost in razumevanje med ljudmi. Nismo vsega gledali skozi dinar kot danes, ko kar odmeva tista o »materialni stimulaciji«, pa naj bo za dobro delo, inovacijo... Saj pošteno delo zasluži svoje, vendar smo s tem »materialno« morda le malo pretirali. Vsak misli na svoj žep, pa avto, hišico, televizor in tako naprej brez konca. Pred praznikom dela še pogovarjamo pa se spomnim, kako se je skoraj ves kolektiv spravil na star tovornjak in smo jo za 1. maj mahnili na proslavo, na obisk delavcem v drugih elektrarnah, prav lepo smo se imeli. Danes pa — no, rudarji so znali ohraniti tisto lepo, povezujoče pri praznovanju tega praznika, drugje pa? Kar poskusite, kje bi se še zbralo dovolj ljudi, da bi se kam odpeljali s tovornjakom. Zdi se mi, da so tudi razlike med delavci od povojnih let zrasle — pa me vendarle ne skrbi. Ne sodim le po našem kolektivu, nasploh se mi zdi, da je mladim tega zapiranja v svoj »stan«, pa v svoj vrt, v svoj popoldanski zaslužek že dovolj. Vidim, da znajo spet stopiti vkup in se tako dela kot zabave lotiti zaradi dobre volje, zaradi zavesti, da nekomu in nečemu pomagajo in ne le zaradi »materialne stimulacije«.

Ciril Brajer

DE

ČGP Delo, TOZD Delavska enotnost
KNJIGARNA — GALERIJA, Ljubljana, Tavčarjeva 5

Ko proslavljamo štiridesetletnico vstaje naših narodov in narodnosti — začetek osvobodilnega boja in naše revolucije — in ko se pripravljamo na III. kongres samoupravljalcev Jugoslavije, pohite naše misli k tovarišu Titu, delavcu, revolucionarju in organizatorju vseh naših dosežkov v bitki za resnično oblast delovnih ljudi. Spomin nanj, na leta, ki smo jih preživeli z njim in pod njegovim vodstvom, živi in bo živel v našem zdajšnjem in prihodnjem samoupravnem prizadevanju. Zato tudi tolikšno povpraševanje po umetniških reprodukcijah Josipa Broza Tita — znanih likovnih umetnikov Božidarja Jakca, Mila Milunovića, Gabrijela Stupice in Safeta Zeca, ki sta jih izdala »Rad« Beograd in ČGP Delo iz Ljubljane in jih lahko uokvirjene naročite ali kupite v knjigarni DE, Ljubljana, Tavčarjeva 5.

TJK ORMOŽ

Jože Kegenčič

TOVARNA PLASTIČNIH IN OPTIČNIH PROIZVODOV o. sol. o. ORMOŽ

Za praznik dela 1. MAJ iskreno čestitamo vsem delovnim ljudem

TOZD PREDELAVA PLASTIČNIH MAS ORMOŽ
izdeluje avtomobilske dele (volane, tapete in drugo)
pihano embalažo, volumna od 0,2 do 12 l
pez figure
tehnično plastiko – deli za belo tehniko, plastična oprema za kokošje farme
– carrera smučarska očala
TOZD OPYL ORMOŽ
izdeluje okvirje za korekcijska očala in sončna očala
TOZD ABA MARIBOR
prodaja optične izdelke ter okvirje in očala
TOZD LIKAPLAST UDBINA
izdeluje okvirje in sončna očala iz acetatne celuloze, pihano embalažo, od 0,2 do 3 l

OR-226

Med 2800 delavci Tovarne vozil in toplotne tehnike Boris Kidrič

Tri generacije — kot vlaki

Na peronu v Poljčanah je že mnogo ljudi. Mladih, starih, neverjetno koliko ljudi iz Poljčan ob tej uri odhaja na delo. Elektromotorni potniški vlak prihaja na prvi tir. Vagoni so že skoraj polni. Enaki, v tej luči prsteni obrazi. Nihče ne dvigne pogleda, ko vstopamo. Vsakdanji sopotniki, ki so si v teh letih verjetno že vse povedali. Prisedem k nekemu možakarju, ki naslonjen na okenski podboj poskuša v snu uloviti tisto, kar je čez noč izgubil. Na nasprotni strani trije glasno igrajo karte. Skozi šipo vrat vidim na prehodu v oddelka dva, ki si z očmi dopovedujeta več, kot si bosta lahko pozneje z besedami povedala. Kdo ve, če moji sopotniki tudi tako kot jaz ugotavljajo spremembe ob progi. Med s cvetjem odetimi češnjami in slivami se belijo nove hiše. Mnogo hiš. Med njimi asfalt. Ko sem se prvič peljal tu mimo, so ob progi še ležale razbitine. Na čuvajnicah so bile luknje od izstrelkov, ko si se nagnil skozi okno in pri tem stiskal trepalnice, da ti v oko ne bi zapela iskra iz lokomotive, so vsake toliko časa vate zasrepele mrtve line zvečine razbitih bunkerjev. Od postaje do postaje se v vagonih nabira vse več ljudi. Tudi prehod je že prepoln. Gledam skozi okno. Na zamočvirjenem travniku izza Pragerskega vidim srno z mladičem. Še eno. In še eno. Potem fazana. Takole iz vlaka se mi zdi, da se hiše že kar držijo druga druge. In vrtovi. Glej, tu so še pred nedavnim stale vegaste barake.

Lokomotive umirajo stoje

Na Taboru, Studencih ali kakor se že temu delu Maribora zdaj reče, tu, v Leningrajski ulici, se ni dosti spremenilo. Na desni drdrajo predilni in tkalski stroji, na levi zaznavaš ropot kladiv. Izza luknjičave betonske ograje prihaja vonj po ožganem strojnem olju in železu, stari hladilni tekočini, ki mi, kot nesojenemu rezkarju, še zdaj razširja nozdrvi.

Pred glavnim vhodom v Tovarno vozil in toplotne tehnike Boris Kidrič se v soncu kopata praznično nališpani lokomotivi. Dobra stara borzika 06-003, dika in ponos železničarjev ter štiriindvajsetka, strah in znoj kurjačev. Mogoče je to celo tista borzika, ki jo je strojevodja s solznimi očmi, ker jo je tako ljubil in bil ponosen nanjo, malo izza svojega doma v Črešnjevcu, pred tedaj še stoječim tunelom na Križnem vrhu z vso paro pognal po nasipu, ker je vedel, da so partizani odvili sklepe na tirih, da bi jo prevrnil tik pred vhodom v tunel in skupaj s kurjačem odrinil v hosto. Mogoče pa je to tista borzika, ki je iztirila v prvi kretnici pri Laškem in katere tender je vkleščil mladega strojevodjo, da ga pet ur niso niti z varilnimi aparati mogli rešiti nje objema. Vrag vedi. Na kolesih lokomotiv ni vgraviranih imen kurjačev in strojevodij. Niti kilometrov, ki so jih požrla. Niti tega ne veš, če je to ena sama lokomotiva ali lokomotiva, ki so jo za tem, zdaj že vegastim betonskim plotom, takoj po vojni ali pozneje, ti nekdanji »žiševci« zvarili iz dveh, celo treh v vojni razbitih lokomotiv.

V glavni vratarnici je ostarel mož. Mogoče je njega dni celo on kovičil ognjišče te borzike ali s cevi drgnil vodni kamen in ga je revma prignala na zdajšnje delovno mesto. Po telefonu skuša odkriti Poldeta Grimšiča, predsednika sindikata. Skozi šipo zrem v moža, čeprav je zarasel v brado, je nekam znan. Tudi on škili po meni. Iz megle spomina mi vstaja dvajset let mlajši.

»Kaaaak si kaaaj,« zategnem v tisti znani purgerščini, s katero so na oni strani Drave na »ezleku« razmejevali prostor in določevali stojišča pravim ljudem in podeželanom.

»Taktak. In ti?«

»Taktak. Nisem vedel, da si tu.«

»Že nekaj let. Povem ti, da so vse fabrike isto. Sem že rajši tu, v domači, kot pa v kakšni štacunski luknji na oni strani Drave.«

Ugotoviva, da sva se v teh 20 letih oba lepo razvila. Čez trebuh. Da po najinem letniku tudi v Mariboru ni povpraševanja. Na področju dela, ki smo ga gojili v stari Soči, ko smo tolkli in rušili Sruka v očeh učiteljišnic, ki z njegovo filozofijo niso vedele ne kod ne kam in so zato raje zavijale v Sočo. Ugotoviva, da so težave tudi z današnjimi bruculjami. Nekoč smo jih tako uspešno ščitili pred nevarnostjo mesta, jim po kapljicah odmerjali opojnost noči v dancingu in menjavali plošče na gramofonu, treskali tržačana ali charleston, v neizmernih količinah do bolečin v trebuhu žrli ogrsko salamo, pili mentol ali čokoladni liker in ponoči skrivoma v glasbeni šoli na klavirju cefrali drobovje Brahmsu. Ko je želodec čez tri dni spet sprejel slovenski fižol na srbski način v restavraciji rdečega križa na Rotovžu, ob pogoju, da je Jugovemu Štefu z violino in Bertiju Rodošku s pikolo po oštarijah uspelo izcimiti od poslušalcev dvajsetak še prej, preden ju poslušalci niso utopili v brizgancih. Vina je bilo vedno več kot denarja.

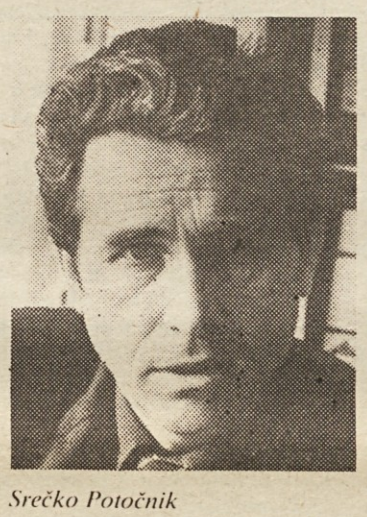

Srečko Potočnik

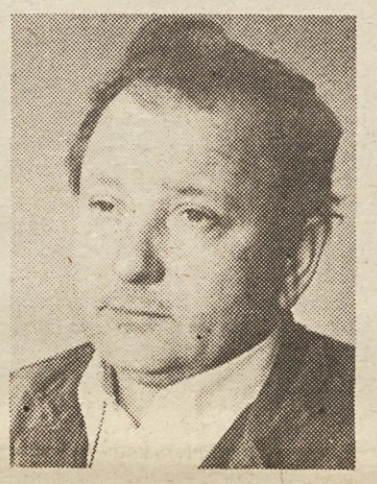

Karol Orešič

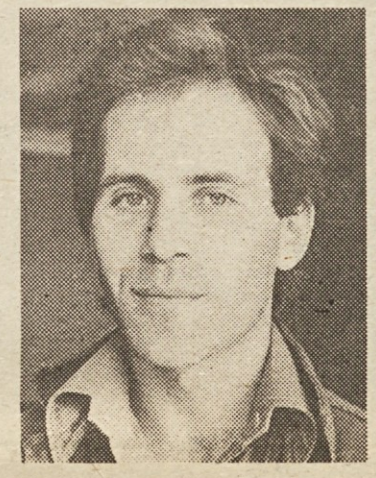

Avgust Novak

Več kot tretjina mladih

Odkrijemo Grimšiča. Je na seji izvršnega odbora sindikata. Napotijo nas na drugo stran tovarne. Tudi tam je starejši možak. V prijetni senci vratarnice sedita mladeniča. Varnostnika. Eden se nekomu smeje v telefon, drugi nasršen zahteva osebno legitimacijo. Gledam te nežne ročice in s pipcem ostrižene nohte. Gledam sumljivo rumen, za palec debel pečatni prstan, kako drsi po dovolilnici, ko lastnik zloguje moje podatke. Črke že na daleč izdajajo avtorja, ki na oni strani tovarne, v Žišu, zagotovo ni drgnil tehnične pisave.

Polde Grimšič, visokorasel možak najlepših let, ki mu venec lasne sivine samo še pomlajuje videz, takoj dojame, za kaj gre. Izgine in se vrne z mladeničem. Avguštin Novak. Eden izmed štirih otrok kmeta v Šenjerneju na Dolenjskem. Tri leta se je vozil na gimnazijo v Ljubljano, nekega lepega dne zabrisal torbo v kot in se usedel na vlak. V mariborskem parku je prespal vse noči, dokler ni dobil dela kot težak pri Konstruktorju. Pred sedmimi leti pa tu. Polkvalificirani delavec. Predsednik osnovne organizacije sindikata, predsednik..., našteje dvanajst funkcij od onih v tozdu do onih v DO in v novo formirani občini. Mladinskih, sindikalnih in funkcij v zvezi komunistov. Kdaj se začne in konča njegov delavnik?

»Vstajam ob petih, potem delam do dveh v tovarni, popoldne sem na sejah, domov se vračam pozno zvečer...«

V enajstih tozdih in skupnosti skupnih služb je skoraj tisoč mladih. Več kot tretjina vseh zaposlenih. Kako Avguštin Novak in ostali mladinci delajo?

»Slabo. Pred leti bi nam mladinska organizacija zaradi nedelavnosti skoraj razpadla. Zdaj jo spet trdneje postavljamo na noge. Ne razumem, zakaj vse več mladih ostaja ob strani. Vse več je tihih spremljevalcev. Oglasijo se samo takrat, ko kritizirajo. In vendar je prav zdaj toliko pomembnega dela. Urejujemo delitev po delu. Mladi zahtevamo od vodstva delovne organizacije zaostritev delovne discipline. Čimprej moramo izboljšati delovne razmere. Poglejte, soočamo se z izredno fluktuacijo. Tudi po osemsto delavcev na leto zapusti kolektiv. Razpisali smo sto štipendij v ŽIŠ, sprejelo jih je le petdeset. Vsi so, tako kot že leta nazaj, iz okolice Varaždina in Knina. Ko se izšolajo, jih večina zapusti kolektiv. Ko smo raziskovali vzroke in z anketo poskušali ugotoviti, kje so, smo bili nekoliko presenečeni. Na prvem mestu je bil naveden vzrok — težke delovne razmere in šele zatem nizki osebni dohodki. Koliko kot polkvalificiran delavec zaslužim? Nekaj čez osem tisočakov, šest jih dobim na knjižico, ostalo so krediti, članarine itd. Koliko mi ostane? Petsto, tisoč din na mesec. Toda denar ni pomemben. Jaz sem drugače ustrojen. Moje veselje in zadovoljstvo je v političnem delu. Moja sreča je pri delu za strojem. Žal zaradi političnega dela stojim za strojem le dve, tri ure na dan, ostalo sem na sestankih. V teh letih sem končal vrsto političnih šol in tečajev. Toda vedno se vračam nazaj k stroju. Ugotavljamo, da prenekateri mladinec odrine na politično usposabljanje samo zato, da ob prvi priložnosti zapusti stroj v proizvodnji. V kolektivu se borimo proti temu in vztrajamo, da je politična izobrazba nujna vsakemu delavcu za strojem, saj se šele tako usposobljen lahko tvorno vključuje v proces samoupravljanja. Toda mladi v kolektivu težko poženejo korenine. Poglejte: letos ima celotni kolektiv na voljo le enajst stanovanj. Torej po eno stanovanje na tozd...«

Ne moreš v nekdanjem hlevu proizvajati računalnikov

»Delovne razmere in družbeni standard so vprašanja, ki jih moramo čim hitreje rešiti. Tovarna je stara 118 let, večina strojev nekaj manj. Ko sem prišel v ŽIŠ, da bi se izučil za strojnega ključavničarja, je bilo to nekaj, o čemer smo mladi takrat sanjali. Takrat se je živelo ‚na karte', tu si dobil uniformo in zastonj vožnje na železnici. Največji vzornik je bil tisti, ki je z delom dosegel naziv udarnika. Delali smo po osem in če je bilo treba, po šestnajst ur na dan. Na dela prost dan smo čistili ruševine, popravljali stroje. Tovarno je okupator izropal. Toda tako takrat kot zdaj, kot je povedal že Avguštin, je vsak mlad delavec v kolektivu imel perspektivo. Lahko si se usposabljal, šolal. Drži, takrat si moral že pred preddelavcem stati skoraj mirno, kaj šele pred mojstrom. Oddelkovodja si lahko ogovoril le, če si imel življenjsko pomemben problem ali pa si bil sam neizmerno problematičen,« obuja spomine dipl. inž. in ekonomist Srečko Potočnik, vodja razvoja kapacitet in tehnologije.

»Povem vam, da si bil po končanem delu tako zbit, da si na posteljo kar padel. Toda naslednje jutro si se spet zagnal na delo in tudi po osem ur gonil kladivo, da bi čimprej dosegli plan. O tem, da plana ne bi dosegli — ni bilo niti misliti. Takrat je bilo vse centralizirano. V Beogradu in Ljubljani so določili, kako in kaj. V Beograd in Ljubljano so se odtekala tudi sredstva. Vse, kar smo uspeli kljub temu modernizirati, smo dosegli s samoodpovedovanjem na račun osebnih dohodkov. Drugod so gradili nove tovarne, montirali nove stroje. Ko smo centralizem odpravili in uvedli samoupravljanje — smo ugotovili, da nimamo enake startne osnove. Mi stare stroje, stare hale, oni nove stroje, nove tovarne, kupljene strokovnjake in tehnologijo — na trgu pa bi naj bili enaki. Šele pred leti smo začeli urejevati težke delovne okoliščine. Z uvajanjem nove proizvodnje, naš razvoj se razvija v treh smereh, bo šlo to zdaj znatno hitreje. Toda ne moreš v nekdanjem hlevu proizvajati kompjuterjev...«

Srečko Potočnik je o tem nekoč govoril kot delegat na partijskem kongresu. Delegiran je bil, kot pošten delavec, ki so mu zaupali. Pozneje, ob načrtovanju združevanja sorodne proizvodnje v Mariboru, je s svojo poštenostjo trčil v oblastništvo. Ker ni popustil, so ga poskušali spraviti na kolena z metodami, ki so bile takrat še možne in prisotne tudi drugje. Obtožili so ga tega in onega, mu odvzeli položaj, ga vrgli iz zveze komunistov. Štiri leta se je boril, ob njem so stali tudi drugi pošteni člani kolektiva, da je dokazal svoj prav. Nazaj so ga sprejeli v članstvo ZK, vrnili so mu položaj.

Marsikdo me je spraševal, če so me tisti postopki prizadeli. Ne. Kako naj bi me prizadeli, ko vendar nisem bil kriv. Zato sem ostal v tovarni in kolektivu, ki mi zaupa in me ceni. Tu sem začel, tu delam, priznam, tovarna mi pomeni več kot dom. Nismo uspeli še vsega postoriti, toda vsak dan smo bogatejši... Veste, samoupravljanje je proces, ki gre samo naprej in ga nihče več ne more zaustaviti, kaj šele pognati nazaj...«

Poglejte, kako dobro klestimo težave

Gledam v ta dobrodušni obraz Karola Orešiča, ko poskuša svoje ogromno telo spraviti na majhen uradniški sedež. Karol je skupinovodja monterjev finih mizarskih del. Kot kvalificiran delavec zasluži tudi po dvanajst tisočakov.

»Že vrsto let skušamo priti do najboljšega načina delitve po delu, vendar tega še nismo uspeli,« pravi. »Tega je kriv sindikat,« pravijo oni. Sindikat bi naj bil kriv tudi takrat, če ni dela. Sindikat je kriv, ker ne delamo v boljših delovnih razmerah. Sindikat je kriv, ker nimamo dovolj denarja za stanovanja. Sindikat je kriv, če se odločamo, da bi delali na dela prost dan. Sindikat mora sprejeti te in te naloge, urediti, da bodo delavci vedeli, za kaj glasujejo pri tem ali onem samoupravnem sporazumu. In teh sporazumov smo lani in letos sprejeli že na desetine. Goro papirja, grmado težko razumljivih stavkov. Sindikat je kriv tudi tega, da je večina tega papirja nerazumljiva. Tako je, dragi prijatelj: sindikat sem, sindikat tja. Sestanek zdaj, sestanek potem, zbor za to, zbor za ono, tovariši, kdaj pa bomo delali? Že zdavnaj smo ugotovili, da bomo samo z lastnim delom rešili naše probleme. Če se kaj zalomi, je spet kriv sindikat. Jaz pa pravim: kolektiv je dober in naš sindikat tudi. Poglejte, kako lepo klestimo težave. Združujemo dobičke, zdaj pomagamo temu, zdaj onemu tozdu. Še preden bom jaz zadnjič prestopil tovarniški prag, bo za tem zidovjem tako, kot smo nekoč samo sanjali lahko. Ni več daleč čas, ko se bo prenekateri delavec, ki nam je v hudih časih obrnil hrbet, pojavil v personali in ponujal svojo delovno knjižico. Že zdaj, v teh razmerah izdelujemo stvari, ki so vrhunec tehnike in se s kvaliteto kosajo z izdelki tujih firm...«

Peroni železniške postaje v Mariboru so nabito polni. Mladeži in drugih. »Elektromotorni potniški vlak za Pragersko, Celje, Zidani most in Ljubljano bo odpeljal ob štirinajsti uri in...« Stojim pri oknu na hodniku vagona. Oddelke je zasedla razposajena mladež. Z očmi se sprehajam po obrazih starejših sopotnikov. Zdijo se mi znani. Vsakdanji. Podobni. Od daleč zrem v transparent, ki opozarja na praznik železničarjev. V steno vgrajena plošča z imeni za svobodo padlih železničarjev je sveže umita. Zelen lovorov venec je zamenjal orumenelega. Brzimo proti Poljčanam.

Janez Sever

unial
tovarna glinice in aluminija
Boris Kidrič n.sub.o.
Kidričevo
tga
VSEM DELOVNIM KOLEKTIVOM ČESTITAMO
ZA PRAZNIK DELA – 1. MAJ

OR-227

Partizansko smučarsko prvenstvo na osvobojenem ozemlju v Cerknem — sredi okupirane Evrope

Srečanje smučarjev potrdilo mladostni polet naše revolucije

Prvo partizansko smučarsko prvenstvo je bilo 20. in 21. januarja leta 1945 na osvobojenem ozemlju v Cerknem. Za naš narodnoosvobodilni boj je bil dogodek izjemnega pomena, saj je govoril o izredni organiziranosti partizanov na ozemlju med rekama Sočo in Savo ter železniško progo proti Trstu, kjer je ogrožalo naša življenja blizu 100.000 okupatorjevih vojakov.

Po sledeh partizanov-smučarjev, ki so na osvobojenem ozemlju v Cerknem organizirali prvenstvo v patruljnem teku, veleslalomu in smučarskih skokih.

V strateškem trikotniku je bilo sodelovanje med partizani in prebivalci tega območja na zavidljivi ravni, kar je kasneje veliko prispevalo k priključitvi Primorske k matični domovini. Narodnoosvobodilna vojska je vzdrževala redno avtobusno progo med Cerknim in Dolenjo Tribušo, šest kamionov je nenehno prevažalo material za partizane, gradbeno podjetje »Novgrad« je s pomočjo treh bataljonov vzdrževalo 70 kilometrov cest, partizani so imeli tu najrazličnejše delavnice, med drugimi tudi delavnico za izdelovanje smuči, kjer so napravili po 20 parov smuči dnevno. Na tem ozemlju sta bili še dve bolnišnici, tri teritorialne ambulante, tri lekarne, več delavnic za popravilo orožja in seveda še marsikaj drugega, kar je bilo v teh časih nujno potrebno za dobro organizirano odporniško gibanje.

»Cerkno je bilo takrat živ primer splošnega ljudskega odpora, v katerem ni bilo mogoče potegniti ločnice med prebivalstvom in partizansko vojsko. Kraj je bil središče vojaškega vodstva za Gorenjsko in Primorsko. V Cerkno in iz njega so vodile vse niti vojskovanja in oskrbe vojakov — partizanov. Vse se je pripravljalo na zadnji obračun s sovražnikom, zato ni naključje, da se je borec 31. divizije Tone Ažman iz Krope, nekdanji oficir planinskega pešpolka v Škofji Loki, vztrajno prizadeval, da bi obe diviziji IX. korpusa opremili s smučarskimi jurišnimi vodi. Pa tudi obveščevalci, kurirji in patrulje so potrebovali smuči,« piše v svoji knjižici Cerkno Marjan Masterl, udeleženec prvega partizanskega smučarskega prvenstva.

V partizanski delavnici izdelali 800 parov smuči

Oktobra 1944 je izdal štab IX. korpusa ukaz za ustanovitev partizanske smučarske delavnice. Organiziral naj bi jo Rudi Finžgar iz Prešernove brigade v prostorih zbombardiranega hotela Porezen v Cerknem.

»Lahko je bilo reči, Rudi, napravi nam toliko in toliko smuči! Delavnica je bila prazna, vsa okna in vrata pa razbita. Zato smo se najprej lotili delavnice,« se spominja Rudi Finžgar. »Za silo smo zakrpali okna in druge luknje, potem pa smo šli po okoliških vaseh in si sposodili mizarsko orodje. Pet mizarskih strojev smo dobili celo iz Ajdovščine. Med tem so se tri brigade ogorčeno bojevale z Nemci, ki so silili na osvobojeno ozemlje. Med bojem so borci in delavci spravljali težke stroje na jeklenih vrveh prek globeli med Ajdovščino in Predmejo...«

Od oktobra 1944 pa do zime je v Finžgarjevi partizanski delavnici izdelalo trideset delavcev 800 parov smuči. Bile so lepo lakirane in opremljene z vezmi ter palicami. Smučke so imele poseben zaščitni znak: petokrako zvezdo s prekrižanimi smučmi.

»Januarja 1945. leta je bilo povsod dovolj snega. Nekdo v štabu divizije se je spomnil in rekel: Zakaj ne bi organizirali smučarskega tekmovanja, po brigadah je veliko nekdanjih smučarskih tekmovalcev!« piše Jože Vidic v svoji knjigi Zločin pri Lenartu.

Zamisel je naletela na odobravanje. Pokroviteljstvo nad smučarskim tekmovanjem je prevzel Evgen Matejka-Pemc, poveljnik 31. divizije, za organizacijo pa je poskrbela smučarska delavnica.

»Kurirji so razglasili po vseh partizanskih enotah, naj najboljši smučarji pridejo na tekmovanje v Cerkno. Že sama vest je prijetno odjeknila med borci. Slutili so, da bo kmalu konec trpljenja,« obuja spomine Marjan Masterl. »Delavci iz smučarske delavnice so začeli graditi skakalnico. Za osem metrov dolgo odskočno mizo so uporabili les razmajanega kozolca. Pod skakalnico so odstranili drevje in grmovje. V delavnici so izdelali prve skakalne smuči. Rudi Finžgar je bil res strokovnjak za tovrstno delo in iznajdljiv organizator. Pozabil ni niti na štartne številke, ki so jih iz padal sešile šivilje.«

Zaradi tekem preložena popoldanska maša

Partizansko smučarsko prvenstvo se je začelo v soboto, 20. januarja 1945 ob dveh popoldan s patruljnim tekom. Na 14 kilometrov dolgi progi je nastopilo 12 patrulj. Med tekmo so morali tekmovalci tudi streljati. Organizatorji so prvotno predlagali, naj bi smučarji streljali v vojaške tarče, pa so se spomnili, da to ne bi bilo dovolj zanimivo za gledalce, ki so bili vojne že siti. Zato so postavili palice, nanje pa obesili steklenice. Če je tekmovalec zadel, se je steklenica razletela, gledalci pa so mu navdušeno ploskali.

V nedeljo, 21. januarja dopoldan, je bil na sporedu veleslalom. Proga je bila dolga 1200 metrov, imela je 16 vratic in blizu 350 metrov višinske razlike. Postavila sta jo Rudi Finžgar in Tone Ažman. Nastopilo je 17 tekmovalcev.

Po tekmovanju v veleslalomu so bile na Zavrteh, v vzhodnem delu Cerknega, še skakalne tekme na 30-metrski skakalnici. Za čimdaljši in čimlepši skok se je potegovalo sedem tekmovalcev.

»Prav ta prireditev je privabila na Zavrte največ gledalcev. Domači župnik je celo preložil popoldansko bogoslužje na kasnejšo uro, da so prebivalci lahko gledali privlačno športno prireditev,« obuja spomine Marjan Masterl.

Med tekmovanjem so nekje v daljavi pele strojnice in odmevale mine. Nihče ni bil zaskrbljen, saj so bili vsi vajeni takšne vojne pesmi. Po obveznih skokih sta se Rudi Finžgar in Janko Štefe še enkrat pomerila za najdaljši skok. Štefe je imel smolo. Že po nekaj metrih je padel, podrsal prek odskočne mize in priletel naravnost med presenečene muzikante. Rudi Finžgar pa je skočil 31 metrov.

»Za nagrado sem dobil brzostrelko, Štefe pa za zmago v veleslalomu nov vojaški plašč,« se spominja Rudi Finžgar. »To je bila moja prva nagrada, ki sem jo dobil na smučarskem tekmovanju. Vsi smo nastopili v obleki in opremi, kakršno smo nosili vsak dan. Smučarski skoki so pionirje tako navdušili, da so se naslednji dan oglasili v naši mizarski delavnici s prošnjo, naj tudi njim napravimo nekaj parov smučk. Željo smo jim izpolnili in naslednje dni je bilo na zasneženih pobočjih nad Cerknim na moč veselo.«

Tekmovanja so potrdila razsežnost našega gibanja

Reporter Milan Medvešček-Drago piše, da so tekmovalci v mnogih primerih prišli na start s položajev in celo iz boja. Šli so na start utrujeni in neprespani, pa vendar je tekmovanje odlično uspelo.

Rudi Finžgar, vodja partizanske smučarske delavnice, je ostal zvest »dilcam« tudi po osvoboditvi.

»Celotna organizacija tekmovanj je bila na ravni pravih smučarskih prireditev v normalnih razmerah. Nepozaben je spomin na sklepno prireditev, na tekmovanje v smučarskih skokih, ko se je sončnega popoldneva zbralo ob improvizirani skakalnici več kot 1000 ljudi...«, se spominja Ivan Franko-Iztok, politični komisar XXXI. divizije, ki je kot smučar in visok vojaški starešina takrat veliko pripomogel k organizaciji partizanske smučarske prireditve. »Ko so ob zvokih divizijske godbe bili na vrhu zaletišča še zadnji tekmovalci, so sončno nebo nad cerkljansko kotlino prekrila zavezniška transportna letala, ki so v kratkem času napolnila kotlino z živopisanimi padali. Zavezniki so nam poslali orožje, strelivo, hrano in drugo. Človek ni vedel, kaj bi gledal in poslušal. Tekmovalce, godbo, navdušenje gledalcev, letala, padala ali temno modro nebo? Resnično nepozaben prizor, nepozabno doživetje.«

Partizanskemu smučarskemu prvenstvu, ki se je odvijalo sredi okupirane Evrope in le nekaj deset kilometrov proč od najbližjih močnih sovražnih postojank v Idriji, Sorici, Podbrdu, Selcah, Škofji Loki in skoraj na tromeji okupirane Jugoslavije, Avstrije in Italije, ko je bilo na Primorskem zaradi umikajočih se vojakov vse več sovražnikov, ni podobnega v zgodovini partizanskega vojskovanja. Zares dobro organizirano tekmovanje je pokazalo organiziranost, širino in razsežnost našega narodnoosvobodilnega boja. In ne navsezadnje, poudarja Ivan Franko-Iztok, je ta dogodek potrdil mladostni polet naše revolucije.

Andrej Ulaga

Dušan Protič:
Od Pariške komune do 3. kongresa samoupravljalcev **(VII.)**

Pot v lepšo prihodnost

Točno ob devetih

Pol ure pred začetkom kongresa je večina delegatov že sedela na svojih mestih. Lože za tuje in jugoslovanske novinarje so bile nabito polne. Točno 48 tujih novinarjev najbolj znanih svetovnih agencij in časopisov in več kot 180 domačih reporterjev je želelo čimbolj natančno zabeležiti vsak trenutek s tega zbora.

Nekaj minut pred deveto so sedli na svoja mesta tudi tuji predstavniki sindikalnih organizacij, delavskih partij in raznih institucij za preučevanje delavskega upravljanja v podjetjih. Med njimi so bili tudi delegati iz 21 držav: Belgije, Bolgarije, Cejlona, Češkoslovaške, Čila, Finske, Francije, Indije, Indonezije, Italije, Izraela, Kitajske, Madžarske, Maroka, Vzhodne Nemčije, Zahodne Nemčije, Poljske, Romunije, ZSSR, Velike Britanije in Severnega Vietnama. Prišli so tudi predstavniki republiških ljudskih skupščin in raznih političnih, družbenih in drugih organizacij. Gostitelj tega zgodovinskega zbora, Djuro Salaj, je pričakoval še enega gosta. Vsa dvorana je pričakovala, da bo vsak trenutek vstopil v kongresno dvorano tovariš Tito s svojimi najbližjimi sodelavci. Vznemirjenje se je stopnjevalo. Radovedni delegati so nenehno pogledovali na uro.

Ob devetih je v dvorani zadonel aplavz, tisti dobro znani pozdrav, pomešan z vzkliki: »Tito«, »Tito«. Titov prihod, njegov vedri nasmeh, je izzval veliko navdušenje, ki se je še stopnjevalo, ko je Djuro Salaj podal roko predsedniku republike. Čeprav je bil to pozdrav vse domovine, je bilo videti, da je bil Tito presenečen. Skušal je umiriti delegate, ki so bučno ploskali, a jih za dolgo ni mogel zadržati. Kmalu je po dvorani začelo doneti. »Mi smo Titovi — Tito je naš« in trajalo nekaj minut.

Za nekaj časa je v dvorani utihnilo. Za govorniški oder je stopil predsednik odbora za pripravo prvega kongresa delavskih svetov Jugoslavije, predsednik Centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije in član izvršnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, Djuro Salaj in dejal:

»V imenu odbora za sklic kongresa začenjam Kongres delavskih svetov Jugoslavije«

Aplavz je ponovno napolnil dvorano. Bilo je točno ob deveti uri in 17 minut. Začel se je Prvi kongres delavskih svetov Jugoslavije.

Predsedujoči je zatem pozdravil predsednika republike Josipa Broza in ostale goste.

Delegati so s ploskanjem prisrčno pozdravljali predstavnike posameznih dežel in na ta način izrazili naklonjenost njihovim narodom in njihovemu zanimanju za kongres. Mnoge svetovne agencije in časopisi so pisali o teh aplavzih kot o znaku naklonjenosti delegatov kongresa do posameznih narodov.

Nekoliko kasneje je predsedujoči prve plenarne seje rekel:

»Besedo predajam predsedniku republike Josipu Brozu Titu.«

Po navdušenem in glasnem pozdravljanju prisotnih je predsednik republike govoril o tem, da je dosedanja praksa delavskega upravljanja pri nas pokazala, da je delavski razred Jugoslavije sposoben prevzeti tudi vso odgovornost za proizvajalna sredstva. V tej praksi so prišle do izraza tudi ustvarjalne sposobnosti delavcev, ki so z velikim zanosom premagovali vse težave.

Ob koncu govora je tovariš Tito dejal delegatom, da spadajo med njihove najvažnejše naloge povečanje produktivnosti in še boljša organiziranost proizvodnje. Pozval je delegate, naj se s še večjo močjo bore proti nepravilnostim, ki zavirajo razvoj samoupravljanja in jim zaželel uspešno delo kongresa.

Navdušeno ploskanje in odobravanje Titovega govora je trajalo kar nekaj minut. Titove besede, ki jih je izrekel glasno in hkrati odločno, so navdihovale misli delegatov.

Zatem je Djuro Salaj prebral svoj referat z naslovom »Dosedanje izkušnje in nadaljnji razvoj delavskega samoupravljanja v Jugoslaviji.« V dvorani so spet kot valovi doneli aplavzi. To so bili izrazi spoštovanja staremu tovarišu, prekaljenemu revolucionarju, človeku, ki je vse svoje življenje posvetil boju za pravice delavskega razreda, voditelju, ki je bil že več kot desetletje na čelu naših sindikatov. Ne nazadnje je bilo to tudi priznanje enemu od pobudnikov kongresa. Vse priprave, ki so trajale nekaj mesecev, je neposredno vodil odbor za sklic kongresa, predsednik tega odbora pa je bil Djuro Salaj.

Polni dve uri je stal za govorniškim odrom in predstavljal bogate materialne in moralne sadove samoupravljanja. Predstavniki delavskih svetov so pozorno spremljali vsako njegovo besedo, saj so v njih našli sebe, del svoje in naše novejše zgodovine.

Prvo plenarno zasedanje se je bližalo koncu. Tuje delegacije so sporočale pozdrave delavcev iz oddaljenih dežel, izražale želje za nove uspehe in zmage. Določili so tudi, da bo kongres delal v šestih komisijah, ki so dobile ime po tematiki, o kateri naj bi razpravljale: ekonomski okviri delavskega samoupravljanja, odnos delavskih svetov do drugih organov in organizacij, ekonomsko poslovanje delavskih svetov, delovni odnosi v proizvodnji, organiziranost in metode dela delavskih svetov in usposabljanje proizvajalcev za upravljanje s podjetji.

(Nadaljevanje prihodnjič)

V Pomurju je vse več kmetov, ki so že spoznali vse prednosti komasacij. So pa tudi še taki, ki se ji na vse kriplje postavljajo po robu

Med tradicionalno in zdravo pametjo

Zložba zemlje ali komasacija, kot se temu učeno reče, je stara vsaj toliko kot zdravo kmetijstvo, če ne še bolj. Briše meje med njivami, omogoča uporabo vsemogočnih strojev, nudi večje možnosti kolobarjenja..., hkrati s tem pa obdelovalcem prihranjuje (vsaj) dragocena gorivo in čas. Zato smo ji v novem »zelenem planu«, po katerem naj bi si Slovenci do 1985. leta pridelali 85 odstotkov hrane sami, posvetili zajeten kos strani. Tudi zato, ker smo jo vsem njenim ekonomskim in agrotehničnim prednostim nakljub doslej izvajali bolj po polževo. In ne nazadnje še zaradi tradicionalne miselnosti naših kmetov, kakršna se še kaže v vseh svojih inačicah.

V murskosoboški občini 12.960 kmečkih gospodarstev (od tega 8.000 tržno usmerjenih in 1.680 zaščitenih) obdeluje 40.539 hektarov pri nas na Slovenskem najbolj plodne zemlje. Če te številke delimo med seboj, potem bo račun pokazal, da so njihova posestva povprečno velika le po 3,12 ha. Dovolj zgovoren dokaz, kako neustrezna je posestna struktura! Še bistveno slabša pa je parcelna. Če samo pomislimo, da ima občinska geodetska uprava v svoji evidenci kar 325.977 parcel povprečne velikosti 21,2 ara, potem se nam bo samo po sebi postavilo logično vprašanje: ali je Pomurcem v bitki za več hrane odpovedala zdrava kmečka pamet ali kaj, da se gredo takšno vrtičkarstvo?

»Ne, ni nam. Vsaj večini ne«, odgovarja Edvard Perhavec, podpredsednik izvršnega sveta skupščine Murska Sobota. »Po pogovorih z republiškima sekretariatom za kmetijstvo in geodetsko upravo smo se že pred dobrimi tremi leti odločili napraviti akcijski program za izvedbo komasacij in zdaj smo v položaju, ko imamo v postopku 1.500 hektarov zemljišč. To je za Slovenijo relativno velika številka. Sem pa ni vštetih tistih 180 ha iz Hodoša, kjer so se krajani sami odločili na komasacijo in jo pred tremi leti tudi uspešno izpeljali...«

Edvard Perhavec

Franjo Šonaja

Franc Duh

Če bi se tudi v drugih krajih zgledovali po Hodošu, potem murskosoboške občinske može ne bi več bolela glava in tudi republiški funkcionarji jim med svojimi obiski ne bi več »solili pameti«. Tako pa jim še kljuva v možganih, kajti v svojih načrtih se srečujejo z odpori. V Lipi na primer, tipičnem prekmurskem naselju s 175 hišnimi številkami.

Tričetrt jih je bilo »za«, 12 proti

Pod katastrsko občino Lipa sodi 560 hektarov zemlje, razdeljene na 3.278 parcel povprečne velikosti 17 arov. Če odštejemo tiste površine, kjer stojijo hiše, gospodarska poslopja in se bohotijo vrtovi, potem ostane za obdelovanje 436 hektarov njiv. V skladu z »novo« politiko se je seveda tudi v Lipi (in za Lipo) porodilo razmišljanje, kako 2.007 ornih parcel skrčiti na kar najmanjšo možno mero.

»V sodelovanju s temeljno zadružno organizacijo sta krajevna skupnost in krajevna konferenca SZDL dali pobudo za izvedbo komasacije,« pripoveduje Franjo Šonaja, predsednik občinske konference SZDL Murska Sobota. »Potem smo začeli ugotavljati, koliko ljudi je »za.« Zakon o kmetijskih zemljiščih v tistih svojih členih, kjer je govora o komasaciji, namreč pravi, da lahko začnemo z zložbo tedaj, ko se je zanjo izreklo toliko uporabnikov in lastnikov zemljišč, ki imajo več kot polovico vseh kmetijskih površin na komasacijskem področju. ali bolj po ljudsko povedano: »odločajo« hektari, ne pa število udeležencev.«

V Lipi so to »normo« presegli za četrtino: zagotovili so 75 odstotkov vseh površin. Zelena luč za zložbo je zasvetila in zbori občinske skupščine so 18. julija 1979 sprejeli odločbo za uvedbo komasacijskega postopka, z geodetskim zavodom SR Slovenije pa sklenili pogodbo za izvajanje del.

Toda dela nikakor niso mogla steči. Lastniki preostale četrtine zemljišč v Lipi, ki so bili sicer že ves čas načelno proti komasaciji, so netili upor.

»Tujega nočemo, svojega ne damo!«

»Ni jih bilo malo Pomurcev, ki so si z dninami ali sezonskim delom v Vojvodini, Nemčiji, Franciji, Ameriki in še kje bolj daleč služili denar, s katerim so si tod počasi kupovali parcelice. Da bi se nekoč vrnili in mirno živeli. Ta zemlja jim je edini vir socialne varnosti. In ker so nanjo še čustveno navezani, ni čudno, da jih je težko »premakniti«, pripoveduje Franjo Šonaja. »Seveda pa to ni edini vzrok nesporazumov«, nadaljuje Edvard Perhavec. »Nekateri so se ustrešili, da bomo s komasacijo napravili kolektivizacijo. Ko sem se pogovarjal s kmetico, ki je bila proti, mi je bilo to takoj jasno. »Ja, sedaj bodo prišli pa še inženirji in tehniki in bomo morali še njih rediti.« Nekateri pa so se zbali, da bodo morali plačati visoke stroške komasacije (star miljon po hektarju, op.p.). Zakon o kmetijskih zemljiščih jih sicer predpisuje udeležencem, vendar v Lipi doslej še nihče ni plačal niti dinarja. Geodetska uprava je zagotovila 40 odstotkov sredstev, zveza vodnih skupnosti 10, preostalo polovico denarja pa smo dobili iz sklada za regionalni razvoj SR Slovenije, ker se je naša občina še uvrščala med manj razvite.«

Morda so vsi ti pomisleki gnali kmetico iz Beltinec, ki ima v Lipi dve parceli, da se je na odločbo o komasaciji pritožila na samo vrhovno sodišče. (In tudi izgubila, kar ponovno dokazuje nejevernim Tomažem, da je bil komasacijski postopek pravilen!) Morda. Zanesljivo pa niso odločilno vplivali na skupino dvanajstih krajanov, ki so bili najbolj proti zložbi. Celo tako žolčno, da so zbirali podpise za pritožbo na predsedstvo SFRJ in tudi šli v Beograd v svoj boj za »staro pravdo«.

»Skupina je v principu proti vsakršni odločbi; priznava edinole prostovoljne medsebojne zamenjave, zavrača pa vsakršen, tudi zakonito voden postopek«, piše v enem izmed mnogih poročil o komasaciji v Lipi. »Da bi dosegla svoj cilj, je skupina s svojimi družinskimi člani 2. julija lani prvič fizično preprečila meritve delavcev geodetskega zavoda. Po tem incidentu smo bili v občini mnenja, da je treba spet ponoviti razgovor z nasprotniki. To je skušala storiti komisija za prošnje in pritožbe, vendar spet neuspešno. Na sestanku v Beltincih so ti ljudje kričali »tujega nočemo, svojega ne damo!« tako zelo glasno, da sploh ni bilo moč voditi dialoga. Kljub vsemu je komisija naročila geodetom, naj 23. julija nadaljujejo z delom. Zaman, skupina jim je to spet fizično preprečila, pri čemer jih je še krepko žalila...« Spet so sledili pogovori, tokrat na občinski skupščini. In spet se ni nič premaknilo. Po še eni dolgi prekinitvi pa so vendarle lahko začeli. S pomočjo miličnikov...

»V to so nas prisilili!«

Iz skupine dvanajstih, ki je bila v Lipi odločno proti komasaciji, je bil Franc Duh med najglasnejšimi možmi. »Je že res, da sem imel zemljo razmetano po več parcelah. Toda tako sem jo podedoval od svojih prednikov, ki so si jo z muko prigarali. Zato sem ji še toliko bolj zatrdno obljubil, da jo bom čuval«, jezno pripoveduje s traktorja in v isti sapi dodaja, kako da je v Vestniku prebral, da pri nas nihče nikogar ne more prisiliti v komasacijo. »Zato trdim: nas so v to prisilili!« Povemo mu, da se je za zložbo odločila velika večina posestnikov. Da jih je veliko kar kmalu dojelo njene prednosti. »Ne verjamem, da jih je bilo toliko »za«. Vsaj sprva ne. To vem. No ja, potem so jim pa obljubljali boljšo zemljo, kot so jo imeli, pa so se jim pridružili.«

Franc Duh prizna, da je bil tudi med tistimi, ki so se šli pritoževat na predsedstvo SFRJ v Beograd. »Eno uro smo se tam pogovarjali z nekim tovarišem. Seveda je bil pomemben človek, če je pa v Beogradu v službi! In tudi on nam je povedal, da nas nihče ne more prisiliti...« Vprašamo ga, kaj so jim v Beogradu predlagali konkretnega. »Da se naj obrnemo na našega ministra Marenka!« »Ste to storili?« »Smo, a nam je rekel, da smo prepozni.« »Ja, zdaj pa orjem tole zemljo, ki so mi jo dali,« zaokroži z roko. »Slaba je, kar poglejte! Prej sem imel pa takšno, da ni bilo niti kamenčka na njej...«

Zbodemo ga, če se je slučajno kdaj »zmotil« in šel orat na svoja nekdanja polja. »Seveda sem šel in še marsikateri tudi. Potem mi je pa milica napravila preiskavo v hiši. Devet jih je prišlo, češ da je moj sin iz Avstrije »prešvercal« kolo. No, potem sem »preoravanje« opustil...«

Franc Duh je spet vžgal traktor. Še preden je zaoral novo brazdo, je nejevoljno dejal: »Veste kaj so dosegli s to komasacijo? Mržnjo! Sedaj se vaščani gledamo kot psi in mačke...

»Komasacija je velika pridobitev!«

»Resda pol vasi ne govori z mano. Ampak jaz se zato ne sekiram,« meni 74-letni Ivan Zadravec iz Lipe 151. Pol jih je bilo proti, ko smo se v vasi odločili za vodovod, pa... Celo tako daleč je prišlo, da niso hoteli prispevati svojega deleža za asfalt in bi se skoraj zgodilo, da bi imeli asfaltirane le pol vasi. Kakšna sramota bi bila to za nas!«

Ivan Zadravec je šel 1937. leta s trebuhom za kruhom v Kanado in tam je spoznal, kakšno je sodobno kmetijstvo. »Tam so bile njive velike po šest kvadratnih milj! Si lahko predstavljate, kakšne površine so to. In le trije smo jih obdelovali. Samo sejali smo po mesec dni in pol! Zato pravim, da je komasacija zame velika pridobitev. Še prej bi se je morali lotiti.«

Ivan Zadravec s svojim naslednikom *Foto: Andrej Agnič*

Pred komasacijo je imel Zadravec 17 parcel na treh hektarih in 70 arih. Sedaj ima le dve, ki sta oddaljeni vsaksebi pičlih 600metrov. »Še bolje bi bilo, če bi imel le eno samo«, meni sedaj, vendar potem bi bil preveč »pameten« in bi ga druga polovica vasi še bolj postrani gledala. »Samo pri mejah sem prihranil toliko površin, da bi na njih lahko stale tri hiše. Da o prihranku nafte in časa niti ne govorim...«

Na srečo je v Pomurju vse več kmetov, ki so spoznali prednosti komasacije in že razmišljajo tako kot Zadravec. Zdravo! Zato zdaj kaže, da 2.560 hektarov, koliko naj bi jih v murskosoboški občini komasirali v tem srednjeročnem načrtu, ni številka, ki bi jo verjeli samo največji optimisti. Postaja realna, kajti seme nove miselnosti nezadržno, čeprav včasih resda tudi boleče, poganja nove kali...

Damjan Križnik

Razmišljanje o naših majnikih

Naša pot je zakoličena

Bliža se prvi maj — praznik dela. Zgodovina mednarodnega delavskega gibanja nas spominja na prvomajske dni leta 1886, ko so se v ameriškem mestu Chicagu delavci postavili po robu brezobzirnemu izkoriščanju buržoazije in zahtevali pravico do osemurnega delovnega časa.

Ko danes razmišljamo o našem, to je jugoslovanskem samoupravnem načinu življenja, nas povezujejo s chicaškimi dogodki živi spomini. Delavci, ki so takrat šli na ulice, so padli pod policijskimi kroglami. Toda njihovo razredno sporočilo, pogum in revolucionaren zanos so se širili dalje, iz generacije v generacijo. Zato je — zgodovinsko gledano — tudi jugoslovanski sodobni trenutek ena od vej drevesa, ki je pognalo iz takratnega delavskega upora.

Če hočemo bolje razumeti sedanjost in sami sebe, se moramo vračati k izkušnjam preteklosti. Te nas učijo, da boj za delavske pravice nikoli ni bil lahek. Ko se je delavec dvignil proti izkoriščevalcem, da bi se osvobodil spon mezdnega dela, je buržoazija to njegovo človeško potrebo brutalno zatrla. Seveda je bil delavski razred v začetku devetnajstega stoletja še slabotno organiziran, njegova razredna zavest se je šele prebujala.

V štiridesetih letih prejšnjega stoletja so med delavci zaživele zamisli o delavskem soodločanju in celo o samoupravljanju podjetij. Že takrat so v številnih državah — Angliji, Nemčiji, Franciji, Avstriji, ZDA itd. — delavci začeli zahtevati pravico do soudeležbe pri vodenju politike v podjetjih. Njihove zamisli o delavskem upravljanju so bile takrat še nezrele, kot je bilo nezrelo delavsko gibanje. Oplajale so se zlasti s spoznanji utopičnih socialistov, ki so mislili, da se bo delavski razred lahko osvobodil izkoriščanja na miren način, ob soglasju buržoazije.

Svetel zgled Pariške komune

Naslednja leta so bila za usodo delavskega razreda prelomnega pomena. V internacionali sta se uveljavila Marx in Engels, idejna voditelja in borca za veljavo zgodovinskih delavskih teženj po svobodi, sreči in pristnih medčloveških odnosih. Oba sta se ostro spopadla z utopičnimi in naivnimi idejami o sodelovanju med proletariatom in buržoazijo in začela delavce soočati z resnico, da se morajo podati v razreden boj in priti na oblast. Pa ne zato, da bi na oblasti tudi oni izkoriščali druge razrede, ampak zato, da bi lahko spremenili družbene odnose in zaživeli človeka vredno življenje.

Ideje in spoznanja Marxa, Engelsa in večine takrat organiziranih delavcev so imele na razredno zavest delavskega razreda pomemben vpliv. Pariški proletariat je takrat izvolil svojo Komuno in prevzel tovarne in oblast v svoje roke.

Žal je Pariška komuna živela le nekaj tednov. Toda ideje, za katere so dali ti revolucionarji svoja življenja, ideje o delavski oblasti in delavskem upravljanju podjetij, niso mogli uničiti. S stavkami in demonstracijami so delavci zahtevali, da bi jim podjetniki pošteno plačali njihovo delo.

Vpliv delavcev na upravljanje podjetij se je okrepil med prvo svetovno vojno. Takrat se je pojavila potreba po povečanju proizvodnje in kapitalisti so spoznali, da brez sodelovanja delavcev pri tem ne bodo uspeli. Zato so v Nemčiji, Veliki Britaniji, Franciji in ZDA dali delavskim predstavnikom nekaj pravic (skrb za delovno disciplino, izvajanje tovarniškega reda, povečanje proizvodnje itd.), ki pa so v glavnem koristile le kapitalistom.

Oktobrska revolucija — zarja delavčeve perspektive

Oktobra 1917. leta so se uprli ruski delavci. Z orožjem v rokah so jurišali na carski dvorec in ga osvojili. Veliko rok je v tem naskoku omagalo v boju z bajoneti oblasti. Toda Lenin je ruske delavce popeljal h končni zmagi v boj za resnično oblast delavskega razreda.

Ob zmagi revolucije je ruski proletariat nacionaliziral industrijo, banke in transport. Obenem se je začel bojevati s strahovito zaostalostjo in birokratizmom.

Svet je ob dogodkih v Rusiji onemel. Zmagala je proletarska revolucija in nastala je mogočna socialistična država. Med kapitalisti je nastal nemir in vse močnejši je bil njihov strah, da bodo tudi delavci na drugi strani zemeljske oble sledili zgledu oktobrske revolucije. Toda nad usodo ruskega in mednarodnega proletariata se je zgrnil črn oblak, ki mu v žargonu znanstvenega socializma pravimo stalinizem. Na oblast v Rusiji je prišel Stalin, ki je skrenil z Leninove poti in je še danes »hvaležno orožje« v rokah tistih nazadnjaških sil, ki si prizadevajo socializem kot sistem kompromitirati. Stalin je uveljavil načelo, da je močna država najvažnejša oblika »gibanja k socializmu«. Ker je bil delavec odrinjen od upravljanja s proizvajalnimi sredstvi, se je razbohotila oblast birokracije. Vsesplošno nezaupanje v ustvarjalno moč ljudi je močno popačilo pridobitve oktobrske revolucije.

Nemški delavci leta 1919 med štrajkom

V obdobju med obema vojnama je dobil delavčev boj za »pošten kos kruha« nov zagon v zmagi oktobrske revolucije. Toda delavski razred se je znašel pred novo nevarnostjo — fašizmom. Druga svetovna vojna je postavila človeštvo v položaj, ko se je moralo z vsemi silami podati v boj proti grozečemu in nerazumljivo gnilemu razčlovečenju tistega, kar je v človeku prisotno še danes.

In danes?

Po letu 1945 je delavski razred nadaljeval svoj boj. Ta boj se od druge svetovne vojne dalje vse bolj prepleta z naraščajočo težnjo narodov po svobodnem in samostojnem razvoju. Strahote druge svetovne vojne, pošastno uničenje ustvarjalnih naporov človeka in darov narave so namreč človeštvo pripeljale k odločitvi, da se kaj takega ne sme nikoli več ponoviti.

Leto 1948 je bilo za jugoslovansko delavsko gibanje izrednega pomena in je zapisano z velikimi črkami v zgodovini jugoslovanskih delavcev. Takrat se je ponovno odločalo o naši usodi. Jugoslovani smo se pod vodstvom komunistične partije in tovariša Tita odločno uprli hegemonističnim težnjam Stalina in tako odločilno prispevali k iskanju novih, demokratičnih poti v razvoju socializma v svetu.

V kasnejših letih se je delavski boj odvijal — in poteka še danes — v sporu med delom in kapitalom, med delom in parazitskim državnim aparatom. Zamisel o delavskem samoupravljanju, ki smo jo od leta 1950 dalje pri nas začeli uveljavljati v praksi, v svetu šele proučujejo. Toda postala je del programskih ciljev komunistov v vzhodnoevropskih in zahodnoevropskih državah.

Tudi kitajski in japonski komunisti razmišljajo o njeni praktični uresničitvi. Osemdeseta leta tega stoletja so ponovno zelo drastično opozorila na nevzdržnost birokratsko-centralističnega sistema. Tudi socialdemokratski model razvoja družbe — ki se vztrajno ohranja pri življenju s premišljenim izboljševanjem delovnih razmer za delavce, ima svoje slabosti. Zato se zamisel o samoupravljanju vse pogosteje omenja kot edina alternativa nadaljnjega razvoja človeštva. Svet se namreč ne more v nedogled razvijati dalje z izkoriščanjem človeka po človeka. Zato smo kot pionirji neuvrščene politike — ki je idejno povezana s samoupravljanjem — že leta 1961 stopili v širni svet s prepričanjem, da smo ljudje med seboj povezani in da drug brez drugega ne moremo. In če hočemo obstati, si moramo podati roke.

Odprta so vsa okna in vrata

Jugoslovanski delavci smo pri uresničevanju socialističnih idej prvi na svetu izoblikovali resnično samoupravljanje delavcev. Naša marksistična in delavska misel je v nas oblikovala spoznanje, da sreče človeku ne more zagotoviti niti sistem, niti država, niti partija. Srečo si lahko človek ustvari samo sam.

Sad tega spoznanja je naše samoupravljanje kot način življenja, v katerem ima vsak pravico do poštenega dela in do človeško toplega življenja. Delu čast in oblast, to je akcijsko geslo, ki se ga ne spominjamo samo za prvi maj ali ob drugih praznikih. Ta želja je v nas vsak dan in jo v samoupravni praksi tudi skušamo uresničevati. To je naša izvirna, jugoslovanska, Titova pot. In zato ob vsaki delovni zmagi ponosno pravimo: Tito — radi te imamo.

Tudi ob letošnjem prvem maju ima naš delavec zravnano glavo. Ponosen je na pot, ki jo je prehodil. Na delovne uspehe. Na naš svoboden razvoj. Mogoče bo kdo za hip podvomil v svojo moč, ko se bo spomnil, da še ne odloča o vseh sadovih svojega dela, od kulturnega ustvarjanja do tega, da bi bil človek človeku res — človek. Marsikdaj je stroj še vedno pomembnejši od človeka. Toda bolje živimo kot pred petintridesetimi leti in še boljše bomo, ko se bomo delavci res uveljavili kot dobri, preudarni gospodarji.

Emil Lah

KRONOLOŠKI PREGLED

21. april 1884

Zaradi suma veleizdaje sta bila aretirana voditelja ljubljanskega delavskega izobraževalnega društva France Železnikar in Ferdinand Tuma. To je bil uvod v široko policijsko akcijo proti vedno bolj radikalnemu delavskemu gibanju v Ljubljani. Decembra istega leta je bil nato v Celovcu takoimenovani »krvavški proces«.

21.—23. april 1919

V Beogradu je bil kongres zedinjenja socialdemokratskih strank jugoslovanskih narodov. To je bil ustanovni kongres Socialistične delavske stranke Jugoslavije (komunistov), katerega pa se niso udeležili predstavniki slovenske socialdemokratske stranke, zaradi nasprotovanja njenega desno usmerjenega vodstva.

Kongresa se je udeležilo 432 zastopnikov, ki so sprejeli vrsto sklepov, med katerimi je najpomembnejša odločitev, da se namesto vrste socialdemokratskih strank ustanovi enotna delavska stranka za celotno državo, katere cilj je osvoboditev delavstva in vzpostavitev socializma.

Leto dni kasneje, na drugem kongresu v Vukovarju, se je SDS(k) preimenovala v Komunistično partijo Jugoslavije, v katero so pristopili tudi slovenski komunisti. Po končanem kongresu zedinjenja so delegati sprejeli tudi sklep o ustanovitvi Centralnega delavskega sindikalnega sveta Jugoslavije, to je združitev pokrajinskih sindikalnih central v enotne sindikate. Tudi tej združitvi so nasprotovali slovenski desničarsko nastrojeni sindikalni voditelji.

22.—26. april 1958

V Ljubljani je bil VII. kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Glavni referat je imel Josip Broz Tito, Edvard Kardelj pa je podal obrazložitev Programa ZKJ, ki ga je sprejel kongres. Ta program velja še danes.

24. april 1920

V Ljubljani na Zaloški cesti je prišlo do spopada med orožniki in manifestanti, ki so v sprevodu krenili proti središču mesta. Žandarji so streljali in pri tem ubili 13 ljudi, med njimi tudi 5-letno deklico. Več ljudi pa je bilo ranjenih. Streli na Zaloški cesti so pomenili višek železničarske in splošne stavke aprila 1920, ki pomeni enega največjih in tudi najbolj krvavih razrednih spopadov med obema vojnama pri nas.

25. april 1929

Pri Duhu na Ostrem vrhu na Kozjaku sta bila zahrbtno umorjena Djuro Djaković, organizacijski sekretar CK KPJ in Nikola Hecimović, sekretar osrednjega odbora Rdeče pomoči. Pod pretvezo, da sta hotela pobegniti čez jugoslovansko-avstrijsko mejo, sta ju orožnika, ki sta dobila natančno povelje, ustrelila.

27. april 1941

V Vidmarjevi hiši na Večni poti 3 v Ljubljani so se sestali predstavniki Komunistične partije Slovenije (Boris Kidrič, dr. Aleš Bebler, Boris Ziherl), krščanskih socialistov (Tone Fajfar), demokratičnega krila Sokolov (dr. Jože Rus) in zastopniki slovenskih kulturnih delavcev (Josip Vidmar, dr. Fran Šturm, Ferdo Kozak). Na tem sestanku so ustanovili Protiimperialistično fronto, ki se je konec junija preimenovala v Osvobodilno fronto slovenskega naroda.

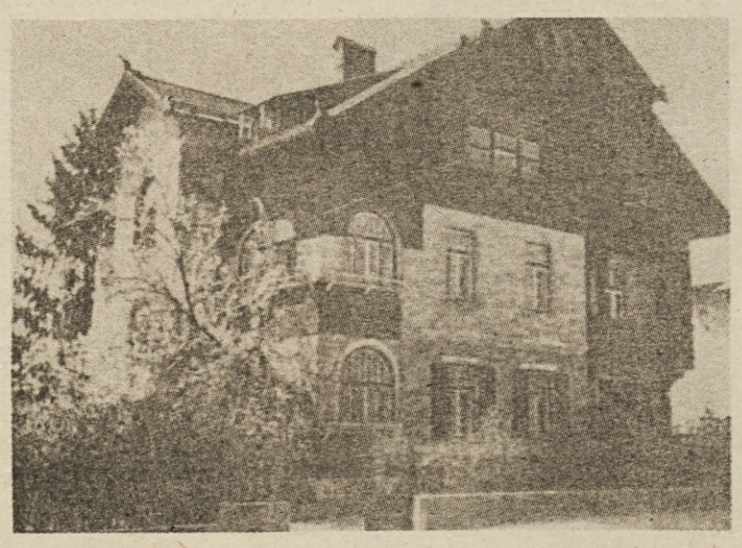

Vidmarjeva hiša na Večni poti 3 v Ljubljani, v kateri je bil ustanovni sestanek OF

28. april 1947

Ljudska skupščina FLRJ je sprejela zakon o petletnem načrtu razvoja narodnega gospodarstva FLRJ v letih 1947—1951. Temeljni cilji, postavljeni v prvi petletki, so bili: odprava gospodarske in tehnične zaostalosti države, krepitev gospodarske in obrambne sile države, učvrstitev socialističnih odnosov s krepitvijo socialističnega sektorja gospodarstva in dvig splošne blaginje ljudstva.

Kot glavna naloga prve petletke za uresničitev teh ciljev je bila postavljena elektrifikacija in industrializacija, predvsem težka industrija kot temelj za napredek drugih vej industrije in temelj gospodarske neodvisnosti države. Prva petletka je prvi dve leti potekala usklajeno, nato pa je zaradi gospodarske blokade držav, podpisnic resolucije Informbiroja, doživljala težave in spremembe.

28.—30. april 1943

Na Pugledu na Kočevskem je bil prvi zbor aktivistov Osvobodilne fronte. Na njem so po referatih Borisa Kidriča, Edvarda Kardelja, Toneta Fajfarja in dr. Jožeta Rusa obravnavali in sprejeli izjavo, ki so jo v začetku marca podpisali predstavniki KPS, krščanskih socialistov in Sokolov o utrditvi enotnosti politične organizacije OF pod vodstvom KPS (dolomitska izjava).

28. april 1948

Ljudska skupščina FLRJ je sprejela zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o nacionalizaciji privatnih gospodarskih podjetij. To je bila tako imenovana »druga nacionalizacija«, s katero so v državno lastnino prešla tudi tista podjetja, ki so po svojem značaju ali zmogljivosti imela splošni pomen za zvezno oziroma republiško gospodarstvo, za zaščito zdravja in kulturni razvoj množic.

1. maj 1890

Prvi kongres II. internacionale je leta 1889 sklenil, da se ta dan praznuje kot delavski praznik, v spomin na dogodke v Chicagu leta 1886, ko je policija zatrla delavske demonstracije. Delavska praznovanja so bila pri nas prvič v Ljubljani, Mariboru, Trstu, Celovcu, Beljaku, Borovljah in Zagorju.

1. maj 1944

Glavni štab NOV in POS je izdal odredbo o slovenskem poveljevanju v NOV in POS (po sklepih AVNOJ o narodni enakopravnosti jugoslovanskih narodov).

1. maj 1945

Enote Jugoslovanske armade so prodrle v Trst, kjer so se nadaljevali ulični boji. Šele naslednjega dne so v Trst prišle novozelandske enote, ki jih je prebivalstvo pozdravljalo z jugoslovanskimi in italijanskimi zastavami s peterokrako zvezdo. Boji za popolno osvoboditev Trsta so trajali do 3. maja, ko je bil zlomljen poslednji odpor Nemcev.

2. maj 1945

Vrhovni zavezniški poveljnik za Sredozemlje feldmaršal Alexander je po ukazu vlade Velike Britanije poslal brzojavko maršalu Titu z zahtevo, naj se enote JA umaknejo iz Trsta.

3. maj 1945

Vrhovni komandant JA maršal Tito je poslal britanskemu feldmaršalu Alexandru protestno brzojavko zaradi prihoda zavezniških enot v Trst, Gorico in Tržič, ki jih je osvobodila Jugoslovanska armada. Komanda mesta Trsta je razglasila, da je Jugoslovanska armada prevzela upravo v Trstu.

Na obisku pri temeljni organizaciji Družbeni standard v ravenski železarni

Na dopust po stari ceni

Nekako štiri leta bo že tega, ko so ravenski železarji glasovali za ustanovitev temeljne organizacije Družbeni standard. Ob tem koraku so imeli v mislih predvsem to, da bi vsi, ki skrbijo za dobro počutje in razpoloženje 5500-članske družine železarjev, še bolj prisluhnili željam in potrebam delavcev ter da bi se skupna prizadevanja za višjo življenjsko raven kolektiva še bolj obrestovala.

Seveda si je zadalo 47 ljudi, kolikor jih je zaposlenih v temeljni organizaciji Družbeni standard, zelo zahtevno nalogo. Skrbeti za uresničevanje želja tako velikega kolektiva ni lahko, saj se potrebe in želje, tako v ravenski železarni kot tudi v večini primerov drugje, pogosto razhajajo z možnostmi.

Zadolžitve temeljne organizacije Družbeni standard pa nemalokrat posegajo tudi na področje oziroma v življenje izven tovarniških meja. Pri organizaciji tega ali onega, denimo rekreacije in letnih dopustov, je treba misliti tudi na družine železarjev. To z drugimi besedami pomeni, da je potrebno nemalokrat poskrbeti ne le za 5500, temveč kar za 15.000 ljudi. To pa terja precej naporov in še več dobre volje.

Počitnice na kredit in nespremenjene cene

Ko so imeli minuli mesec ravenski železarji problemsko konferenco osnovnih organizacij sindikata, ki so jo posvetili prav vprašanjem družbenega standarda in obveščanja, so med drugim sklenili, da morajo tudi letos, kljub visokim cenam, omogočiti počitnice čimvečjemu številu ljudi.

»Poleg tega smo se na problemski konferenci dogovorili, da bomo letošnje leto poenotili cene v vseh počitniških domovih slovenskih železarjev in s tem nudili našim delavcem enake pogoje za letni dopust,« pripoveduje Jože Šater, direktor temeljne organizacije Družbeni standard. »Z učinkovito akcijo poslovodnega odbora in drugih v našem kolektivu smo že lani pripravili tak predlog delitve sklada skupne porabe, da lahko načrtovano politiko dopustovanja naših delavcev sedaj uresničimo. Še več: z velikim trudom in zavzetostjo smo celo povečali svoje počitniške zmogljivosti. Zato bo letos lahko letovalo pod zelo ugodnimi pogoji blizu 2000 naših delavcev z družinskimi člani, kar je za 600 več kot lani. Pa cene? Te so ostale letos nespremenjene. Za oskrbni dan bo potrebno odšteti 200 dinarjev, to je prav toliko kot preteklo poletje.«

Poleg tega so v železarni poskrbeli še za druge počitniške zmogljivosti, saj pod streho domačega počitniškega doma le ni za vse dovolj prostora. Seveda bodo te počitnice dražje od prvih. Zato so v železarni sklenili, da bodo omogočili delavcem in njihovim najbližjim letovanje na kredit. Izdatke za počitnice bo moč odplačevati v šestih mesečnih obrokih. To velja tudi za vse tiste, ki bodo preživeli dopust v svojem počitniškem domu in odšteli za letni oddih precej manj kot drugi.

Je interes posameznika pomembnejši od interesa 5500-članskega kolektiva?

Kljub zaostrenim gospodarskim razmeram, naraščanju cen in manjši kupni moči našega delavca bo lahko odšlo na zaslužene počitnice letos prav toliko ravenskih železarjev kot lani. Glede na nove počitniške zmogljivosti verjetno še nekoliko več!

Temeljna organizacija Družbeni standard skrbi za družbeno prehrano, letovanja in izletništvo, rekreacijo, kulturno dejavnost, samske domove in park telesne kulture. Ni lahko prisluhniti željam 5500-članskega kolektiva, toda investicije v razpoloženje in počutje delavcev se že obrestujejo.

»To je rezultat skupnih prizadevanj in naporov našega sindikata,« ugotavlja Jože Šater. »Kljub temu pa smo nekoliko v skrbeh glede obnavljanja našega počitniškega doma v Portorožu in širjenja njegovih zmogljivosti. Letos smo povsem obnovili kuhinjo, na jesen pa bi želeli ob domu, to je na svoji zemlji, zgraditi nove prostore s 54 ležišči. Ob zaključnem računu smo izločili sredstva za gradnjo novega doma, imamo tudi lokacijsko dovoljenje in načelna soglasja občine, toda kljub vsemu se je zataknilo. Pritožil se je lastnik počitniške hiše.češ, da ne smemo zidati, ker za to področje še ni zazidalnega načrta. Njegova pritožba je naletela na razumevanje. Žal...«

Ravenski železarji, ki so še kako odvisni od svojih počitniških zmogljivosti v Portorožu, so torej upravičeno zaskrbljeni. Radi bi obnovili in nekoliko razširili svojo počitniško postojanko na slovenski obali, da bi omogočili čimvečjemu številu ljudi prepotreben letni oddih. Imajo svojo zemljo, imajo potrebna sredstva za investicijo, imajo praktično vse, razen dobre volje soseda. Zato se železarji sprašujejo, kako je mogoče, da je interes posameznika lahko pomembnejši od interesa 5500-članskega kolektiva in njihovih družin?

Vse več delavcev na rekreacijskih popoldnevih

Železarna Ravne slovi že dolga leta po dobro organizirani športni rekreaciji. V okviru temeljne organizacije Družbeni standard skrbi za organizirano športno aktivnost vrsta animatorjev in trije poklicni telesnokulturni strokovnjaki.

»Dejavnost na tem področju je na moč pestra, saj gre za vrsto oblik aktivnega oddiha naših delovnih ljudi,« razlaga Štefan Filipančič, eden izmed treh poklicnih organizatorjev športne rekreacije. »Najbolj množična je razumljivo takoimenovana popoldanska rekreacija, za katero imamo na Ravnah razmeroma zelo dobre možnosti. Železarna ima namreč svoj park telesne kulture oziroma precej lepih športnih objektov, ki imajo na stežaj odprta vrata tudi za vse druge občane. Imamo dve veliki telovadnici, zunanja igrišča, pokrit plavalni bazen, strelišče za zračno puško, tri smučarske vlečnice, sedaj pa gradimo še rekreacijski center Ivarčko jezero. Glede športnih objektov imamo torej, v primerjavi z drugimi delovnimi kolektivi, dobre možnosti za organizirano rekreacijo. Kljub mnogim športnim objektom pa ugotavljamo, da bo potrebno, glede na vse večje »povpraševanje«, kmalu misliti na novogradnje, ker so mnogi športni objekti že pretesni...«

Tudi interna tekmovanja dokazujejo, da je med železarji veliko prijateljev rekreacije. Sicer pa strokovnjaki aktivnega športnega življenja ugotavljajo, da je v kolektivu vse manj zanimanja za klasične oblike tekmovanj in vse več za takoimenovane rekreacijske popoldneve, kjer gre bolj za pravo rekreacijo kot pa za resno merjenje moči.

Ljudem je vse manj do klasičnih športnih tekmovanj in vse več do oddiha in rekreacije na planem.

Za rekreacijo med delovnim časom, to je ob polurnih odmorih, v železarni pravijo, da je nekako še v razvoju, čeprav beležijo organizatorji aktivnega oddiha tudi na tem področju lepe uspehe. Precejšnje število delavcev izkorišča namreč tudi del odmora za to ali ono športno razvedrilo. Tako čas hitreje mine in potlej gre delo nekako lažje od rok.

»Pred dvema letoma smo se odločili tudi za preventivnozdravstveno rekreacijo, ki jo delavcem predpisuje zdravnik. Ker mnogi še niso dojeli bistva preventivne rekreacije oziroma rednega športnega življenja sploh, beležimo na tem področju večji ali manjši osip, po drugi plati tudi spodbudne uspehe. Menimo pa, da smo na pravi poti, zato nameravamo vztrajati,« pravi Jože Šater.

— Dolgoletna prizadevanja organizatorjev rekreacije se v Železarni Ravne vsekakor dobro obrestujejo. Podatki za lansko leto govore, da se občasno ali redno ukvarja s športom 1720 delavcev, poudarja Štefan Filipančič. — To pa je 20 odstotkov več kot leto dni poprej, oziroma kar tretjina kolektiva!

S prehrano pa nismo najbolj zadovoljni

Temeljna organizacija Družbeni standard skrbi tudi za družbeno prehrano. Na Prevaljah ima železarna svojo kuhinjo, za temeljne organizacije na Ravnah pa skrbi podjetje Merx. Mnogi delavci s prehrano niso ravno najbolj zadovoljni. Vzrokov za to je več.

»Med delovnim časom imajo ljudje na voljo topli ali mrzli obrok, tisti pa, ki imajo iz zdravstvenih razlogov dieto, prejemajo prehrambene bone. Približno 3700 ljudi se hrani v železarni. Za obrok, ki velja kolektiv 32 dinarjev, mora vsak posameznik prispevati 3 dinarje. Vendar nad hrano, ki nam jo pripravlja Merx, nismo kdo ve kako navdušeni. Kakovost zelo niha, zato si mnogi žele, da bi poskrbeli za lastno kuhinjo. Ker se problem že nekaj časa vleče, bomo vsekakor morali prav kmalu nekaj ukreniti in poskrbeti za to, da bodo delavci s prehrano zadovoljni,« poudarja Jože Šater. »Če tega ne bo sposoben speljati Merx, bomo morali poiskati pač drugo rešitev. Za zdaj načrtujemo gradnjo sodobne razdeljevalnice hrane, kakih večjih drugih odločitev pa še nismo sprejeli«.

Železarji imajo poleg hladnih in toplih obrokov hrane na voljo še posebno čajno kuhinjo. Zanjo skrbijo sami. V njej si lahko postrežejo s čajem, ta je brezplačen, za liter mineralne vode pa je potrebno odšteti dva dinarja. Za ljudi, ki delajo na zdravju škodljivih delovnih mestih, je v čajni kuhinji vedno tudi dovolj mleka, ki je, prav tako kot čaj, brezplačno.

Andrej Ulaga

Zaposlovanje, delo in življenje delavcev, ki so se vrnili z začasnega dela v tujini **(2.)**

Zakaj različno vrednotenje delovne dobe

Po podatkih zveze skupnosti za zaposlovanje SR Slovenije se je v zadnjih desetih letih organizirano vrnilo z začasnega dela v tujini okoli 20.000 slovenskih delavcev, poleg teh pa še okoli 5.000, o katerih pa nimajo natančnejših podatkov. Zaposlili so se v industriji, kmetijstvu, obrti in drugih dejavnostih (približno 78,5 odstotkov).

V tekočem srednjeročnem obdobju (1981—1985) bo slovensko združeno delo lahko zaposlilo okoli 7.500 do 8.000 (1.500 do 1.600) delavcev, ki se bodo vrnili z začasnega dela v tujini.

Kot kažejo analize zveze skupnosti za zaposlovanje SRS, je med tistimi, ki se vračajo iz tujine, zelo malo delavcev brez poklica (10 odstotkov), čeravno je bilo ob odhodu v tujino kar 32 odstotkov takih delavcev. Ob vrnitvi iz tujine jih je 68 % s poklicem ozkega profila, 16,6 % s poklicno šolo, 9,8 % s štiriletno srednjo šolo, 0,18 % z višjo in 0,50 % z visoko šolo.

Po evidenci zveze skupnosti za zaposlovanje SRS je na začasnem delu v tujini skupaj 44.741 delavcev. Ob odhodu v tujino jih je bilo brez poklica 32,2 %, poklic ozkega profila jih je imelo 15 %, poklicno šolo 24,9 %, štiriletno srednjo šolo 4,2 %, višjo šolo 0,9 % in visoko šolo 1,4 %. Največ delavcev je odšlo v tujino v obdobju 1965—1974, največ v starosti od 28 do 40 let. To pomeni, da je v tujini največ relativno mladih delavcev (povprečje je 42 let) na višku svoje delovne sposobnosti in ustvarjalnosti.

V gradivu, ki je bilo pripravljeno za posvetovanje, opozarja gospodarska zbornica, da se v zvezi z vračanjem in zaposlovanjem delavcev-povratnikov pojavlja tudi vprašanje njihove socialne varnosti, ki mora biti dolgoročno zagotovljena ob zaposlitvi doma. Bistvena je tudi tehnična opremljenost delovnih mest in organizacija dela, na podlagi katere bo delavec z osvojenimi delovnimi izkušnjami in delovnimi navadami lahko doma dosegal maksimalne učinke, ki morajo biti tudi priznani in ustrezno vrednoteni. Izrednega pomena je tudi lokacija delovnega mesta, ki naj bi bila čim bliže kraju bivanja, tako da je mogoče dnevno prihajanje na delo in vračanje z dela.

Po vrnitvi iz tujine in zaposlitvi doma se delavci srečujejo s problemom priznavanja delovne dobe, ki so jo prebili na začasnem delu v tujini, ker se ta doba ne upošteva v vseh organizacijah združenega dela enotno. V večini ozdov se delovna doba, pridobljena v tujini, upošteva le pri izračunavanju pokojninske dobe. Različno pa se ta doba upošteva, ugotavlja gradivo gospodarske zbornice, pri dopustih, dodeljevanju stanovanj in stanovanjskih kreditov itd. Organizacije združenega dela, v katerih delajo delavci po vrnitvi z začasnega dela v tujini, želijo, da se dogovorimo o enotnih osnovah za urejanje teh vprašanj.

Tudi pred delavci, ki želijo po vrnitvi odpreti zasebno dejavnost — proizvodno ali storitveno obrt — je vrsta vprašanj. Največkrat so to naslednje težave: premalo opredeljene potrebe in nezadostna informiranost o možnostih za odpiranje zasebne obrti; strokovna usposobljenost za opravljanje dejavnosti in preizkus strokovne usposobljenosti; zamotani in dolgotrajni postopki v zvezi s pridobivanjem lokacijskih in gradbenih dovoljenj; nestimulativni carinski predpisi, ki preprečujejo uvoz sodobne tehnološke opreme; nezadostno poznavanje predpisov, ki urejajo ustanovitev obrtnih delavnic, pridobitev strokovne usposobljenosti, pravice v zvezi s carinskimi predpisi, davčnimi predpisi itd; omejene možnosti za pridobitev dodatnih sredstev — kreditov.

Delavcem, ki želijo po povratku delati na kmetijah, poudarja gospodarska zbornica, je potrebno zagotoviti možnosti za učinkovito gospodarjenje. Pri tem je posebno pomembno usmerjanje v kooperaciji in zadružništvo na podlagi združevanja dela, sredstev in zemlje.

V nekaterih regijah in občinah so v zadnjem času spoznali nujnost bolj organiziranega in učinkovitejšega reševanja problemov, ki se pojavljajo v zvezi z zaposlovanjem delavcev, ki se vračajo iz tujine. Medobčinska zbornica za Dolenjsko, na primer, je samostojno in v sodelovanju z izvršnimi sveti skupščin občin, občinskimi skupnostmi za zaposlovanje, obrtnimi združenji in bankami, izvedla naslednje akcije: v vseh občinah dolenjske regije pripravljajo evidence o deficitarnih strokah v storitveni obrti; v ozdih kovinske stroke so ugotovili potrebe po priučenih in strokovno usposobljenih delavcih; na manj razvitih območjih (Suha Krajina, Pokolpje in območje Gorjanci—Žužemberk) pripravljajo nove investicijske programe, ki bodo zagotovili nova delovna mesta; na področju razvoja kmetijstva so ugotovljene potrebe po strokovnih delavcih v družbenem sektorju kmetijstva, pri usmerjanju zasebnih kmetij na podlagi kreditov v kooperantske odnose in kmečki turizem; zagotovljeno je kreditiranje stanovanjskih hiš in poslovnih prostorov na podlagi prodaje deviz ali deviznih vezanih vlog; zagotovili so možnosti za izgradnjo novih gostinskih objektov, ki naj bi zagotavljali kakovostno ponudbo.

Mariborska poslovalnica Obrtne zadruge iz Izole se vse bolj učinkovito povezuje z delavci, ki se vračajo iz tujine. Zadruga jim preskrbi delo in svetuje obrtnikom, kaj naj delajo in kakšne stroje naj uvažajo. Gre predvsem za proizvodnjo kovinskih izdelkov, ki smo jih doslej uvažali. Zadruga sodeluje s štirimi obrtniki-povratniki iz tujine. Podobne akcije potekajo tudi v drugih regijah oziroma občinah.

Eva Pjević

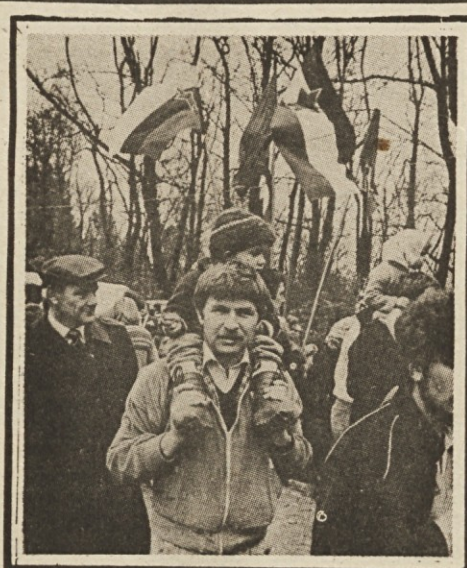

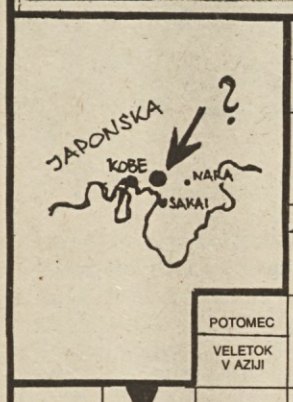

SODELAVEC V LABORATORIJU
IZBRANO OBLEČEN MOŠKI
JENKOVA PESNIŠKA ZBIRKA
NEON
VRSTA LOVSKEGA PSA
ZANIMIVOST, PRIVLAČNOST
UKREP ZA ODPRAVO ZLA, IZBOLJŠAVA
DRISKA
SPORTSKE NOVOSTI
AM. FILM. IGRALKA KIT. RODU (IRENE)
PALICA ZA ČIŠČ. PLUGA
ZVEZNA DRŽAVA V BRAZILIJI
SARAJEVSKO PODJETJE ZA DISTRIBUCIJO CELOVEČERNIH UMETN. FILMOV
ODLIČEN AVSTRIJSKI SMUČAR
POSELITEV
»OČE« RELATIVNOSTNE TEORIJE
ČEBELJA PAŠA
TRMOGLAVOST
LAPAJNE NIKO
TRILOGIJA PISATELJA T. SVETINA
VOGEL
KOPIČENJE NEPOTREBNIH BESED
GR.: ZRAK
INDIVID. POSLOVOD. ORGAN
LAVO ČERMELJ
GR. BOG VOJNE
OREL V GERM. MIT.
ŽENSKA, KI KAJ NABIRA
ANTON DERMOTA
KONEC MOLITVE
NATRIJ
BARIJ
MESTO V SREDNJI FRANCIJI
NAČRT
PREBIVAL. PTUJA
MARIB. TEKSTILNA TOVARNA
PRIPADNIK ALARODOV
KAREL KLANČNIK
EVROPSKI VELETOK
OBER
GR. BOGINJA USODE
NIKELJ
NEVARNA BOLEZEN
EGIPČ. SVETA PTICA
TURŠKI MOGOTEC
PRISTOJEN OBLASTNI ORGAN (V SODSTVU)
VOLIVEC
OBRAT ZA PRIDOBIVANJE SOLI
VERA ACEVA
PRELAZ NA VELEBITU
POZITIVNI IONI
POTOMEC
VELETOK V AZIJI
PISATELJ MAL
LUTKAR SIMONČIČ
VRSTA KAPNIKA
KOZMONAVT TITOV
BLAZINJAK
SEVERNI JELEN
ŽIVALSKA VRSTA
SESTAVIL: R. N.
FILMSKA IGRALKA GARDNER
IZVRŠNI SVET
EVROPIJ
NEKD. PORTUGAL. DIKTATOR
NASTAVA, ZANKA
DEL SKELETA
PRVI OTROK, PRVO DELO
STAROEG. BOG SONCA
STARI DEL MARIBORA
KRVOSKRUNSTVO
PRIPADNIK ARIJCEV
ROČKA
SPISKI, SEZNAMI
ANDREJ KURENT
DODATEK K JEDI
ST. KITAJ. INSTRUMENT S STRUNAMI
PEVNOST, MELODIKA
NIKOLAJ PIRNAT
MESTECE OB ŽENEVSKEM JEZERU
ITALIJAN
NAŠ IZUMITELJ (NIKOLA)
NAJVEČJE TURŠKO JEZERO
POŠKODBA TKIVA
ANTON ČEHOV
ŠTEVNIK
OTOČEK V PRESPAN. JEZERU
GL. MESTO JORDANIJE
ŠVED.-FIN. PISATELJICA (HAGAR, »ČITAMBO«)
BOSANSKA PEVKA
ODLAGALIŠČE, DEPO
FR. NAR. JUNAKINJA (JEANNE)
NIKOLA TESLA
LAFETA, PODVOZJE
NAJDIŠČE SITULE
RISTO SAVIN
ENKA
STAROGR. MATEMATIK IN GEOGR.
PREMIKANJE PO ZRAKU
VODJA PROTIVOH. SLUŽBE V 3. REICHU, ADMIRAL
PREBIVALEC ISTRE
IVAN GROHAR
ZNANA ŠVIC. ČOKOLADA
PRAŽIVAL, ENOCELIČAR
ZAJEDALEC, PRISKLEDNIK
STROKOVNJAK
IGRALEC SOTLAR
RAZUZDAN FR. PLES
DRUGO IME ZA SOVO
GREGA TOZON
REDKEJŠE MOŠ. IME
SOMBOR
SORODNIK PO MOŠKI STRANI
KAR SE OCEDI
KROKI, OSNUTEK
SVAJA, PREPIR
OČE
REKA V SZ IN MONGOL.
ŠPANSKI KOVANEC
SLOV. PISATELJ (JANKO)
MESTECE V SRBIJI (EUROCREM)
DE
S SADEŽA ODSTRANJENA LUPINA
RODOVITNA ČRNA PRST
POSODA ZA PLAZILCE
4. RIMSKI KRALJ, KI JE ZGRADIL OSTIO
UŠESNI KAMENČEK
OTKA
ZADNJE PREDIVO
STAROSLOVANSKA ČRKA
SVET. ZNANA SOVJ. PRIMABALERINA (TAMARA)
VRSTA LIGNITA, KOSI Z VIDNO STRUKTURO LESA
SIBIRSKI VELETOK
LJUBKOV. MOŠ. IME
MERA ZA ZLATO IN DRAGE KAMNE
MIT. PRVI LETALEC
NEKD. JUG. ROKOMETAŠICA
MEJNO GOROVJE MED EVROPO IN AZIJO
SOD. SLOV. JEZIKOSLOVEC
EMIL SMASEK
PRITOK VOLGE
SLAVKO NEMEC
KOLORADSKI HROŠČ
GOBAVOST
OČKA
MOČAN, TRDEN ČLOVEK, SILAK
MAKEDONSKO KOLO
OTOK V SEVERNEM JADRANU
STRUJA
MORSKA RIBA
BOJAZEN
60 MINUT
NORDIJSKI IZRAZ ZA VEDNO BOLJ RAZŠIRJEN ZIMSKI ŠPORTNI REKVIZIT
MOZOLJAVICA
SLIKAR ŠUBIC
AM. FILM. DRUŽBA
DALMAT. ŽEN. IME
LJUBEZENSKI PESNIK
SUBOTICA
VELIKA SKUPINA NARODOV
ROMAN NABOKOVA
SUROV. ZA CEMENT
EGIP. BOGINJA, MATI OZIRISA
NAJSEV. MESTO NA ŠVEDSKEM (RUDA)
SLADKORNA RASTLINA
PLODOVI OLJKE
PISATELJ FLEMING
GR. ČRKA
MESTO NA FORMOZI
IME SLOVENSKEGA FILMSKEGA REŽISERJA KAVČIČA
AZIJSKA PALMA
ZORANA ZEMLJA
BOLG. PISATELJ (GONČO)
PREČNA NIT V TKANINI
VODITELJ TV KRIŽ.
PEVKA PRI AVSENIKIH (JOŽICA)
GOGOLJEV JUNAK BULJBA
EVROPSKI VELETOK (ELBE)
MUSLIM. MOŠ. IME
OMOT, OVITEK
ILJA ERENBURG
ZAHODNI SLOVAN
GR. ČRKA
OREHOV LES
KOLOIDNA SNOV
MARKO POHLIN
AR. KALIF IZ DINAST. OMAJADOV
DANILO LOKAR
JAMBSKI VERZ IZ ŠESTIH STOPIC
NAPAD, NASKOK
PRIPOVEDOVALEC PRAVLJIC
DE
JANEŽ (LAT.)

PRVOMAJSKA NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve pošljite do 12. maja 1981 na naslov: TOZD DELAVSKA ENOTNOST LJUBLJANA, Dalmatinova 4, s pripisom na ovojnici: PRVOMAJSKA NAGRADNA KRIŽANKA. Podelili bomo deset nagrad, in sicer 1. nagrada 1.000 din, 2. nagrada 700 din, 3. nagrada 500 din, in sedem različnih serij značk pomembnih jubilejev; 4. nagrada — značke — 60 let revolucionarnih sindikatov, 40 let vstaje, 30 let samoupravljanja, jugoslovanski grb in grbi republik; 5. nagrada — značke — 40 let vstaje, 30 let samoupravljanja, jugoslovanski grb in grbi republik; 6. nagrada — značke — 40 let vstaje, jugoslovanski grb in grbi republik; 7. nagrada — značke — jugoslovanski grb in grbi republik; 8. nagrada — značke — 40 let vstaje; 9. nagrada — značke — 60 let revolucionarnih sindikatov; 10. nagrada — značke — Koroški partizani.

Rešitev nagradne križanke št. 14

OKSALATI, KSAVER, APA, PETDESETLETNICA, TOR, TARA, ALOA, ETA, STELA, ITA, MO, PIVO, ZARNIK, MONIKA, TAVANJE, SETA, AN, LO, VOLAR, ERNA, IN, PESNIK IN DRAMATIK, DANE ZAJC, ANAM, LAZ, NINIVE, PANTALONE, AKIRA, OBET, AKTI

Izžrebani reševalci nagradne križanke št. 14

1. nagrada 300 din: Anica Oset, Črnolica 16a, 63230 Šentjur pri Celju;

2. nagrada 200 din: Ani Vošnjak, Breg 28, 63313 Polzela;

3. nagrada 150 din: Tomaž Vrbinc, Gotna vas 28, 68000 Novo mesto.

Nagrade bomo poslali po pošti.

VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM ZA PRAZNIK DELA – 1. MAJ

čestita

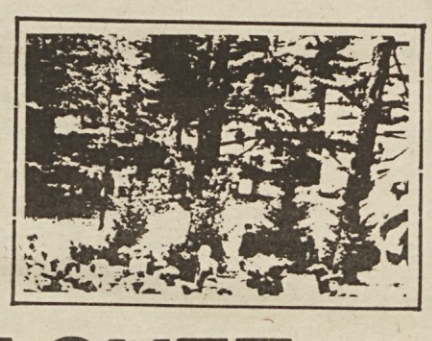

OBČINSKI SINDIKALNI SVET PTUJ

OR-224

VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM ZA PRAZNIK 1. MAJ ČESTITAJO:

Medobčinski svet zveze sindikatov ljubljanske regije
Mestni svet zveze sindikatov Ljubljana
in občinski sveti zveze sindikatov:
Domžale, Grosuplje, Kamnik, Kočevje, Litija, Ljubljana-Bežigrad, Ljubljana-Center, Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana-Šiška, Ljubljana Vič-Rudnik, Logatec, Ribnica in Vrhnika

OR-166

Vsem delovnim ljudem in občanom Maribora čestitamo za praznik osvobodilne fronte in praznik dela 1. MAJ

MESTNI SVET ZSS – MARIBOR

Občinski svet ZSS – Maribor Pesnica
Občinski svet ZSS – Maribor Pobrežje
Občinski svet ZSS – Maribor Rotovž
Občinski svet ZSS – Maribor Ruše
Občinski svet ZSS – Maribor Tabor
Občinski svet ZSS – Maribor Tezno

OR-205

mesokombinat perutnina·ptuj

pp

ČESTITA VSEM DELOVNIM KOLEKTIVOM ZA PRAZNIK DELA – 1. MAJ

OR-225

BIROSTROJ p. o.

PODJETJE ZA MEHANOGRAFSKE IN TEHNIČNE STORITVE TER ZASTOPANJE INOZEMSKIH FIRM

MARIBOR, MLADINSKA 3

ČESTITA ZA 1. MAJ – PRAZNIK DELA VSEM DELOVNIM LJUDEM

OR-228

Instalacije·grosuplje p.o.

VSEM DELOVNIM LJUDEM ČESTITAMO ZA PRAZNIK 1. MAJ

Kakovostno opravimo naslednja dela:
- vodovodne napeljave
- centralne kurjave
- plinske napeljave
- parne napeljave
- klimatske naprave
- strelovode
- hidroizolacije ravnih streh
- toplotne izolacije
- ključavničarska in stavbno-kleparska dela
- po naročilu različne ključavničarske izdelke

OR-209

Skupščina skupnosti klubov samoupravljalcev Slovenije je s priporočilom o postopkih pri podeljevanju Listine s plaketo »Josip Broz Tito — 30 let samoupravljanja« zaupala Delavski enotnosti, Ljubljana, Dalmatinova 4, sprejemanje in evidentiranje naročil ter razpečavanje Listine s plaketo »Josip Broz Tito — 30 let samoupravljanja«.

Zato pozivamo vse organizacije združenega dela, temeljne organizacije združenega dela, družbenopolitične organizacije in društva, samoupravne interesne skupnosti in klube samoupravljalcev, da pri Delavski enotnosti, Ljubljana, Dalmatinova 4, naročijo ustrezno število Listin s plaketo »Josip Broz Tito — 30 let samoupravljanja«, za podeljevanje ob proslavljanju pomembnih jubilejev v razvoju samoupravljanja, pomembnih mejnikih v razvoju samoupravljanja v ozdih in tozdih ter ob drugih slovesnih priložnostih, ki obeležujejo pomembne dogodke za razvoj krajevne skupnosti, občine, družbenopolitičnih in drugih organizacij.

Cena Listine s plaketo »Josip Broz Tito — 30 let samoupravljanja« je 600 dinarjev.

Listine in plaketa so izdelane in jih lahko že naročite. Poslali vam jih bomo po pošti, po vrstnem redu prispelih naročil, oziroma jih lahko osebno dvignete pri Delavski enotnosti, Dalmatinova 4, Ljubljana.

NAROČILNICA

Pri Delavski enotnosti, Ljubljana, Dalmatinova 4, nepreklicno naročamo

na osnovi sklepa organa z dne .....

..... izvodov

Listin s plaketo »Josip Broz Tito — 30 let samoupravljanja« po 600 din za izvod.

Listine s plaketo pošljite na naslov:

.....

.....

(ulica, poštna št., kraj)

Račun bomo plačali v 15 dneh po prejemu.

Ime in priimek podpisnika .....

Datum: .....

.....

Žig Čitljiv podpis naročnika

tovarna oblačil labod novo mesto

OB PRAZNIKU DELA ISKRENO ČESTITAMO

DOBITNIK LJUBLJANSKEGA ZMAJA 1981 ZA CELOTNO, NA LETOŠNJEM SEJMU MODE RAZSTAVLJENO KONFEKCIJO

OR-210

MEBLO

industrija pohištva in notranje opreme nova gorica

PROIZVODNI PROGRAM

sistemsko in garniturno ploskovno pohištvo

kolonialno in rustikalno pohištvo

drobno kosovno pohištvo

JOGI vzmetnice, JOGI postelja, JOGI vzglavniki, JOGI blazine

stoječa mizna, stenska in stropna dekorativna svetlobna telesa iz pleksistekla

deli kopalniške opreme

oprema iz plastičnih mas – mize, stoli, cvetličnjaki in drugi predmeti za opremo notranjosti, zunanjosti in športnih objektov

sobna oprema za predšolsko in šolsko mladino

vertikalno cestno-prometna signalizacija iz poliestra, ojačanega s steklenimi vlakni, z odbojno folijo

izdelki iz masivnega lesa

iverne plošče, oplemenitene in oplaščene plošče

montažno-demontažne predelne stene

stenske in stropne obloge

industrijska vata in vata iz sintetičnih vlaken

oprema za javne objekte po naročilu (hoteli, kino dvorane ...)

Obiščite nas v naših salonih v Novi Gorici, Mariboru, Karlovcu, Zagrebu, Varaždinu, Đakovu, Sarajevu, Titogradu, Subotici, Novem Sadu, Beogradu, Nišu in Skopju.

Gorenje Muta — Gorenje Muta — Gorenje Muta — Gorenje Muta — Gorenje

V ponos občini in regiji

Več kot štiristoletna tradicija uvršča tovarno Gorenje Muta ne le med najstarejše delovne organizacije na Slovenskem, temveč tudi med tiste delovne organizacije, ki so si s svojo prizadevnostjo, nenehnim snovanjem in željo po novem priborile sloves doma in v svetu, kar zadeva poljedelske mehanizacije, vrtnega in cvetličnega orodja. Njihova osnovna deviza je kakovost in nenehni razvoj. Zato tudi ni naključje, da sodi ta 1500-članski kolektiv v slikoviti Dravski dolini za najboljšega v radeljski občini. Znani so po tem, da tisto, za kar se odločijo, tudi izpolnijo in v tem je treba »iskati« vzroke za njihove uspehe in rast. Lani so, denimo, izvozili za 55 milijonov dinarjev, za letos pa načrtujejo skoraj trikratno povečanje in računajo na skoraj 145 milijonov izvoza. Že samo teh nekaj ugotovitev zadošča za pojasnilo, zakaj sodi Gorenje Muta med štirideset »vzorčnih« delovnih kolektivov v Sloveniji, ki so ocenjevani.

O razvoju Gorenje Muta in njeni zgodovini je bilo že veliko napisanega. Razvojna pot tovarne poljedelskega orodja, kmetijskih strojev in livarskih izdelkov je danes zgodovina, na katero so kolektiv in z njim vsi občani ponosni. Novo obdobje v tej zgodovini pa se je začelo 1. januarja 1981, ko so se delavci tega delovnega kolektiva pred desetimi leti odločili, da se pridružijo sestavljeni organizaciji združenega dela Gorenje Velenje. Sadovi združitve so tudi novozgrajeni objekti na Muti, kjer sta danes dve od petih temeljnih organizacij združenega dela. Z novim letom je namreč postala zadnji član te vzorne družine Tovarna kos in srpov pri Lovrencu na Pohorju — peta TOZD v delovni organizaciji Gorenje Muta. Odločitev za to dejanje je bila trezna in pretehtana. Programsko se medsebojno dopolnjujejo. Sedanja organiziranost prinaša še večjo delovno učinkovitost. Lovrenčani se ne bodo izneverili svojemu mojstrstvu pri izdelavi kakovostnih kos, srpov, škarij, pleskarskih lopat in podobnega orodja, ki gre dobro v denar tudi na tujem. Skupni razvojni program in gospodarna delitev dela znotraj DO Gorenje Muta zagotavljata najboljše možnosti ustvarjalnega potenciala.

TOZD poljedelskega orodja in kmetijskih strojev se je danes s vojimi izdelki že uveljavila po vsej domovini. Nekatere svoje izdelke uspešno prodajajo tudi na drugih tržiščih, posebej v državah v razvoju. Med mnogimi odličnimi kmetijskimi stroji in drugo mehanizacijo pa je na prvem mestu osnovni izdelek — ročni enoosni traktor s priključki, ki je dobil v Novem mestu srebrno, na mednarodni demonstracijski razstavi pa zlato medaljo. Seveda pa izdelujejo ob tem traktorju v tej »družini« še vrsto drugih strojev in orodja tja do rotacijskih kosilnic in vseh vrst priključkov. Znano je cvetlično in vrtno orodje iz Gorenja Muta.

Tovarna Gorenje Muta veliko načrtuje za prihodnost in če sodimo po dosedanjih uspehih in razvoju, lahko zanesljivo trdimo, da bo razvoj še naprej prisoten. Pri snovanju srednjeročnega načrta razmišljajo, kako bi še izpopolnili svoj program. Trgu želijo ponuditi »celovito uslugo« od kmetijskega orodja, mehanizacije in druge opreme do ustreznih semenskih kultur, gnojila in podobnega za potrebe vrtičkarstva, poljedelstva in cvetličarstva. Gre torej za prizadevanja, da bi kupcu lahko ponudili paket od strojev in orodja do semena, zaščitnih sredstev in gnojil.

Garnitura vrtnega orodja

V okviru zelenega programa se prilagajajo s svojo proizvodnjo vsem tistim zahtevam, ki zagotavljajo na čimbolj ekonomičen način pridelati kar največ hrane. Ročno orodje in mala kmetijska mehanizacija pa imata v teh programih pomembno mesto. Gorenje Muta že danes izdela letno nad dva milijona kosov ročnega orodja in 7000 agregatov v treh osnovnih izvedbah, z vsemi priključki.

Treba pa je seveda pri vseh velikih dosežkih, ki jih iz leta v leto dosega ta delovna organizacija predvsem zaradi izjemne zagnanosti in delovnega poleta povedati, da jih pestijo tudi razne težave. Stabilizacijski ukrepi z vsemi svojimi posledicami so prisotni tudi pri njih. Najbolj jih pesti repromaterial, uvoz in problemi s kooperanti. S posebno trpkostjo pa vam bodo povedali o težavah s cenami njihovih izdelkov, ki ne pokrivajo resničnosti stroškov. Za lastne potrebe potrošijo polovico letne bruto realizacije (2,5 stare milijarde), predvsem za reprodukcijo in nadomestne dele, druga polovica gre za krepitev kooperantskih odnosov in potrebe širše družbene skupnosti.

Vzporedno z velikimi razvojnimi načrti in dosežki vodi 1500-članski kolektiv Gorenje Muta preudarno kadrovsko in štipendijsko politiko. Rešuje stanovanjske probleme in se tesno povezuje s svojim okoljem. Nadvse pristno je sodelovanje s skupščino občine Radlje ob Dravi in še posebej s krajevnima skupnostima Muta in Vuzenica.

Ob skrbi za vzgojo kadrov je treba posebej omeniti šolski center na Muti, od koder prihaja večina mladega kvalificiranega kadra. Tu se izobražujejo tudi delavci ob delu, delovna organizacija pa jih, kolikor je mogoče, podpira in tako spodbuja k izpopolnjevanju.

E. P. OR—186

Nekateri proizvodi iz družine Gorenje Muta

Enoosni traktor Rex-kombi univerzal in S navdušita vsakogar

Ima varčen 4-taktni motor, močan menjalnik s površinsko kaljenimi zobniki iz kromovega jekla. Košnja s tem traktorjem je izredno varna tudi v strminah. Odlikuje ga lahkotnost in preprostost, enotna patentirana sklopka za vse priključke, velika zmogljivost in kar je tudi pomembno — servisi so zagotovljeni po vsej državi.

OBDELAVA ZEMLJE. S priključitvijo rotacijske freze dobimo idealen stroj za obdelavo oziroma rahljanje zemlje pri medvrstnih kulturah, v vinogradih itd. Frezo priključimo preprosto s pomočjo univerzalnega priključka, pred tem pa zavrtimo komandne ročice za 180 stopinj. Širina rotorja se da regulirati od 60 cm na 32 cm. Rotor freze je varovan s ščitom, ki se da prilagoditi širini rotorja.

ŠKROPLJENJE. Škropilnico priključimo na pogonski agregat preprosto s pomočjo univerzalnega priključka. Konstruirana je za visokotlačno škropljenje nizkih ali visokih kultur, bodisi v vrstnem nasadu ali pa stacionarno z uporabo ročne škropilne šobe.

REX-COMBI UNIVERZAL. Z rotacijskim plugom je idealna kombinacija za oranje manjših in srednjih površin, ter za medvrstne kulture. Po oranju rahljanje in frezanje ni potrebno. S takšnim načinom oranja zemljo hkrati obrnemo in zdrobimo, zato je takoj pripravljena za sejanje.

Rotacijski plug in nova tehnika oranja Rex-combi univerzal in S predstavljata kompletna motokultivatorja z vsemi potrebnimi priključki.

OBRAČALNIK. Na osnovni stroj ga priključimo s pomočjo univerzalnega priključka. Z obračalnikom lahko zgrabljamo, raztresemo in obračamo. Kapaciteta znaša 1 ha na uro. Za delo v strmini mu povečamo stabilnost z dodatnimi utežmi. Delovna širina obračalnika je 1,60 m.

ČIŠČENJE SNEGA. S priključitvijo snežnega pluga 130 cm, ki se lahko nagiba v obe smeri, dobimo izredno okreten čistilec snega.

CVETLIČNO ORODJE. **Sadni klin, žična metlica, grabež plevela, cvetlične škarje, cvetlična motičica — koničasta, cvetlična lopatica, cvetlični rahljač, ccetlična motičica — ravna.**

S tem orodjem je tovarna GORENJE MUTA, tovarna poljedelskega orodja, kmetijskih strojev in livarna Muta, priskočila na pomoč vedno večjemu številu ljudi, ki se v današnjem času ukvarjajo z gojenjem cvetlic in okrasnega rastlinja. Orodje je izdelano iz prvovrstnega materiala in ima prikupno in praktično stojalo.

VRTNO ORODJE. **Ravna lopata** (štiharica), **pomično strgalo, grablje, kultivator s tremi kovanimi rezili, koničasta lopata, pirum (prekopne vile), vrtna motičica, črtalo za vrste.**

Vrtno orodje je sestavljeno tako, da je moč za vsako opravilo in priložnost najti ustrezno orodje za negovan in urejen vrt.

ROTACIJSKA KOSILNICA GORENJE MUTA je želja slehernega »vrtičkarja«, ki odmeri nekaj prostora ob hiši tudi za negovano travno površino. Košnja s to kosilnico je lahkotna, višina reza prilagodljiva. Kosilnica GORENJE MUTA s cvetličnim in vrtnim orodjem zagotavlja negovane vrtne in travne površine — zelenice, počutje v tako negovanem okolju pa je nadvse prijetno.

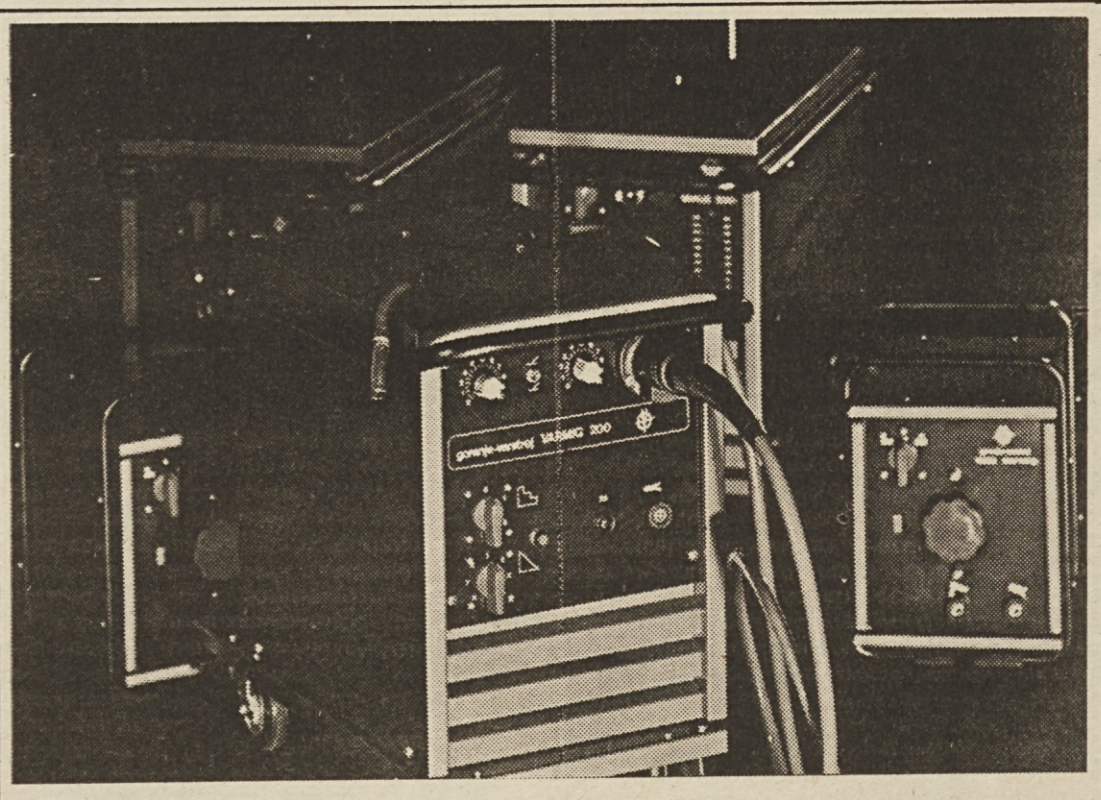

gorenjevarstroj

Industrija in montaža n. sol. o. Lendava
Industrijska cesta
telefon: h. c. (069) 75-271

čestita vsem delovnim ljudem naše domovine
za njihov praznik 1. maj.

Proizvodni program:
VARILNA TEHNIKA
POLIURETANSKE IZOLACIJE
MONTAŽE
VARIS KOPALNIŠKE KABINE

impol
industrija
metalnih
polizdelkov n. sol. o.
slovenska bistrica

čestita vsem delovnim ljudem za praznik dela – 1. maj
ter se predstavlja s svojim proizvodnim programom

IZ ALUMINIJA IN ALUMINIJSKIH LEGUR izdelujemo:
pločevino, trakove, surove in oplemenitene folije, rondele, rondice
palice, cevi, profile
žico, pletene električne vodnike

PROJEKTIRAMO, IZDELUJEMO IN MONTIRAMO VSE VRSTE ALUMINIJSKIH KONSTRUKCIJ:
vrata, okna, fasadne elemente, samonosilne fasadne in aluminijske nosilne konstrukcije, žične ograje, aluminijske kopalne bazene, plastenike
V obratu za površinsko obdelavo brusimo, poliramo in eloksiramo vse vrste profilov v želenih barvah

S KOOPERANTI PROIZVAJAMO CELOTNO CESTNO OPREMO IZ ALUMINIJSKIH ZLITIN:
kompletne prometne znake in napisne table
zaščitne ograje proti divjadi
odbojnike
kioske za mitnice
Izdelki IMPOLA se v mnogih primerih v nadaljnji obdelavi in finalizaciji uporabljajo kot osnovni material za varjenje, zato je poseben izdelek našega proizvodnega programa tudi:

ALUMINIJSKA ŽICA ZA
– plinsko, TIG (WIG) in MIG varjenje
– metalizacijo in
– trdo spajkanje
v obliki kolobarja, palic ali žice v kolutih
Tehnične karakteristike in nabavni pogoji so opisani v naših prospektih.

OR-222

V Inlesu porabijo vse, kar jim daje gozd

TEHNOLOGIJA OMOGOČA POPOLN IZKORISTEK

V Ribnici in okolici so od nekdaj obdelovali les, iz te tradicije je nastala Industrija stavbnega pohištva Inles. Že v sedemdesetih letih se je v tem majhnem kraju razvila gospodarska organizacija, ki je postala vodilni in največji izdelovalec stavbnega pohištva v Jugoslaviji. Inles je namreč takrat pokrival približno dvajset odstotkov jugoslovanskih potreb po stavbnem pohištvu.

V Inlesu se prizadevajo, da bi bili njihovi izdelki, predvsem okna in vrata, po kakovosti najboljši, kar je mogoče kupiti na jugoslovanskem trgu.

Stavbno pohištvo so sklenili izdelovati iz takšnega lesa, kakršen raste v okoliških gozdovih. Tako bi si zagotovili trajno oskrbo z ustreznimi in predvsem z domačimi surovinami in reprodukcijskimi materiali.

Žal je ta les najpogosteje slabše kakovosti, zato so ga v Inlesu po večletnih poskusih »oplemenitili« tako, da ga lepijo ali lamelirajo: osvojena rešitev je na področju proizvodnje stavbnega pohištva novost v Jugoslaviji in tudi v Evropi. Posebna vrednost sistema lameliranja lesa so velike razvojne možnosti, saj je mogoče praktično celo iz najmanjših koščkov slabega lesa izdelati trdne in kakovostne izdelke.

Iz Inlesa so začeli že lani pošiljati na trg termoizolacijska okna »inovak« izdelana iz lepljenega lesa, ki so vse teste odlično prestala. Pred kratkim so v razvojnem oddelku te delovne organizacije pripravili načrte za še boljša okna: kombinirana vezana okna, ki so jih imenovali »kombivak«, in imajo odlično toplotno in zvočno izolacijo. Precej kurjave bo prihranil tisti, ki jih bo imel vgrajene v svoji hiši ali stanovanju. Nova kombinirana vezana okna bodo začeli izdelovati sredi letošnjega leta.

Že prihodnje leto bodo začeli v Ribnici izdelovati tudi kakovostnejša vhodna in garažna vrata. Strokovnjaki zdaj preizkušajo prototipe in ugotavljajo, da so nova vrata izredno zrakotesna in vodotesna in z odlično toplotno izolacijo.

Vsi ti Inlesovi izdelki bodo po posebnem postopku vakumsko impregnirani, izbirali pa boste lahko med več lepo in moderno oblikovanimi modeli.

Kot dopolnilni program v Inlesu že nekaj časa lepijo lesne ostanke v trdne deske, za katere je veliko povpraševanje. Lamelirane plošče iz delov, ko so včasih veljali za odpadke, v celoti izvozijo.

Varčevalne ukrepe so v Inlesu upoštevali dobesedno. Ugotovili so, da je mogoče in celo nujno poseči z načrtovanjem programirane predelave lesa praktično v gozd in dosledno programirati postopek predelave oziroma proizvodnje od še stoječega drevesa do izdelka, kakršnega dobi kupec v trgovini.

V teh dneh so v Inlesu odprli mehanizirano lupilno skladišče, nekakšen vmesni člen med gozdno proizvodnjo in industrijsko predelavo. Tako so prenesli zamudno in fizično naporno lupljenje debel iz gozda v tovarniško »dvorišče«, kjer opravijo to delo s strojem. Na mehanizirani liniji debla olupijo, avtomatično izmerijo premer na posameznih dolžinah in dolžino, da računalnik iz teh podatkov obračuna in registrira kubaturo lesa ter na podlagi teh podatkov najustrezneje »skrojijo« debla. Na žagi namreč ne bodo »izdelovali« klasičnih desk, temveč praktične elemente, ki po dimenzijah ustrezajo potrebam nadalnje predelave. Desk, ki ne bi ustezale, na žagi ne bodo »pridelovali« ker vse je naprej predvideno. Tako se skoraj popolnoma izognejo ostankom, ki so jih poprej zavrgli, medtem ko bo tako praktično vse uporabno.

Kot stranski proizvod ostanejo lubje in poškodovani kosi z obeh koncev debel. Menijo, da bodo letno »pridelali« približno osem tisoč kubičnih metrov lubja, ki ga bodo prav tako koristno uporabili. Te dni je namreč začela v Inlesu obratovati nova kotlovnica, iz katere dobivajo toplotno energijo za umetno sušenje žaganega lesa, v njej pa sežigajo sveže lubje, žaganje in lesne odpadke, ki niso uporabni za druge namene. Sežiganje lubja je koristno vsaj iz dveh razlogov: ker je to cenen, za Inles celo najcenejši energetski vir, in ker bi predvidene velike količine lubja sicer povzročale velike težave in stroške, ko bi jih morali od tod odvažati. Prav tako menijo, da bodo porabo mazuta, s katerim so kurili doslej, zaradi tega zmanjšali najmanj za polovico; toliko ga bodo porabili v zimskih mesecih, medtem, ko jim bo poleti popolnoma zadostovala nova kotlovnica, od koder bo energija takorekoč zastonj.

Iz kotlovnice prihaja zdaj toplotna energija v sušilnice, kjer razžagan les posušijo, nato pa letve ter manjše in večje kose zlepijo po dolžini, širini in debelini v grobe elemente, iz katerih nato izdelujejo stavbno pohištvo ali deske – plošče.

Kljub varčevanju so Inlesovi izdelki kakovostni. Inlesu uspeva z največjim izkoristkom doseči največjo kakovost, z varčevanjem pa tudi kolikor je mogoče nizko ceno za svoje izdelke: okna in vrata, skozi katera ne bi uhajala drago plačana toplotna energija.

inles inovak okna

1300-članski kolektiv INLES-a čestita vsem delovnim ljudem za praznik!

ISKRA – V KORAK S SVETOVNIM RAZVOJEM

Leto 1980, leto hudih preizkušenj našega gospodarstva, tudi za Iskro ni bilo lahko, vendar ga je sestavljena organizacija združenega dela Iskra uspešno prebrodila, saj so v proizvodnji, pri naložbah, v izvozu pa tudi na vseh drugih področjih dosegli načrtovane stopnje rasti.
To pomeni, da so v srednjeročnem obdobju 1976–80 pravilno zakoličili mejnike, ko so vpeljali v svoje programe mikroelektroniko in računalniško tehnologijo. To pa je trden temelj za prehod v novo srednjeročno obdobje 1981–85, v katerem si obetajo povečati izvoz, kar zahteva tehnološko visoko intenzivno proizvodnjo.
Tako je temeljna usmeritev Iskre v sistemih integriranih komunikacij, telematik, kibernetike, robotike ter vodenja in krmiljenja procesov v industriji, energetiki, prometu in varstvu okolja.
Pravzaprav ta usmeritev Iskre sega še bolj nazaj, v leto 1965, ko je bilo z reorganizacijo ustanovljeno združeno podjetje Iskra. Takrat se je Iskra, ki sicer letos slavi 35-letnico, usmerila v izvoz. O pravilnosti usmeritve ne bi govorili, pač pa naj spregovorijo številke, koliko je to Iskri uspelo. V petnajstih letih je Iskra svoj izvoz podvajseterila (leta 1966 7 milijonov dolarjev, leta 1980 145 milijonov dolarjev). Že letos pa predvidevajo, da bodo dosegli izvoz za 200 milijonov dolarjev, v naslednjem srednjeročnem obdobju pa ga še povečali, tako da bi izvozili v tem času za pol drugo milijardo dolarjev svojih izdelkov.

Okrog 30.000 delavcev

SOZD Iskra združuje 80 temeljnih organizacij združenega dela in enajst delovnih skupnosti, ki sestavljajo devet proizvodnih delovnih organizacij in 5 delovnih organizacij skupnega pomena. Tako je v Iskri konec leta 1980 delalo 29.906 delavcev.
Vrednost proizvodnje je lani dosegla 17 milijard 984 milijonov dinarjev, proizvodna podjetja v tujini pa so ustvarila realizacijo v višini 50 milijonov dolarjev.

Prva med našimi »elektroindustrialci«

Četrtino vrednosti vse jugoslovanske elektroindustrije ustvarijo v Iskri. Iskra je tako vodilna jugoslovanska delovna organizacija. Lani je celotni prihodek v Iskri znašal 32 milijard dinarjev (računano po tekočih cenah).
Sicer pa je bila leta 1979 Iskra na 9. mestu med največjimi jugoslovanskimi delovnimi organizacijami po celotnem prihodku, po dohodku povečanem za amortizacijo na sedmem mestu, med organizacijami izrazito predelovalne industrije pa je bila celo druga.
V družbenem proizvodu jugoslovanskega gospodarstva je bila Iskra po dohodku povečanem za amortizacijo udeležena z 0,8 odstotka, v jugoslovanski industriji z 1,9 odstotka v elektroindustriji pa s 27 odstotki. V slovenskem gospodarstvu je bila Iskra udeležena s 5 odstotki, v industriji z 10 odstotki, v elektroindustriji pa 75 odstotki.

Tudi svetovni velikan

V svetovnem merilu je Iskra v elektronski industriji z 1,316 milijarde dolarjev celotnega prihodka na 58. mestu, v Evropi pa na 16. mestu. Pri tem je še zlasti pomembno, da Iskra večino svojih izvoženih izdelkov, kar 43 odstotkov, uspe prodati v razvite države Zahoda, 34 odstotkov svojega izvoza v države SEV, 23 odstotkov pa izvozi v države v razvoju.

Pomembno je tudi to, da 55 odstotkov izvoza tvorijo kompletni sistemi in izdelki visoke stopnje izdelave, inženiringi ter prenos tehnologije in znanja pa znašajo pet odstotkov izvoza.

Enajstina za razvoj

Iskra ima 26 proizvodnih in trgovinskih podjetij v 19 državah po vsem svetu, v Jugoslaviji pa široko razvejeno mrežo trgovin in servisov, in sicer 16 podružnic filial, 37 trgovin, 36 servisnih centrov in več kot 300 pogodbenih servisnih delavnic.
Lani je Iskra namenila za raziskovalno in razvojno dejavnost 7,1 odstotka od vrednosti proizvodnje po tekočih cenah. V prihodnjem srednjeročnem obdobju pa bodo ta odstotek zvišali na 9. Sicer pa se z raziskovalno in razvojno dejavnostjo v Iskri ukvarja 2.000 strokovnjakov, Iskra ima tudi lasten samostojen inštitut za kakovost in metrologijo, kjer opravljajo testne meritve kakovosti, funkcionalnosti in zanesljivosti izdelkov.

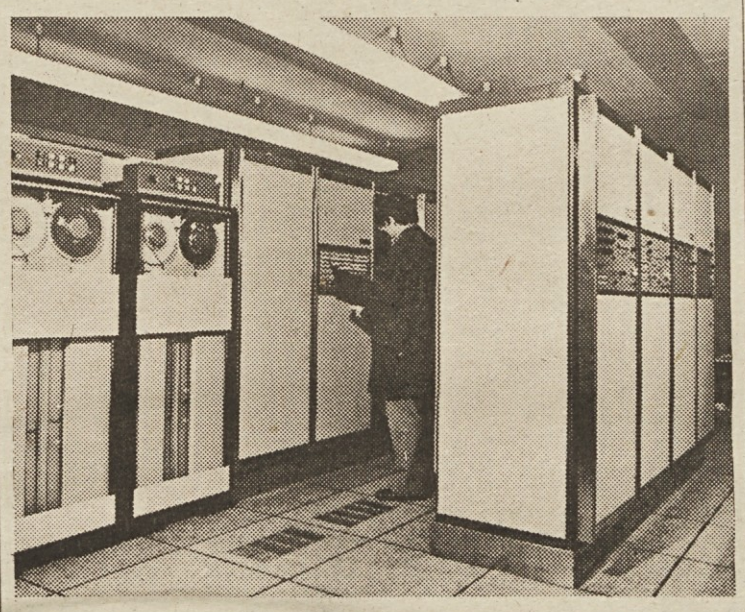

Elektronski računalnik za avtomatsko elektronsko telefonsko centralo Metaconta 10 C telefonske centrale v Ljubljani

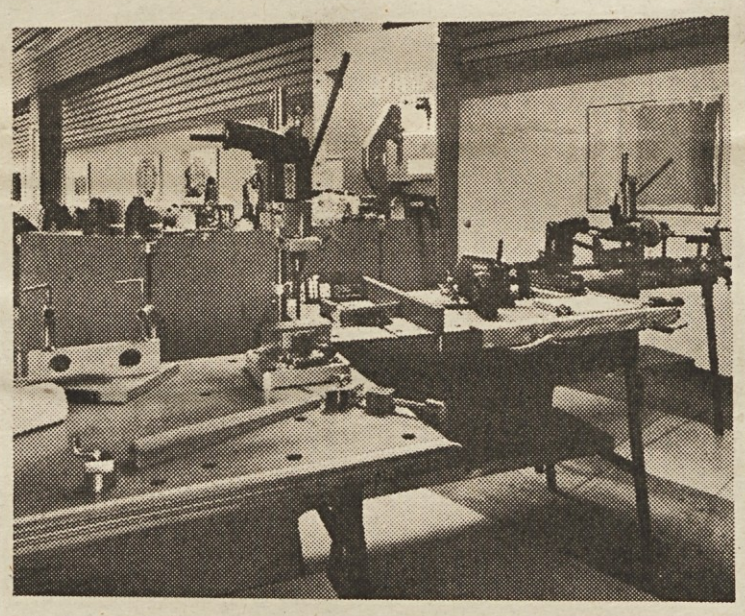

Električno ročno orodje Klip-klap

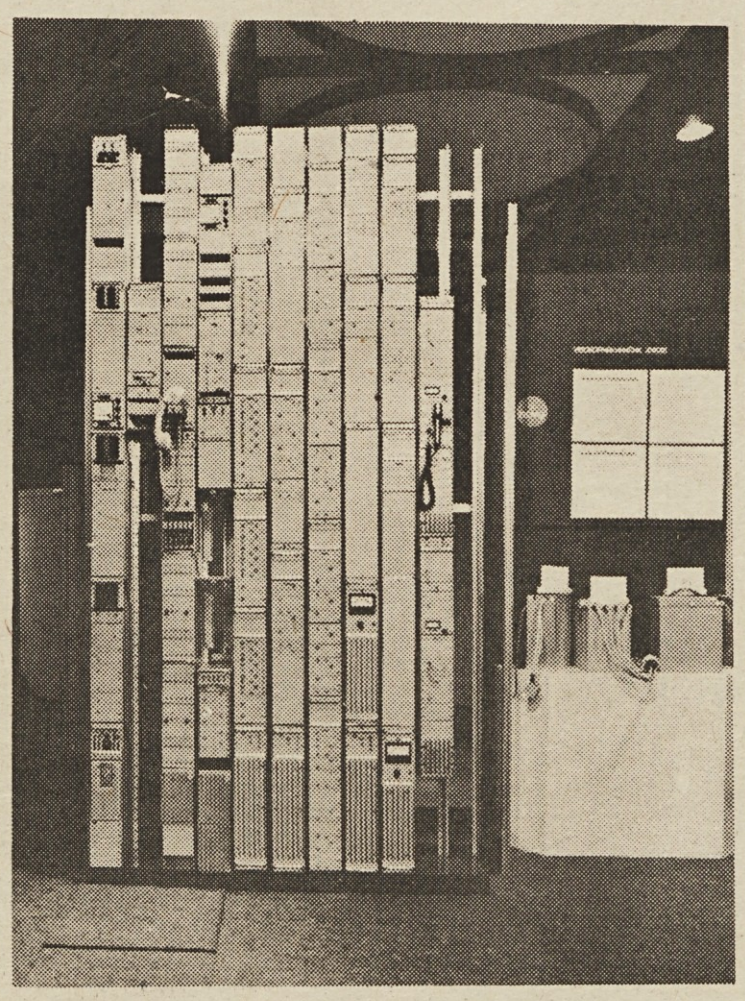

Večkanalni visokofrekvenčni telefonski sistem za prenos podatkov

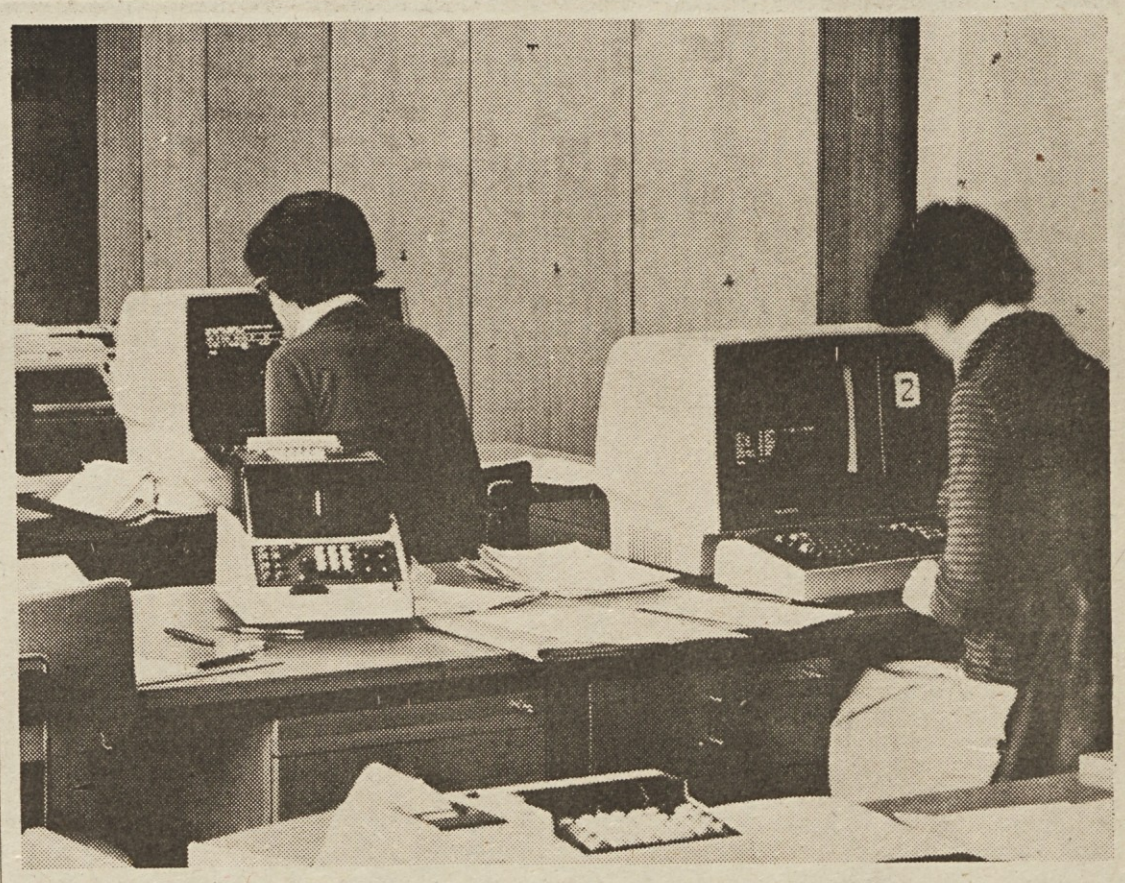

Mikroelektronika je osnova

Načrti, ki so si jih v Iskri zastavili pred petimi leti, so se uresničili oziroma zorijo naprej. Tako so v tovarni mikroelektronike že izdelali prve serije monolitnih mikroelektronskih MOS vezij, z vlaganji v to tehnologijo pa nadaljujejo. Hitro se povečuje tudi proizvodnja debeloplastnih hibridnih vezij v tovarni v Šentjerneju.
Tudi na področju profesionalnih elementov za elektroniko je Iskra dosegla pomemben napredek. Razširila je tovarno keramičnih kondenzatorjev, kar je omogočilo poskusno proizvodnjo večplastnih kondenzatorjev. Obratovati je začela tudi nova, sodobno opremljena tovarna elektrolitov. Izpopolnitev tehnologije je omogočila precejšnje povečanje proizvodnje kovinoplastnih uporov. Zgradili so objekt za industrijsko elektroniko. Nameravajo razširiti proizvodnjo magnetov, pomembne inovacije pa so uvedli pri proizvodnji polprevodnikov, feritov, specialnih elementov, spojnih vezij in baterij.

ISKRADATA tudi v tujini

Računalniki, zlasti mikroračunalniki ISKRADATA 1680 postajajo temelj vseh sistemskih področij v Iskri, kot so telekomunikacije, avtomatizacija, merilno-regulacijska tehnika itd. Tovarna računalnikov pa nudi za poslovne potrebe sistem za vnos podatkov, in sicer elektronski pisalnik ISKRADATA 80, na osnovi mikroračunalnika 1680, razen tega pa tudi sisteme na osnovi računalnika ISKRADATA C 18 za najrazličnejše aplikacije.

Iskra na olimpiadi

Pomemben dosežek in potrditev kakovosti telekomunikacijskih izdelkov Iskre je vključitev mednarodne (olimpijske) centrale tipa Metaconta 10 c v Moskvi in sklenitev dodatnih pogodb na mednarodnem trgu. Iskra bo samo po dosedaj sklenjenih pogodbah izvozila za okrog 110 milijonov dolarjev opreme za centrale te vrste.
Iz proizvodnje pa prihajajo že prvi »otroci« nove generacije elektronskih avtomatskih telefonskih central, ki jih je Iskra razvila sama. To sta na primer EPABX 32 in EPABX 100. Pomemben dosežek je tudi osvojitev proizvodnje interfonske centrale in pripadajočih terminalov. Ponudba je zaokrožena z novostmi s področja telefonskih aparatov, visokofrekvenčnih kanalnih telefonskih ter radijskih in radiorelejnih zvez. Kot temelj bodočih telekomunikacij pa je bila tudi izdelana, montirana in uspešno preverjena poskusna zveza po svetlobnem vodniku.

Inženiring – sodobna oblika prodaje

Pri avtomatizaciji in merilno-regulacijski tehniki se uspešno uveljavlja računalniško vodenje. Instalirani so že prvi domači mikroračunalniški teleinformacijski sistemi za nadzor in vodenje železniškega prometa, ki mu bo kmalu sledila izvedba za energetiko. Za upravljanje vrste drugih procesov so razvili prostoprogramirani sistem. Ti sistemi tvorijo skupaj z novimi brezprekinitvenimi sistemi napajanj in elektronskimi merilnimi inštrumenti z mikroračunalniki in digitalnim prikazom, s televizijo zaprtega kroga ter drugimi sodobnimi elementi osnovo za delo vrste specializiranih inženiringov. Tako je moč projektirati kompleksne sisteme za avtomatizacijo v energetiki, prometu, industriji in gradbeništvu ter sisteme za nadzor in zaščito naprav objektov.
SOZD Iskra in Združena podjetja strojegradnje pa sta lani podpisali tudi samoupravni sporazum o proizvodnem in tržnem sodelovanju na področju avtomatizacije proizvodnih in infrastrukturnih sistemov, da bi tako skupaj obvladali še širše in kompleksnejše sisteme komplementarnimi izdelki.
Z osvojitvijo vrste zahtevnejših izdelkov je Iskra nadaljevala razvoj izdelkov za široko potrošnjo. Uvedli so sodobnejšo tehnologijo izdelave elektromotorjev, hkrati pa si prizadevajo za povečanje kapacitet. Del proizvodnje so prenesli tudi v obrat v Azaniji v SR Srbiji.
Z razširitvijo proizvodnih prostorov in sodobno tehnološko opremo je možna tudi razširitev proizvodnje avtoelektričnih izdelkov, kot so zaganjalniki, alternatorji, vžigalne tuljave itd. pa tudi uvajanje elektronike tudi na to področje.

ISKRA
Proizvodne delovne organizacije:
- Industrija za telekomunikacije, elektroniko in elektromehaniko
- Industrija sistemov elektronike in zvez
- Center za elektrooptiko
- Industrija za avtomatiko
- Industrija elementov za elektroniko
- Industrija izdelkov za široko potrošnjo
- Industrija avtoelektričnih izdelkov
- Industrija kondenzatorjev
- Industrija baterij

DELOVNE ORGANIZACIJE SKUPNEGA POMENA:
- Tržna organizacija Iskra Commerce
- Inštitut za kakovost in metrologijo
- Zavod za organizacijo in informatiko – ZORIN
- Iskra Invest servis
- Šolski center Iskra
- Interna banka Iskra

Čimveč znanja v vsakem izdelku

Iskra si je nenehno prizadevala, da bi povečala količino domačega znanja, ki bi ga prodajala skozi lastne izdelke. Zato je širila in poglabljala sodelovanje z znanjimi raziskovalnimi organizacijami. Lani so tako sklenili dolgoročne sporazume z ljubljansko fakulteto za strojništvo, inštitutom za elektroniko in vakuumsko tehniko, kemijskim inštitutom »Boris Kidrič« in metalurškim inštitutom v Ljubljani. Na tak način Iskra nenehno posodablja tehnologijo, kajti le tako lahko ohrani in izboljša svoj položaj v mednarodni delitvi dela. Še zlasti bo Iskra morala osvajati nove sodobne tehnologije na področjih, kot so mikroelektronika, profesionalni elektronski in elektromehanski elementi, poslovni in procesni računalniški sistemi, integrirani telekomunikacijski sistemi, namenske naprave in sistemi, kibernetski sistemi, varstvo človekovega okolja in zdravja, alternativni viri in racionalizacija porabe energije ter kakovostni elektronski in elektromehanski izdelki za široko rabo.

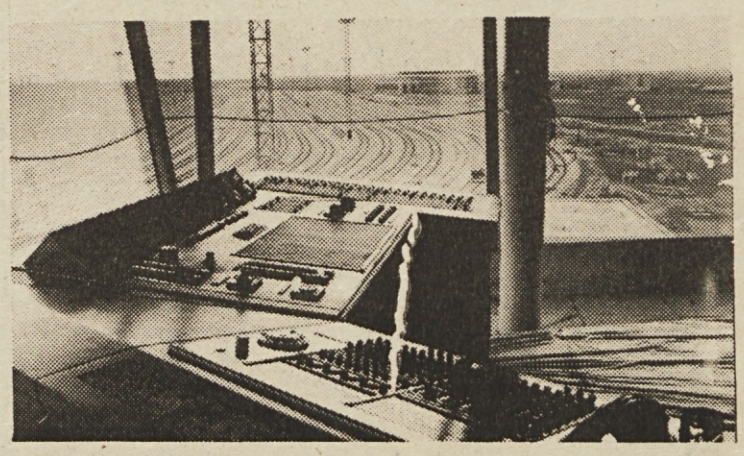

OR-177

Partizanski pevski zbor in 28 let uspešnega delovanja

Od Pahorjeve pojoče čete do Kurirčka

Med vojno se je Borisu Kiriču, takratnemu komisarju glavnega štaba NOV in POS porodila zamisel, da je treba ustanoviti posebno, a učinkovito propagandno telo, partizanski pevski zbor, ki bo pel borbene pesmi na osvobojenem ozemlju, borcem na položajih in ranjencem v bolnišnicah. Partizanski skladatelj in dirigent Karol Pahor je zbral svoje prve pevce med okrevajočimi ranjenci v bolnišnici Planina ob vznožju Mirne gore. Za boj po enotah niso bili več sposobni, peti pa so znali in radi so peli.

Zbor je prvič nastopil na proslavi tretje obletnice osvoboditve OF aprila 1944. leta z nazivom Invalidski pevski zbor. Novica o pojoči četi se je hitro širila med ljudmi po vaseh in med partizanskimi enotami. Povsod bi jih radi čimprej slišali. Invalidski pevski zbor pa je pel in se boril z novim orožjem — z udarno in borbeno pesmijo. Pevci so vztrajno vadili, od vsepovsod so prihajali novi, mnogim se rane še niso povsem zacelile. Ob koncu junija tistega leta je v zboru pelo že 32 pevcev, ki so se naučili že precej revolucionarnih in narodnih pesmi. Nastop se je vrstil za nastopom, od vsepovsod so jih vabili v goste. Naslednje leto so dobili novega dirigenta, ker je moral Karol Pahor na novo dolžnost. Pod vodstvom skladatelja profesorja Pavla Šivica so marca 1945 odšli čez morje med naše ranjence v zavezniških bolnišnicah v Italiji, od tam v osvobojeno Dalmacijo in prav na dan osvoboditve, 9. maja, je zbor s pesmijo pozdravil tudi Ljubljano.

Po vojni so se pevci razšli po domovih, po vseh krajih Slovenije. Nekaj jih je ostalo v Ljubljani in nikakor niso mogli narazen. Najprej so peli kar tako, zase, že leta 1947 pa so se zbrali ob dirigentu Pavlu Šivicu, ki je znova prevzel vodstvo zbora. Preimonovali so se v Partizanski invalidski pevski zbor in spet nastopali. S partizansko pesmijo so znova navduševali, navdihovali in osvajali. Potovali so po domačih krajih, po bratskih republikah, nastopili so izven meja, v Trstu, na Koroškem, Nizozemskem. Borbena in revolucionarna pesem je vsepovsod navduševala. Zbor pa je kmalu dobil novega dirigenta, partizanskega skladatelja profesorja Radovana Gobca, ki je zboru ostal zvest vse do lanskega leta, v letošnji pevski sezoni pa je prevzel umetniško vodstvo profesor Milivoj Šurbek.

S Kurirčkom je bilo v začetku nekaj organizacijskih težav, vendar se mladi pevci, pod vodstvom Majde Hauptmanove, z vso resnostjo pripravljajo na letošnji prvomajski nastop

Vsekakor pa gre prav Radovanu Gobcu, seveda ob vseh pevcih, največja zasluga, da je zbor dosegel tolikšne uspehe in si priboril v družbi tisto mesto, ki mu pripada.

Ne bi se dalo na kratko našteti vseh turnej teh pojočih ambasadorjev miru in prijateljstva med narodi. Pesem »Hej, brigade« je moto vsakega nastopa in jo na vseh nastopih zapojejo brez napovedi. Tudi pesmi Radovana Gobca »Zdaj zaori pesem o svobodi« ni uspelo še nobenemu zboru zapeti tako ubrano in tako popolno, kot jo zapoje Partizanski pevski zbor.

Bili so, in so še vedno, kot velika zvesta družina, ki jo drži skupaj pristno partizansko tovarištvo in skrb za slehernega med njimi. Koliko skupnih vaj, koliko nastopov jih druži, koliko trdega dela in koliko doživetij navdušenja. Skupna je tudi bol, ko se zbero, da bi zapeli pesem v slovo staremu bojnemu tovarišu. Takrat vseh osemdeset komaj zmore zapeti »Prečuden cvet je v grapi črni«.

Leta minevajo in nekoč mladi fantje so zdaj že postarani možje, mnogi že utrujeni od dela in vsakdanjih skrbi. V srcih pa so še vedno mladi, kot je mlada njihova pesem in bo vedno ostala sveža, ker jo imajo radi tudi mladi rodovi. Zbor se nenehno pomlaja, čeprav jih ima najstarejši med pevci Lojze Pirc (2. basist) že blizu osemdeset.

Partizanski pevski zbor je leta 1979 ustanovil mladinski pevski zbor Kurirček. V njem pojejo mladi od 10. do 15. leta, vodi pa jih zborovodkinja Majda Hauptman. Oba zbora vadita v lastnih prostorih v Mestnem domu na Krekovem trgu in se nad delovnimi razmerami nikakor ne pritožujeta. Vsi skupaj si prizadevajo, da bi postal dom Partizanskega pevskega zbora trajna šola partizanske vokalne glasbe.

Programska osnova zbora ostaja v osnovi ista, kot je bila ob ustanovitvi. Vse do danes ostaja zbor zvest partizanski in delavski pesmi, ki jo bogati še s socialno in revolucionarno pesmijo drugih narodov (španske, italijanske, francoske, ruske, vietnamske, palestinske in kubanske pesmi). Njegova pot res ni bila lahka, bila pa je vselej premočrtna, zvesta idealom narodnoosvobodilnega boja in njegovim pridobitvam, še posebej bratstvu in enotnosti naših narodov in narodnosti, privržena delavskemu razredu in njegovi kleni pesmi, pesmi dela, revolucije in svobode. Prav gotovo pa je zbor dosegel najpomembnejše uspehe takrat, ko je njegova pesem živo odmevala med mladino, ki ji je zbor še posebej namenil številne posebne koncerte.

Kljub temu, da se ne udeležujejo zborovskih tekmovanj (to bi za pevce predstavljalo dodatne vaje in napore) imajo na leto okoli 60 nastopov, od nastopov na velikih proslavah ob jubilejih pa do nastopov po krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in šolah, saj se zelo neradi odrečejo kakemu povabilu.

Pesem, resno pevsko delo ohranja in razvija tudi tovarištvo in kolektivni duh, zato tudi ni zadreg pri vključevanju novih pevcev. Delo znotraj zbora je celovito, organizacijsko, umetniško in kadrovsko, dolžnost predsednika zbora je dolga leta opravljal Franci Kolar, po njegovi smrti pa je to dolžnost prevzel član sveta federacije Janko Rudolf. Prehojena pot je prav gotovo enkratna, ne le v političnem pogledu, tudi v kulturnoprosvetnem, v repertoarju zbora, v živem stiku z občinstvom, še posebej z mladino. Zbor je primer najbolj neposrednega prenašanja revolucionarnih tradicij, ki vedno bolj in bolj prehajajo na mlade, tako v ansamblu kot zunaj njega. Zato je tudi primer oplemenitene in zgledne amaterske dejavnosti, ki je dosegla visoko umetniško raven.

Sonja Seljak

Zgodovinski spominski posnetek zbora

Nastop Partizanskega pevskega zbora na Prešernovi proslavi

V Partizanskem pevskem zboru Ljubljana pojejo:

Vladimir Aleš, Marjan Babnik, Albert Bačnik, Igor Bajec, Bernard Berglez, Vinko Bratina, Lovro Bregar, Brace Cilenšek, Vladimir Ciglič, Marko Celebič, Metodij Elenovskij, Avgust Farčnik, Slavko Fon, Miran Frece, Marjan Gerl, Rado Golob, Bojan Groboljšek, Božo Grošelj, Franc Hrabar, Jože Jenič, Ljubo Kastrin, Jože Kavčič, Dino Kodarin, Franc Kotnik, Feliks Kovačič, Niko Kovačič, Stane Kumelj, Ivan Kusterle, Pavle Letnar, Stane Levičar, Anton Lovec, Janez Lužar ml, Janez Lužar st., Marko Marion, Stane Miklavec, Janez Mramor, Ludvik Mramor, Alojz Nahtigal, Ante Novakovič, Radovan Okroglič, Franc Oražem, Viktor Ostrovršnik, Anton Papič, Stane Pečnik, Dušan Perme, Franc Peterlin, Stane Pezdirc, Bogdan Pirc, Lojze Pirc, Alojz Počervina, Bojan Pogačar, Rudi Polak, Evgen Poženel, Anton Prelec, Viktor Prudič, Alojz Razpotnik, Pavle Rozman, Stane Sekne, Vili Sokolič, Miro Stalovsky, Branko Stepančič, Miro Stražiščar, Anton Svete, Alojz Šajnovič, Stefan Spanič, Jurij Štante, Milivoj Štimac, Leopold Štrukelj, Anton Tekavec, Vinko Tomažič, Anton Trebše, Alojz Verbič, Ivan Verbič, Franc Vidmar, Ivan Volarič, Jože Vovk, Anton Zaletel, Milan Zaletel, Marjan Zgonc, Ivan Zupančič, Simo Zurunič, Ignac Žbontar, Matija Žgajnar, Vlado Žorž, Alojz Žužek.

Zborovodja je prof. Milivoj Šurbek.

FOTO-AMATER NA OBISKU

Dr. Luka Pintar

Fotografija je za dr. Luko Pintarja iz Ljubljane le del njegovega konjička. »Še kot otroka me je oče navdušil za botaniko«, je pripovedoval. Na izletih, na katere smo zelo pogosto hodili, sem iskal in spoznaval posamezne rastline in to v njihovem naravnem okolju. Nikoli jih nisem trgal in sušil za herbarij. Največ so mi pomenile tam, kjer so zrasle. Nekako v istem času se je Luka Pintar začel navduševati tudi za fotografijo. Svoje nagnjenje do rastlinstva je kmalu povezal še s fotografijo. Z izletov je začel prinašati posnetke rastlin, ki jih je našel in spoznal tisti dan. Njegov konjiček je počasi začel dobivati določnejši cilj. Izpopolnjeval je svoje znanje botanike in istočasno spoznaval skrivnosti in možnosti fotografije. Tako je namesto zajetnih šopov različnih rastlin doma občudoval posnetke »živih« cvetov. Črnobela fotografija ga kmalu ni več zadovoljevala. Danes fotografira skoraj izključno z barvnimi diapozitivi. »Šele z barvami lahko cvet pokažeš v vseh njegovih značilnostih in lepoti,« zatrjuje dr. Pintar.

»Če hočeš napraviti res dober posnetek določene rastline, jo moraš najprej poznati. Vedeti moraš, kje jo najdeš in v katerem letnem času je najlepša. Biti pa moraš tudi zelo potrpežljiv. Ko najlepši primerek najdeš, moraš navadno čakati debele ure, da se ti sonce postavi tako, da cvet zažari in izstopi iz okolja. Ravno to pa je najtežje. Določeno znanje zahteva in izkušnje.«

Oboje pa Luka Pintar že ima. Prav zato je njegov konjiček dobil novo razsežnost. Ne fotografira več le tistih rastlin, ki so mu všeč, ampak izbira rastline po določenem sistemu. V Sloveniji raste približno 3000 različnih rastlin in fotografirati vse je njegov daljni in skoraj nedosegljiv cilj. »Poslikati vseh praktično ni mogoče. Želim si le, da bi jih bilo v mojem arhivu čimveč, predvsem pa čimveč fotografsko uspelih primerkov.« V zadnjem času je dr. Pintar do svojih motivov oziroma posnetkov postal vse bolj kritičen in z vsakršnim ni več zadovoljen. Če »upleni« vsaj tri res dobre v sezoni, je, kot pravi, kar zadovoljen.

Da pa je dr. Pintar s svojim konjičkom zelo uspešen, dokazujejo njegove fotografije, objavljene v različnih strokovnih knjigah, na koledarju in razstavljanje na mnogih specializiranih razstavah ter ne nazadnje, njegova uspešna samostojna razstava pred dvema letoma v Kranju.

A. Agnič

Veliki zali kobulček

DE

Delavska enotnost, glasilo Zveze sindikatov Slovenije. List je bil ustanovljen 20. novembra 1942. leta. Izdaja ČGP Delo — TOZD Delavska enotnost, 61000 Ljubljana, Dalmatinova 4. List urejajo: Andrej Agnič, Ciril Brajer, Dušan Gačnik (glavni urednik in direktor TOZD), Sonja Gašperšič, Marjan Horvat, Damjan Križnik, Darinka Legat-Čož, Emil Lah, Rafael Lindič (tehnični urednik), Boris Rugelj, Sonja Seljak (redaktorica), Janez Sever, Peter Štefanič, Andrej Ulaga, Janez Voljč in Majda Žlender (odgovorna urednica). Pomočnik direktorja TOZD Milan Živkovič. Poštni predal 313. — VI. Telefoni: glavni urednik in direktor TOZD 316-672, odgovorna urednica DE 323-554, pomočnik direktorja TOZD 312-691, tajništvo uredništva 316-672, novinarji 316-695, odgovorni urednik založbe 310-033 int. 275 ali 271, ekonomsko komercialni sektor 322-947, naročnina DE 310-033 int. 278, knjigarna in galerija, Tavčarjeva 5, 61000 Ljubljana 317-870, uredništvo »Naš delavec« in tovarniški tisk, Miklošičeva 26-III, 61000 Ljubljana 326-754, računovodstvo 322-975. Račun pri SDK Ljubljana, št. 50100-603-41502. Posamezna številka DE 9,00 din, letna naročnina je 468,00 din. Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo. Poštnina plačana v gotovini. Tisk »Ljudska pravica« Ljubljana. **Založniški svet Delavske enotnosti:** predsednik: Miran Potrč, člani: Tilka Blaha, Silva Bočaj, Urška Cvetko, Janez Čebulj, Majda Emeršič, Slavko Grčar, Janez Korošec, Edo Lenarčič, Mira Maljuna, Jože Ogrizek, Boštjan Pirc, Janez Prijatelj, Janko Sedonja, Vlado Šlamberger in Jože Varl.